

**”Tajusin jopa vähän millaista työ on”
Yrittäjäyysvalmiuksien oppiminen
Pikkuyrittäjät-ohjelmassa
Vuokko Salin**

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Syyslukukausi 2021
Opettajankoulutuslaitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Salin, Vuokko. 2021. "Tajusin jopa vähän millaista työ on" Yrittäjyysvalmiuksien oppiminen Pikkuyrittäjät-ohjelmassa. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. 94 sivua.

Yrittäjyyskasvatuksen tarve on tiedostettu kaikilla kouluasteilla, mutta erilaisten yrittäjyyskasvatusohjelmien vaikuttavuutta on tutkittu lähinnä korkeakouluopiskelijoilla. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin yrittäjyyskasvatuksen Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumisen yhteyttä 4.-6.-luokkalaisten oppilaiden yrittäjyysvalmiuksiin vertaamalla Pikkuyrittäjiin osallistuneiden oppilaiden arvioimia yrittäjyysvalmiuksia ohjelmaan osallistumattomien vastauksiin. Lisäksi selvitettiin, millaisia taitoja oppilaat kokivat oppineensa Pikkuyrittäjät-ohjelmassa. Tutkimus on toteutettu yhteistyössä Nuori Yrittäjyys ry:n kanssa.

Tutkimusaineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella maaliskuussa 2021 erään eteläsuomalaisen kunnan perusopetuksessa vuosiluokilla 4-6. Kyselyn (N = 92) strukturoituja vastauksia analysoitiin kvantitatiivisin menetelmin parametrisella t-testillä ja parametrittomalla Mann Whitney U -testillä. Avoimia vastauksia analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimustulokset osoittivat, että Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumisella oli yhteyttä parempiin yhteistyötaitoihin, tietoihin yrittäjyydestä sekä tyytyväisyyteen koulun tarjoamaan yrittäjyyskasvatukseen. Ohjelmaan osallistumattomat puolestaan arvioivat itsetuntemuksensa paremmaksi. Kiinnostuksessa yrittäjyyttä kohtaan ei havaittu eroa. Lisäksi oppilaat kokivat oppineensa ohjelmassa monipuolisesti sekä sisäisen että ulkoisen yrittäjyyden taitoja. Tutkimustulokset osoittivat, että Pikkuyrittäjät-ohjelmassa on mahdollista oppia Opetussuunnitelman (2014) laaja-alaisen tavoitteen, *työelämätaidot ja yrittäjyys*, sisältöjä. Tuloksia voi hyödyntää yrittäjyyskasvatusohjelmien kehittämistyössä.

Asiasanat: yrittäjyys, yrittäjyysvalmiudet, yrittäjyyskasvatus, Nuori Yrittäjyys ry, Pikkuyrittäjät

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	YRITTÄJYYS JA YRITTÄJYYSVALMIUDET	7
	2.1 Yrittäjyyden määrittelyä	7
	2.2 Yrittäjyysvalmiudet	8
3	YRITTÄJYYSKASVATUS PERUSOPETUKSESSA	15
	3.1 Yrittäjyyskasvatuksen määrittelyä	15
	3.2 Yrittäjyyskasvatusta ohjaavat asiakirjat	17
	3.3 Yrittäjyyskasvatuksen menetelmät	18
	3.4 Yrittäjyyskasvatuksen vaikutukset	20
4	PIKKUYRITTÄJÄT-OHJELMA YRITTÄJYYSKASVATUKSEN OPETUSMENETELMÄNÄ	25
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	29
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	31
	6.1 Tutkimukseen osallistujat.....	31
	6.2 Tutkimusmenetelmät	32
	6.3 Aineiston analyysi	35
	6.4 Eettiset ratkaisut.....	42
7	TULOKSET: PIKKUYRITTÄJÄT-OHJELMASSA OPITUT YRITTÄJYYSVALMIUDET	46
	7.1 Pikkuyrittäjät-ohjelman yhteys yrittäjyysvalmiuksiin.....	46
	7.1.1 Pikkuyrittäjät-ohjelman yhteys yrittäjyystaitoihin.....	46
	7.1.2 Pikkuyrittäjät-ohjelman yhteys yrittäjyystietoihin.....	48

7.1.3	Pikkuyrittäjät-ohjelman yhteys kiinnostukseen yrittäjyyttä kohtaan	50
7.2	Kokemukset Pikkuyrittäjät-ohjelmasta.....	51
7.2.1	Ulkoinen yrittäjyys.....	51
7.2.2	Sisäinen yrittäjyys	54
7.2.3	Taitojen tärkeys ja Pikkuyrittäjien suosittelu	56
8	POHDINTA.....	58
8.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	58
8.2	Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet	64
	LÄHTEET	71
	LIITTEET.....	80

1 JOHDANTO

Maaailma muuttuu nopealla tahdilla globalisoitumisen ja teknologian kehityksen myötä, minkä seurauksena myös tulevaisuuden työelämässä tarvittavat taidot muuttuvat (Arola 2017; Opetushallitus 2014; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010). Yhteiskunnalliset ongelmat haastavat kyseenalaistamaan tuttuja toimintatapoja ja keksimään uusia ratkaisuja muuttuvissa olosuhteissa (Peltonen, Ikäheimo, Niiranen & Oikkonen 2020). Muuttuvan maailman työn luonne yrittäjistyä ja työelämässä tarvitaan muun muassa ongelmanratkaisukykyä, hyviä vuorovaikutustaitoja ja itsetuntemusta (Römer-Paakkanen, Suonpää & Hermiö 2019). Myös vallitseva koronapandemia haastaa ideoimaan uusia tapoja selviytyä uudentlaisista yhteiskunnallisista haasteista. Yrittäjyydelle niin yrittäjämäisenä ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapana kuin liiketoimintana on tulevaisuudessa erityistä tarvetta (Peltonen ym. 2020.) Koulutuksen ja kasvatuksen on osaltaan pyrittävä kehittämään tulevaisuudessa tarvittavia taitoja ja yrittäjyyttä luomalla oikeanlaista ajattelutapaa ja tulevaisuudessa tarvittavaa osaamista yrittäjyyskasvatuksen keinoin (Arola 2017; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010).

Yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen on ollut yksi keskeinen Euroopan unionin jäsenmaiden koulutuspolitiikan päätavoite jo vuosien ajan (European Commission 2016). Euroopan komissio on määritellyt koko Euroopan tasolla yhdeksi elinikäisen oppimisen avaintaidoksi yrittäjyysosaamisen (European Commission 2019). Lisäksi Yrittäjyys 2020 -strategian tavoitteena on, että jokainen nuori saisi ainakin yhden käytännön yrittäjyyskokemuksen ennen peruskoulun päättymistä (European Commission 2013). Globaalin tason lisäksi yrittäjyyskasvatuksen tärkeys on jo pitkään tunnustettu myös valtakunnallisella ja paikallisella tasolla (Tiikkala ym. 2010a). Suomen hallitusohjelmassa (2019) todetaan hyvinvoinnin perustan muodostuvan 2020-luvun Suomessa osaamisesta, työstä ja yrittäjyydestä. Lisäksi pohjaa koko koulujärjestelmän läpäisevälle yrittäjyyskasvatukselle luo Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) laaja-alainen osaamistavoite, *työelämätaidot ja yrittäjyys*.

Vaikka yrittäjyyskasvatuksen tarve on yleisesti tiedostettu (Peltonen 2014) ja yrittäjyyskasvatus on lisääntynyt eri kouluasteilla (Pittaway, Ferrier, Aissaoui & Mass 2017), sen vaikutuksia on etenkin Suomessa tutkittu vähän. Yrittäjyyskasvatuksella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia muun muassa asenteeseen yrittäjyyttä kohtaan (Martin, McNally & Kay 2013; Peterman & Kennedy 2003), yrittäjyysaikomuksiin (Sánchezin 2013) sekä yrittäjyystaitoihin ja koulu-menestykseen (Johansen 2018a), mutta niiden kohderyhmänä ovat olleet lähinnä nuoret, kuten toisen- tai korkea-asteen opiskelijat (ks. Johansen 2018a). Yrittäjyyskasvatus ulottuu varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle, joten on syytä tutkia yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuutta myös alakoulussa.

Yrittäjyyskasvatus ei tavoita vielä kaikkia oppilaita (Peltonen 2014; Seikkula-Leino 2007). Yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen esteeksi on koettu merkityksettömyys, osaamattomuus, riittämättömät resurssit ja oppimistulosten puuttuminen (Seikkula-Leino 2007; Johansen 2018a; Kolho & Silvennoinen 2020; Bacigalupo, Kampylis, Punie & Van den Brande 2016). Siksi on tärkeää esitellä Nuori Yrittäjyys ry:n (myöhemmin NY) toimintaa opetuksen tueksi sekä analysoida yrittäjyyskasvatuksen vaikutuksia. Tämän tutkimuksen kontekstina on NY:n 4.-6.-luokkalaisille suunnattu Pikkuyrittäjät-ohjelma, jossa oppilaat perustavat pienryhmissä oman pikkuyrityksensä. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Pikkuyrittäjät-ohjelman osallistumisen yhteyttä oppilaiden arvioimiin yrittäjyysvalmiuksiin vertaamalla ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien yrittäjyysvalmiuksia toisiinsa. Lisäksi tutkimuksella selvitetään oppilaiden oppimiskokemuksia Pikkuyrittäjät-ohjelmasta. Tulokset antavat tietoa siitä, kuinka Pikkuyrittäjät-ohjelma tukee perusopetuksen yrittäjyyskasvatusta ja tuloksia voi hyödyntää niin yrittäjyyskasvatuksen kuin perusopetuksen kehittämistyössä.

2 YRITTÄJYYS JA YRITTÄJYYSVALMIUDET

2.1 Yrittäjyyden määrittelyä

Yrittäjyys on moniulotteinen ilmiö, joten sitä on hankala määritellä yksiselitteisesti (Peltonen ym. 2020). Monitulkintaisuus johtuu siitä, että yrittäjyys on muuttuva prosessi ja sen merkityssisällöt vaihtelevat näkökulmasta ja tieteenalasta riippuen (Olofsson 2009; From 2009; Peltonen 2014; Kyrö & Ripatti 2006; Luukkainen & Wuorinen 2002). Kansainvälisessä yrittäjyyskasvatustutkimuksessa yrittäjyyttä määritellään usein suppean tai laajan tulkinnan kautta (Peltonen ym. 2020). Määritelmät vaihtelevat riippuen siitä, ajatellaanko yrittäjyys ulkoisena, sisäisenä vai omaehtoisena yrittäjyytenä (ks. Kyrö & Ripatti 2006; Ruskovaara 2007; Seikkula-Leino 2007; Luukkainen ja Wuorinen 2002; Harni & Pyykkönen 2018; Parkkari 2020).

Arkikielessä yrittäjyys ymmärretään usein yrityksen perustamisena ja liiketoiminnan harjoittamisena, jolloin puhutaan suppean tulkinnan mukaisesta yrittäjyydestä eli ulkoisesta yrittäjyydestä (Peltonen ym. 2020; Hytti 2011; Seikkula-Leino 2007; Luukkainen & Wuorinen 2002; Harni & Pyykkönen 2018). Sisäisellä yrittäjyydellä viitataan puolestaan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, joiden ansiosta ihmisen ajatellaan pärjäävän elämässään paremmin (Harni & Pyykkönen 2018). Laajan näkemyksen mukainen sisäinen yrittäjyys on perusta oman elämän suunnittelulle, sillä yrittäjämäinen henkilö kykenee tekemään itselleen tulevaisuuden vision ja löytää keinot saavuttaakseen tavoitteet (Luukkainen & Wuorinen 2002). Sisäistä yrittäjyyttä kuvataan myös käsitteillä itsen yrittäjyys tai yrittäjähenkisyys (Harni & Pyykkönen 2018).

Sisäinen yrittäjyys voidaan määritellä kaikkia kansalaisia koskettava yrittäjämäisenä ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa niin oppimiseen, työhön kuin elämään ylipäätään (Peltonen ym. 2020). Omaehtoisen ja sisäisen yrittäjyyden ero puolestaan liittyy ilmiön kollektiivisuuteen: omaehtoinen yrittäjyys liittyy aina yksilöön, mutta sisäinen yrittäjyys voi ilmetä myös yhteisössä, kuten oppilasryhmässä (Seikkula-Leino 2007). Parkkarin (2020) mukaan sisäisen ja omaehtoisen

yrittäjyyden näkökulmasta yrittäjämäisyyden kehittyminen on välttämätöntä jokaiselle ja hän esittää yrittäjyyden olevan ”kaikkia” koskettava asia.

Yrittäjyyden määritelmä voi perustua myös kykyyn tunnistaa mahdollisuuksia ja ideoita sekä kykyyn muuttaa ideat toiminnaksi (Bacigalupo ym. 2016; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017; Kolho & Silvennoinen 2020; NY 2020b). Tällöin yrittäjyydellä tarkoitetaan taitoa hyödyntää mahdollisuuksia ja muuttaa ne arvoksi muille, jolloin luotu arvo voi olla joko taloudellista, sosiaalista tai kulttuurista (Bacigalupo ym. 2016). Shanen ja Venkatamaran (2000) mukaan kyse on tällöin yrittäjämäisten mahdollisuuksien tunnistamisen ja hyödyntämisen prosessista. Ideoiden toiminnaksi muuttaminen vaatii luovuutta, innovatiivisuutta sekä taitoa suunnitella ja ohjata toimintaa kohti tavoitetta (Chiu 2012).

Yrittäjyyden määritelmät eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan ne täydentävät toisiaan. Yrittäjyys ei rajoitu pelkästään yrityksen perustamiseen, mutta se ei myöskään poissulje yrityksessä tapahtuvaa toimintaa (Peltonen ym. 2020; Hytti 2011). Yrityksen perustaminen voi olla yksi mahdollinen konteksti yrittäjämäisten taitojen oppimiselle (From 2009; Gibb 2008). Myös tässä pro gradu -tutkielmassa yrittäjyys ymmärretään sekä sisäistä yrittäjyyttä kuvaavien ominaisuuksien että yrityksen perustamisen kautta. Tutkimuksen keskiössä olevassa Nuori Yrittäjyys ry:n Pikkuyrittäjät-ohjelmassa perustetaan pikkuyritys, minkä kautta on tarkoitus oppia yritystoiminnan lisäksi jokaiselle kansalaiselle tarpeellista sisäistä yrittäjyyttä.

2.2 Yrittäjyysvalmiudet

Jokaiselle kansalaiselle tarpeellisen yrittäjyyden ajatellaan usein koostuvan yrittäjyyteen liittyvistä tiedoista, taidoista ja asenteista (McCallum, Weicht, McMullan & Price 2018; Bacigalupo ym. 2016; European Commission 2015). Yrittäjyyteen liittyvistä ominaisuuksista käytetään yrittäjyyskasvatustutkimuksessa useita eri käsitteitä. Esimerkiksi Hietanen (2012) puhuu yrittäjämäisestä toiminnasta, Bacigalupo kollegoineen (2016) yrittäjyysosaamisesta, Seikkula-Leino

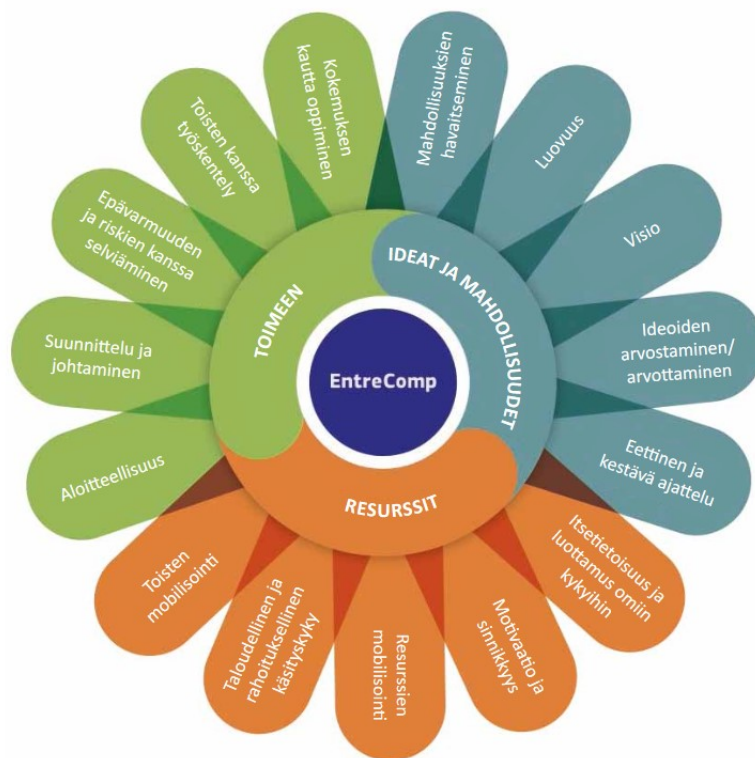
(2007) yrittäjämäisistä valmiuksista ja LUT-yliopisto (2020) yrittäjyysvalmiuksista. Koska tutkimuksen kontekstina on 4.-6.-luokkalaisille suunnattu yrittäjyyskasvatuksen Pikkuyrittäjät-ohjelma, käsitteiden määrittelyä ohjaa vahvasti Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja erityisesti sen kuudes laaja-alainen osaamistavoite, *Työelämätaidot ja yrittäjyys* (Opetushallitus 2014).

Peruskoulussa yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on ennen kaikkea yrittäjämäisten valmiuksien tukeminen ja kehittäminen, kuten asenteellisten valmiuksien, yrittäjämäisen toimintatavan ja työn ja yritteliäisyyden merkityksen oivaltamisen lisääminen (Peltonen 2014; Seikkula-Leino 2007; Opetushallitus 2014). Koska Perusopetuksen tehtävänä on yleisten valmiuksien tukeminen, tässä tutkimuksessa yrittäjyyteen liittyvistä tiedoista, taidoista ja asenteista käytetään käsitettä yrittäjyysvalmiudet (Arola 2017; LUT 2020; Peltonen ym. 2020). Yrittäjyysvalmiuksien käsitettä käytetään myös Lappeenrannan teknillisen yliopiston meillä olevassa yrittäjyyskasvatuksen tutkimushankkeessa, joka pyrkii selvittämään koko Suomen laajuisesti yhdeksäsluokkalaisten käsityksiä heidän yrittäjyysvalmiuksistaan (LUT 2020). Tässä tutkimuksessa yrittäjyysvalmiudet määritellään jokaiselle kansalaiselle tarpeellisena yrittäjämäisenä ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapana (Peltonen ym. 2020), johon kuuluu yrittäjyyteen liittyviä tietoja, taitoja ja asenteita (Bacigalupo ym. 2016; McCallum ym. 2018). Yrittäjyysvalmiudet sisältävät niin yrittäjyystaidot, yrittäjyystiedot että asenteen yrittäjyyttä kohtaan.

Yrittäjyyskasvatustutkimuksessa ei kuitenkaan ole selvää yksimielisyyttä ja yleismaailmallista sopimusta siitä, millaiset tiedot, taidot ja asenteet liittyvät yritteliäisyyteen (Bacigalupo ym. 2016; Morris, Webb, Fu & Singhal 2013). Kirjallisuudessa on olemassa runsaasti erilaisia ryhmittelyitä ja luetteloita yrittäjyyden ominaisuuksista, joissa Gibbin (2002) mukaan yhdistyy usein käyttäytymiseen, persoonallisuuteen ja taitoihin liittyviä ominaisuuksia. Sisäistä yrittäjyyttä kuvataan usein yksilön ominaisuuksiin liittyvien piirreluetteloiden avulla (Komulainen, Keskitalo-Foley, Korhonen & Lappalainen 2010). Esimerkiksi Opetusministeriön (2004) mukaan sisäisen yrittäjyyden ominaisuuksia ovat joustavuus, aloitteellisuus, luovuus, riskinotto kyky, omatoimisuus, yhteistyökyky sekä vahva

suoritusmotivaatio. Luukkainen ja Wuorinen (2002) lisäävät sisäiseen yrittäjyyteen liittyvän rohkeuden, uskalluksen, vastuunottamisen, määrätietoisuuden sekä aktiivisuuden. Yritteliäällä henkilöllä on lisäksi vahva itsetunto ja luottamus omiin kykyihin.

Euroopan unionin asettamaa yrittäjyysosaamisen avaintaitoa kuvaa luovuus, kriittinen ajattelu, ongelmanratkaisutaito, aloitteellisuus, pitkäjänteisyys sekä kyky työskennellä yhdessä muiden kanssa (European Commission 2019). Samaan ajatukseen perustuen The Joint Research Centre (JRC) on hiljattain kehittänyt kansainvälisen EntreComp-viitekehyksen jokaiselle kansalaiselle tarpeellisten yrittäjyystaitojen määrittelyn tueksi (ks. kuvio 1). EntreComp-viitekehyksen mukaan yrittäjyystaitojen ajatellaan koostuvan kolmesta osa-alueesta, joita ovat ideat ja mahdollisuudet, resurssit ja toiminta. Jokainen osa-alue puolestaan sisältää viisi rakennusosaa eli kompetenssia, jotka kehittävät yhdessä kyseistä yrittäjyyden osaamisaluetta. (Bacigalupo ym. 2016, 6; McCallum ym. 2018, 14.)

KUVIO 1. Yrittäjyysosaamisen viitekehys EntreComp (McCallum ym. 2018, 14). Kuvion suomenkielinen versio Suonpää ja Römer-Paakkanen (2018, 13)

Tiikkalan, Ruskovaaran, Rytkölen, Seikkula-Leinon ja Trobergin (2010b) tutkimuksessa selvitettiin yrittäjyyskasvatuksen tärkeimpiä ja merkityksellisimpiä arvoja sekä yrittäjyyskasvatuksen arvioinnin näkökulmia. Kyselyyn vastanneet opettajat, rehtorit, yrittäjät ja järjestöjen edustajat listasivat yrittäjyyskasvatuksen tärkeimmiksi arvoiksi vastuunoton, luovuuden, pitkäjänteisyyden, yhteistyökyvyn, sitoutumisen, ongelmanratkaisutaidon, epävarmuuden sietokyvyn, itseluottamuksen, aloitekyvyn sekä haasteisiin tarttumisen ja virheistä oppimisen. Näiden lisäksi yhdeksi merkittäväksi ominaisuudeksi mainittiin ihmisen kokonaisvaltainen ja moniulotteinen kasvu. (Tiikkala ym. 2010b; Tiikkala & Seikkula-Leino 2011.) Hietanen (2012) puolestaan tarkastelee yrittäjämäistä toimintaa päämäärätietoisuuden ja innovatiivisuuden yhdistelmänä ja hänen jaottelussaan toistuvat niin ikään samat ominaisuudet kuin Tiikkalan ja kollegoiden (2010b) tutkimuksessa. Hietanen (2012) lisää Tiikkalan ja kollegoiden (2010b) listauksesta poiketen yrittäjämäiseen toimintaan liittyvän myös riskinottamisen ja kyvyn sopeutua muutoksiin.

Niin ikään Perusopetuksen opetussuunnitelman (2014) kuudennen laaja-alaisen taidon osaamistavoitteissa toistuu samoja yrittäjyystaitojen piirteitä hie-man eri käsittein. Tavoitteissa mainitaan muun muassa itsenäinen, pitkäjänteinen ja järjestelmällinen työskentely, sisukkuus, tavoitteellisuus, vastuun ottaminen, joustavuus, luovuus, aloitteellisuus, yhteistyö- ja neuvottelutaidot sekä omien vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden tunnistaminen eli itsetuntemus. (Opetushallitus 2014.) Samoihin tavoitteisiin pohjautuu myös Nuori Yrittäjyys ry:n Pikkuyrittäjät-ohjelma. Pikkuyrittäjät-ohjelman tavoitteena on edellä mainittujen lisäksi teknologisoitumisen myötä yhä tärkeämmäksi tulevat tieto- ja viestintäteknologiset taidot (TVT-aidot) sekä itse- ja vertaisarviointitaidot (NY 2020b).

Tämän tutkimuksen yrittäjyystaitojen määrittelyn lähtökohtana käytetään EntreCompin viitekehystä (ks. kuvio 1). Vaikka yrittäjyyden ja yrittäjyysosaamisen määrittelyyn ei ole pystytty globaalisti eikä myöskään EU:n tasolla yksiselitteisesti vastaamaan, EntreComp tarjoaa yrittäjyyden ymmärtämiseen toimivan ja

nykyaikaan soveltuvan tavan. EntreCompin viitekehys soveltuu myös globaalisti eri maihin, sillä 18 kuukauden mittaisessa yrittäjyysosaamisen tutkimustyössä oli mukana asiantuntijoita kaikkialta Euroopasta. (Bacigalupo ym. 2016.) Viitekehys on suunniteltu lisäämään ymmärrystä yrittäjyystaidoista sekä ohjaamaan yrittäjyyteen liittyvän toiminnan suunnittelua, kuten opetusta ja oppimisen arviointia (McCallum ym. 2018). EntreComp-viitekehys on myös yksi Nuori Yrittäjyys ry:n yrittäjyyskasvatusohjelmien kehittämisen ohjenuora (NY 2020a).

McCallum kollegoineen (2018) painottaa, että yrittäjyyskasvatuksessa voi keskittyä kehittämään joitakin EntreCompin viidestätoista osaamisesta, sillä kaikki kompetenssit ovat yhtä tärkeitä. Muokattavuuden ja joustavuuden ansiosta yrittäjyyskasvatuksessa toiset kompetenssit voivat painottua enemmän kuin toiset. Tämän tutkimuksen määrällisen kyselylomakkeen laatimisen pohjaksi valikoitui seitsemän EntreCompin kompetenssia: luovuus, toisten kanssa työskentely, aloitteellisuus, motivaatio ja sinnikkyys, itsetietoisuus ja luottamus omaan kykyihin, kokemuksen kautta oppiminen ja resurssien mobilisointi. EntreCompin kompetensseja tarkennettiin Tiikkalan ja kollegoiden (2010b) yrittäjyyskasvatuksen arvoilla, joista valittiin luovuus, ongelmanratkaisutaito, aloitekyky, vastuunotto ja itseluottamus. Lisäksi yrittäjyystaidoiksi valittiin Perusopetuksen opetussuunnitelman kuudennessa laaja-alaisessa tavoitteessa mainituista taidoista yhteistyötaidot, neuvottelutaidot, itsenäinen työskentely, tavoitteellisuus, sisukkuus, joustavuus sekä itsetuntemus (Opetushallitus 2014). Yrittäjyystaitoja täydennettiin vielä Euroopan komission (2019) määrittelemällä kriittisellä ajattelulla sekä Pikkuyrittäjät-ohjelman tavoitteissa mainituilla itse- ja vertaisarviointitaidoilla sekä tulevaisuudessa tärkeillä TVT-taidoilla (NY 2020b). Yrittäjyystaidot valittiin niin, että ne ovat linjassa sekä Pikkuyrittäjät-ohjelman että perusopetuksen yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiden kanssa (Opetushallitus 2014; NY 2020b). Tämän tutkimuksen strukturoituun kyselylomakkeeseen valikoidut yrittäjyystaidot on koottu taulukkoon 1.

TAULUKKO 1. Kyselylomakkeeseen valitut yrittäjyystaidot seitsemään EntreCompin kompetenssiin luokiteltuina (mukaillen McCallum ym. 2018; Tiikkala ym. 2010b; Opetushallitus 2014; European Commission 2019; NY 2020b)

Kompetenssi	Yrittäjyystaidot
Luovuus	- Luovuus - Ongelmanratkaisutaito - Kriittinen ajattelu
Toisten kanssa työskentely	- Yhteistyötaidot - Neuvottelutaidot
Aloitteellisuus	- Itsenäinen työskentely - Aloitekyky - Vastuunotto
Motivaatio ja sinnikkyys	- Tavoitteellisuus - Sisukkuus - Joustavuus
Itsetietoisuus ja luottamus omiin kykyihin	- Itsetuntemus - Itseluottamus
Kokemuksen kautta oppiminen	- Itsearviointitaidot - Vertaisarviointitaidot
Resurssien mobilisointi	- TVT-taidot

Yrittäjyysvalmiuksiin kuuluu yrittäjyystaitojen lisäksi yrittäjyyteen liittyvät tiedot, joihin yrittäjyyskasvatuksella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia (Martin ym. 2013). Opetussuunnitelman (2014) laaja-alaisen tavoitteen, *Työelämätaidot ja yrittäjyys*, mukaan oppilaiden tulisi oppia oivaltamaan yrittäjyyden merkitys ja sen mahdollisuudet sekä kartuttaa työelämään liittyvää tietopohjaa. Myös yrittäjyyskasvatuksen Pikkuyrittäjät-ohjelman tavoitteena on oppia tunnistamaan erilaisia ammatteja, yrittäjiä ja yrityksiä (NY 2020b). Tässä tutkimuksessa yrittäjyystiedoilla tarkoitetaan opetussuunnitelman (2014) mukaisesti tietoja yrittäjyydestä ja työelämästä sekä ymmärrystä yritysten merkityksestä ja toiminnasta.

Yksi yrittäjyyskasvatukseen liittyvän tutkimuksen pääteemoista on erilaisen yrittäjyyskasvatusinterventioiden vaikutus asenteeseen ja käsityksiin yrittäjyyttä kohtaan, yrittäjyysshalukkuuteen ja aikomukseen perustaa oma yritys (Pitaway ym. 2017; Martin ym. 2013; Sánchez 2013; Joensuu-Salo, Viljamaa & Varämäki 2020; Peterman & Kennedy 2003). Opetussuunnitelman (2014) kuudennessa laaja-alaisessa tavoitteessa painotetaan myös sitä, että oppilaiden tulisi saada kokemuksia, jotka edistävät kiinnostusta työtä ja työelämää kohtaan. Tässä

tutkimuksessa yrittäjyyteen liittyvillä asenteilla tarkoitetaan kiinnostusta yrittäjyyttä kohtaan sekä halukkuutta toimia yrittäjänä tulevaisuudessa (Opetushallitus 2014; Pittaway ym. 2017).

3 YRITTÄJYYSKASVATUS PERUSOPETUKSESSA

3.1 Yrittäjyyskasvatuksen määrittelyä

Yrittäjyyskasvatus koostuu kahdesta termistä, yrittäjyys ja kasvatus, jotka liittyvät myös sisällöllisesti toisiinsa (ks. Tiikkala 2013; Seikkula-Leino 2007; Tiikkala ym. 2010b; Peltonen ym. 2020). Vaikka yrittäjyyskasvatus on nopeasti kasvava ilmiö, sitä ei olla kyetty määrittelemään yksiselitteisesti ja yleisesti hyväksytysti, sillä yrittäjyyden ja kasvatuksen merkitysisällöt vaihtelevat näkökulmasta ja tieteenalasta riippuen (Olofsson 2009; From 2009; Peltonen 2014; Kyrö & Ripatti 2006). Yrittäjyys ja yrittäjyyskasvatus muovautuu myös yhteiskunnallisen ja globaalin tilanteen mukaisesti (Peltonen ym. 2020).

Ulkoisen yrittäjyyden näkökulmasta yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on lähinnä lisätä uusia yrityksiä yhteiskunnassa (Lepistö 2011; Luukkainen & Wuorinen 2002). Yrittäjyyskasvatuksen alkuvaiheessa eli varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa yrittäjyyskasvatus liitetään yritteliäisyyden, kuten sisäisen ja omaehtoisen yrittäjyyden, kehittämiseen (Seikkula-Leino 2007). Perusopetuksen yrittäjyyskasvatuksen taustalla olevan yrittäjyyden määritelmän tulisi Ristimäen (2007) mukaan olla sellainen, johon kaikki yleissivistävän opetuksen opettajat voisivat sitoutua. Ristimäki (2007) nivoo yrittäjyyden innovatiivisuuden, hallitun riskinoton ja katalyyttisyyden ympärille, mikä auttaa opettajia ymmärtämään yrittäjyyden mihin tahansa oppiaineeseen liittyvänä toimintana.

Kasvatus puolestaan on tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan kohteen kehitykseen (Tiikkala 2013). Kasvatuksellisesta näkökulmasta tarkasteltuna yrittäjyyskasvatuksessa on Peltosen (2020, 5) mukaan kyse ”yrittäjyyteen kasvamiseen ohjaamisesta”. Tavoitteena on vaikuttaa oppilaan yrittäjämäisiin taitoihin, käyttäytymiseen ja uskomuksiin sekä tukea yrittäjämäistä elämätotetta (Tiikkala 2013; Luukkainen & Wuorinen 2002; Seikkula-Leino 2007). Opetusministeriö (2009, 22) puolestaan kiteyttää yrittäjyyskasvatuksen olevan ”oppijan henkisen kasvun ohjaamista siten, että yritteliäisyydestä tulee osa elämää,

jolloin yrittäjyydestä kehittyy oppijalle ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa työntekoon”. Laajan näkemyksen mukaan yrittäjyys on kaikkia kansalaisia koskettava yrittäjämäinen ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa niin oppimiseen, työhön kuin elämään ylipäätään (Peltonen ym. 2020). Tällöin yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on kehittää henkilökohtaisia ominaisuuksia, asenteita ja käyttäytymistä, kuten luovuutta, aloitteellisuutta, riskinottoa sekä motivaatiota (From 2009; Lackéus 2015).

Paajasen (2001, 139) mukaan yrittäjyyskasvatuksen keskiössä on ”sellaisten tietojen, taitojen ja asenteiden kehittäminen, jotka ovat hyödyksi työelämässä” riippumatta siitä, työskenteleekö toisen palveluksessa vai yrittäjänä. Koska nykyisen käsityksen mukaan yrittäjyyttä ei ajatella vain yrityksen perustamisena, yrittäjyyskasvatus voidaan ajatella hyvinä elämänhallinnan taitoina ja kaikille kansalaisille tarpeellisena osaamisena (Peltonen 2014; Peltonen ym. 2020; Suonpää & Römer-Paakkanen 2018). Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena ei ole suoraan viivaisesti yrittäjäksi kasvattaminen, vaan yrittäjyyskasvatus on ”osa laajempaa, kansalaisten elämänhallinnan lisäämistä tähtäävää kasvatuskokonaisuutta” (Lepistö 2011, 15). Pohjimmiltaan yrittäjyyskasvatus on kansalaiskasvatusta (Seikkula-Leino 2007).

Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on oppia sekä yrittäjyyttä varten (*for*), yrittäjyydestä (*about*) että yrittäjyyden kautta (*through*) (Gibb 2008, 6; ICEE 2018, 9). Perusopetuksen yrittäjyyskasvatuksen keskiössä on yrittäjämäisten asenteiden ja toimintatapojen oppiminen yrittäjyyden kautta (Gibb 2008; Suonpää & Römer-Paakkanen 2018). Oosterbeekin, Van Praagin ja Ijsselsteinin (2010) mukaan yrittäjyyskasvatuksen taustaoletuksena on se, että yrittäjyyteen liittyvät ominaisuudet eivät ole muuttumattomia synnynnäisiä piirteitä, vaan niitä voidaan oppia ja opettaa. Tutkijoiden keskuudessa on yleisesti hyväksytty näkemys yrittäjyydestä opittavana ja opetettavana ilmiönä (Hägg & Peltonen 2014; Hannula 2015; Tiikkala 2013; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017). Tässä pro gradu -tutkielmassa yrittäjyyskasvatus nähdään yrittäjyyteen kasvamiseen ohjaamisena, jonka tavoitteena on yrittäjyysvalmiuksien eli yrittäjämäisen ajattelu-, toiminta-

ja suhtautumistavan tukeminen ja kehittäminen (Peltonen 2014; Seikkula-Leino 2007; Opetushallitus 2014).

3.2 Yrittäjyyskasvatusta ohjaavat asiakirjat

Työelämänäkökulman huomioiminen on yksi merkittävä yleissivistävän koulutuksen tehtävä, sillä perusopetuksen tavoitteena on ohjata oppilaita valmistautumaan epävarmaan ja repaleiseen työelämään (Hietanen & Kesälahti 2015; Norrena 2015; Ristimäki 2007). Saravathy ja Venkataraman (2011) painottavat, ettei ole mitään perusteita jättää ketään yrittäjyyskasvatuksen ulkopuolelle. Yrittäjyyskasvatuksen tarve osana perusopetusta on tiedostettu niin globaalilla kuin valtakunnallisella tasolla ja se nähdään yhä tärkeämpänä kaikilla koulutusasteilla (Peltonen ym. 2020; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017). Perusopetuksen yrittäjyyskasvatusta ohjaa useat eri asiakirjat, kuten kansainväliset linjaukset, valtakunnalliset ohjeet ja alueelliset yrittäjyyskasvatusstrategiat.

Laajan tulkinnan mukainen yrittäjyys on yksi Euroopan unionin elinikäisen oppimisen avaintaidoista. Euroopan komission laatiman Yrittäjyys 2020 -strategian tavoitteena on, että jokainen nuori saisi ainakin yhden käytännön yrittäjyyskokemuksen ennen peruskoulun päättymistä (European Commission 2019; 2013). Myös Suomen poliittisena tavoitteena on yrittäjyyskasvatuksen sisällyttäminen kaikille koulutusasteille varhaiskasvatuksesta korkeakouluun (Parkkari 2020, 12). Hallitusohjelmassa (2019) todetaan hyvinvoinnin perustan muodostuvan 2020-luvun Suomessa osaamisesta, työstä ja yrittäjyydestä. Lisäksi Valtioneuvoston asetuksen (2012) kolmannen pykälän mukaan perusopetuksen tavoitteena on tukea aktiivista kansalaisuutta sekä vahvistaa oppilaan kansalaisvalmiuksia, kuten tietoja työelämästä ja yrittäjyydestä. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) on puolestaan laatinut koulutuksen yrittäjyyslinjaukset eri koulutusasteiden yrittäjyyskasvatuksen tueksi. Suomen Perusopetuksen opetussuunnitelmaan yrittäjyyskasvatus on kuulunut jo vuodesta 1994 (Ikonen 2006; Tiikkala ym. 2010a).

Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja painopisteet vaihtelevat koulutusasteittain. Tällä hetkellä voimassa olevissa Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) yrittäjyyskasvatus nähdään yhä tärkeämpänä osana koulutuksen tehtävää. Tarve yrittäjyyskasvatukselle näkyy erityisesti kuudennessa laaja-alaisen taidon osaamistavoitteessa, *L6 työelämätaidot ja yrittäjyys*, jonka mukaan perusopetuksessa tulisi keskittyä kehittämään asenteellisia valmiuksia, yrittäjämäistä toimintatapaa sekä lisäämään työn ja yritteliäisyyden merkityksen oivaltamista. (Peltonen 2014; Opetushallitus 2014.) ICEE (2018) tarkentaa alakoulun yrittäjyyskasvatuksen keskiössä olevan itseluottamuksen, luovuuden, sosiaalisten- ja yhteistyötaitojen, vastuunottamisen, minäkuvan rakentumisen ja omien taitojen ja erityisosaamisen kehittäminen ja harjoittelu. Lisäksi on tärkeää tarjota mahdollisuuksia aktiivisuuteen ja omien päätösten tekemiseen (emt).

Valtakunnallisen opetussuunnitelman lisäksi yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen tueksi on laadittu myös alueellisia ja paikallisia yrittäjyyskasvatusstrategioita ja kehittämissuunnitelmia (Peltonen ym. 2020). Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan strategiana on järjestää kaikille 7.luokkalaisille ”Yrittäjämäinen toimintatapa” -oppiaine (ks. Eteläpohjalainen perusopetuksen opetussuunnitelma 2016). Vastaavasti Varsinais-Suomen yrittäjyyskasvatusstrategiana on taata yrittäjyyskasvatuksen ”Ehjä polku” perusasteelta korkea-asteelle (ks. Varsinais-Suomen maakunnallinen yrittäjyyskasvatuksen strategia ja toimintaohjelma 2020). Myös useat kunnat ovat ottaneet valmiita yrittäjyyskasvatusohjelmia yrittäjyyskasvatuksen opettamisen tueksi. Esimerkiksi Vihdissä ja Lappeenrannassa kaikki viidesluokkalaiset suorittavat Nuori Yrittäjyys ry:n Pikkuyrittäjät-ohjelman osana perusopetusta (Pikkuyrittäjät 2021a).

3.3 Yrittäjyyskasvatuksen menetelmät

Yrittäjyyskasvatukseen ja yrittäjämäisen käyttäytymisen oppimiseen liittyy olennaisesti myös se, millaisin menetelmin ja työtavoin sitä toteutetaan (Hannula 2015; Seikkula-Leino 2007). Yrittäjyyskasvatuksen pedagogisena haasteena on

luoda sellainen oppimisympäristö, joka tarjoaa mahdollisuuden harjoitella, kehittää ja vahvistaa yrittäjämäistä käyttäytymistä ja yrittäjämäisiä taitoja (Gibb 2002). Innovation Cluster for Entrepreneurship Education (ICEE) (2018) kuvaa yrittäjyyskasvatuksen lähtökohdan olevan monipuolisessa, toiminnallisessa ja lapsikeskeisessä kulttuurissa. Morris kollegoineen (2013) sekä Hägg ja Peltonen (2014) puolestaan painottavat kokemuksellisen oppimisen tärkeää roolia eri yhteyksissä. From (2009, 55) esittää, että yrittäjyyden opettamisen ja oppimisen tulee olla kokemuksellisuuden lisäksi ongelmakeskeistä, toiminnallista, käytännöllistä, oppija- ja projektikeskeistä sekä tilannesidonnaista. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) suosittelee yrittäjyyden oppimisessa hyödynnettävän niin ikään monialaisia ja toiminnallisia projekteja sekä yhteistyötä koulun ulkopuolisten kanssa (Opetushallitus 2014).

Pienyritysten perustamista pidetään yhtenä tehokkaimmista tavoista toteuttaa yrittäjyyskasvatusta ja mahdollistaa kokemus yrittäjyydestä oppilaille (ICEE 2020; From 2009; Gibb 2008). Bacigalupo kollegoineen (2016) käyttää käsitettä käytännöllinen yrittäjyyskokemus, jossa epäonnistumiset nähdään oppimisen työkaluna ja oppiminen perustuu tekemällä oppimiseen. Käytännöllinen yrittäjyyskokemus mahdollistaa ideoiden kehittelyn todellisessa maailmassa. Myös Hytti (2011) ehdottaa, että yrittäjyysprojektit tulisi toteuttaa niin, että ensin keskitytään ideointiin eli uusien mahdollisuuksien löytämiseen, minkä jälkeen ideoita lähdetään hyödyntämään ja kehittämään todellisuudessa.

Yrittäjyyskasvatuksessa on kerkeistä, että opetus perustuu ongelmaan, jonka oppilaat ratkaisevat omalla toiminnallaan (From 2009). From (2009) painottaa, että yksi parhaita yrittäjyyskasvatusmenetelmiä ovat yrityspohjaiset projektit, joissa ongelma liittyy yrityksen perustamiseen. Hytin (2011) mukaan yrittäjyyskasvatuksessa pienyrityskontekstin hyödyntäminen onkin melko yleistä harjoitusyritysten kautta. Huusko ja kollegat (2018) ehdottavat yrittäjyyskasvatuksen kehittämissuosituksissa, että opiskelijoita tulee edelleen kannustaa osallistumaan käytännön yritystoimintaan, kuten harjoitusyritysten perustamiseen tai tii-miyrittäjyyteen.

Opettajat ja opiskelijat ovat samaa mieltä siitä, että pienyrityksen perustaminen soveltuu hyvin yrittäjyyskasvatuksen menetelmäksi. Johansenin (2018a) tutkimuksessa suurin osa opettajista korosti tarvetta keskittyä yrittäjyyskasvatuksessa kokemuksiin perustuviin menetelmiin, kuten pienyrityksen perustamiseen. Myös opiskelijat antoivat Vuosi Yrittäjänä -ohjelmasta positiivista palautetta viitaten siihen, että yrityksen perustaminen mahdollistaa omien ideoiden kehittelyn, kokeilemisen ja virheistä oppimisen (emt). Huuskon ja kollegoiden (2018) tutkimuksessa opiskelijat puolestaan ehdottivat yrittäjyysopintojen toteutustavaksi autenttisten yrittäjyyskokemusten lisäksi monipuolisuutta, tekemällä oppimista, ryhmätyöskentelyä sekä yhteistyötä yrittäjien kanssa.

Yrittäjyyskasvatuksessa voi hyödyntää erilaisia valmiita yrittäjyyskasvatustohjelmia ja -oppimisympäristöjä, joissa oppilaat saavat käytännöllisiä kokemuksia työelämästä ja yrittäjyydestä. Suomessa yrittäjyys-, työelämä- ja taloustaitoihin keskittyviä oppimisympäristöjä ja materiaaleja tarjoaa muun muassa Nuori Yrittäjyys ry sekä Talous ja nuoret TAT, jonka tunnetuin oppimisympäristö on yrityskylä. (TAT 2020; NY 2020a.) Myös kehittäjäverkosto YES edistää yrittäjyyskasvatuksen toteutumista valmentamalla opettajia, kehittämällä erilaisia materiaaleja sekä rakentamalla koulu-yritysyhteistyötä (YES 2021). Tässä pro gradu -tutkielmassa keskitytään Nuori yrittäjyys ry:n kehittämään 4.-6.-luokkalaisille suunnattuun Pikku-yrittäjät-ohjelmaan, jossa oppilaiden on mahdollista oppia erilaisia taitoja pienyrityksen perustamisen kautta.

3.4 Yrittäjyyskasvatuksen vaikutukset

Erilaisten yrittäjyyskasvatusinterventioiden vaikutuksia yrittäjyyskasvatukseen osallistujiin on tutkittu maailmanlaajuisesti useasta eri näkökulmasta. Pittawayn ja kollegoiden (2017) mukaan yksi kuudesta yrittäjyyskasvatuksen pääteemasta on yrittäjyyshalukkuuteen, intentioihin ja pystyvyysuskomuksiin liittyvät tutkimukset. Tällaisten tutkimusten huomion kohteena on koulutuksellisen yrittäjyyskasvatusintervention vaikutukset opiskelijoihin, kuten heidän yrittäjämäi-

seen käyttäytymiseensä ja käsityksiin yrittäjyydestä (emt). Interventiotutkimuksissa yrittäjyyskasvatuksella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia muun muassa opiskelijoiden yrittäjyystaitoihin ja yrittäjämaiseen asenteeseen, yrittäjyysaikomuksiin sekä koulumenestykseen, uratavoitteisiin ja työllisyyteen.

Useissa tutkimuksissa yrittäjyyskasvatusohjelmien on todettu vaikuttavan positiivisesti erilaisiin yrittäjyystaitoihin, käyttäytymiseen ja yrittäjämaiseen asenteeseen. The Innovation Cluster for Entrepreneurship Education (ICEE) on tutkinut kaksivuotisessa tutkimushankkeessa Vuosi Yrittäjänä -ohjelman vaikutuksia oppimiseen Belgiassa, Italiassa, Latviassa, Virossa ja Suomessa vertailemalla ohjelmaan aktiivisesti osallistuneita opiskelijoita vähemmän aktiivisiin ja ohjelmaan osallistumattomiin opiskelijoihin (Johansen 2018a). Vuosi Yrittäjänä -ohjelmassa osallistujat perustavat yksin tai pienryhmässä oikealla rahalla toimivan NY-yrityksen lukukauden ajaksi (Vuosi Yrittäjänä 2021). Kyseiseen yrittäjyyskasvatusohjelmaan osallistuminen vaikutti positiivisesti monialaiseen osaamiseen, kuten sitoutumiseen, koordinoitukykyyn, päätöksentekoon, esiintymistaitoihin, aloitteellisuuteen, johtajuuteen sekä aikataulujen ja projektien hallintaan (Johansen 2018a).

Suomen osalta erot monialaisessa osaamisessa Vuosi Yrittäjänä -ohjelmaan osallistuneiden nuorten ja vertailuryhmän välillä oli selkeästi muita Euroopan maita suurempi (Johansen 2018b; Suonpää & Römer-Paakkanen 2018). Ohjelmassa aktiivisesti mukana olleet arvioivat edellisten taitojen lisäksi luovuuden, itseluottamuksen, neuvottelutaidot, sinnikkyuden ja motivointikyvyn paremmaksi kuin kontrolliryhmän opiskelijat. Vain riskienhallinnassa, täsmällisyydessä ja verkostoitumisessa ryhmät eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. (Johansen 2018b, 11–12.)

Yleisesti pelätään, että yrittäjyyskasvatus vie aikaa muulta tärkeältä opettaja kasvatustyöltä koulussa. Johansenin (2018a) tutkimuksessa ei kuitenkaan löydetty Vuosi Yrittäjänä -ohjelmaan osallistumisen vaikuttavan negatiivisesti muuhun koulunkäyntiin. Päinvastoin Vuosi Yrittäjänä -ohjelmaan aktiivisesti osallistuneilla oli parempi koulunkäyntimotivaatio, koulumenestys arvosanojen keskiarvona mitattuna sekä parempi suhde opettajiin ohjelmaan osallistumattomiin

ja vähemmän aktiivisiin opiskelijoihin verrattuna (emt). Suomessa ohjelmaan aktiivisesti osallistuneiden koulumenestys oli merkittävästi parempi kontrolliryhmiin verrattuna (Johansen 2018b). Vuosi Yrittäjänä -ohjelma vaikutti myös selkeästi Euroopan unionin määrittelemiin avaintaitoihin. Ohjelmaan aktiivisesti osallistuneet saivat korkeammat pisteet sekä suullisessa että kirjallisessa viestinnässä omalla äidinkielellä, vierailta kielillä kommunikoinnissa, oppimaan oppimisessa, kulttuuritietoisuudessa ja kulttuurin ilmaisumuotojen tuntemuksessa, tiede- ja teknologiataidoissa, matemaattisessa osaamisessa, aloitekyvyssä ja yrittäjyyshenkisyudessa sekä sosiaalisissa taidoissa kontrolliryhmiin verrattuna (Johansen 2018b, 13).

Yrittäjyyskasvatuksella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia yrittäjyyteen liittyviin tietoihin ja taitoihin, myönteiseen käsitykseen yrittäjyydestä (Martin ym. 2013) sekä minäpystyvyyteen, riskinotto- ja proaktiivisuuteen (Sánchez 2013). Myös Petermanin ja Kennedyn (2003) tutkimuksessa yrittäjyyskasvatuksella todettiin olevan positiivisia vaikutuksia asenteeseen yrittäjyyttä kohtaan. Kaikki yrittäjyyskasvatustutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan ole positiivisia, sillä esimerkiksi Oosterbeekin ja kollegoiden (2010) tutkimuksensa mukaan yrittäjyyskasvatusohjelmalla ei ollut vaikutusta opiskelijoiden yrittäjämääsiin taitoihin ja ominaisuuksiin.

Yrittäjyyskasvatusohjelmiin osallistumisella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia opiskelijoiden työllisyyteen tulevaisuudessa. Kanadassa tehty tutkimus osoitti, että yrittäjyyskasvatusohjelmiin osallistuneiden opiskelijoiden ryhmässä oli myöhemmin 25 % vähemmän työttömiä kontrolliryhmään verrattuna (European Commission 2015). Myös Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa 15–18-vuotiaille suunnatun JA-YE-yrittäjyyskasvatusohjelman on todettu olevan yhteydessä parempaan työllisyyteen ja korkeampaan palkkaan. Lisäksi yrittäjyyskasvatusohjelmaan osallistuneet olivat todennäköisemmin tyytyväisiä uraansa. (ICEE 2020.)

Yrittäjyysaikomus on olennainen yrityksen perustamista ennustava tekijä, joten useissa tutkimuksissa on selvitetty yrittäjyyskasvatuksen mahdollisia vaikutuksia aikomukseen perustaa oma yritys (esim. Johansen 2018b; Pittaway ym.

2017; Martin ym. 2013). ICEE:n (2020) tutkimuksen mukaan miniyrittäjäohjelmaan osallistuneilla opiskelijoilla oli paremmat valmiudet yrittäjäksi ryhtymiseen. Sekä Martinin ja kollegoiden (2013) että Sánchezin (2013) tutkimukset osoittivat, että yrittäjyyskasvatuksella oli positiivinen vaikutus aikomukseen perustaa oma yritys. Sama todettiin Joensuu-Salon ja kollegoiden (2020) tutkimuksessa, jonka mukaan yrittäjäksi ryhtymistä selitti muun muassa aiempi kokemus yrittäjyydestä, yrittäjyyskasvatus, yrittäjyysaikomus, pystyvyysuskomus, yrittäjyysosaaaminen ja ikä (emt).

Vaikka useimmat yrittäjyyskasvatustutkimukset osoittavat positiivisia vaikutuksia aikomukseen perustaa oma yritys, joukosta löytyy myös ristiriitaisia tuloksia. Esimerkiksi Oosterbeekin ja kollegoiden (2010) Alankomaissa tehdyn tutkimuksen mukaan yrittäjyyskasvatusohjelmaan osallistuminen vaikutti jopa negatiivisesti yrittäjyysaikomuksiin. Myöskään Vuosi Yrittäjänä -ohjelman ei havaittu kasvattavan yrittäjyyden vetovoimaa tai yrittäjyysaikomusten määrää suomalaisten nuorten keskuudessa (Johansen 2018b). Lisäksi Haanpään ja Tuppuraisen (2012) tutkimuksessa todetaan, että suomalaiset nuoret intoutuvat yrittäjyydestä, mutta se ei johda käytännön yrityskokeiluiksi.

Oosterbeekin ja kollegoiden (2010) mukaan ohjelman vaikutus yrittäjyysaikomusten heikkenemiseen johtuu mahdollisesti siitä, että opiskelijat saavat yrittäjyyskasvatusohjelman kautta realistisemmän kuvan sekä omista kyvyistään että yrittäjyydestä, jolloin yrittäjyyttä ei enää välttämättä koeta kiinnostavana vaihtoehtona. Myös Ristimäki (2007) toteaa, että oikeanlaisen yrittäjyyskasvatuksen kautta oppijoille kehittyy oikeanlainen kuva yrittäjyydestä ja omasta sopivuudestaan yrittäjyyteen. Toisekseen negatiiviseen tulokseen saattaa vaikuttaa se, ettei opiskelija pidä yrittäjyyskasvatusohjelmasta, mikä puolestaan voi johtua osallistumisen pakollisuudesta, aikaa vievyydestä tai siitä, että suuri ryhmäkoko ei mahdollista aktiivista osallistumista (Oosterbeek ym. 2010). Suomen osalta tulosta perustellaan sillä, että nuoret jatkavat opintojaan vielä Vuosi Yrittäjänä -vuoden jälkeen (Johansen 2018b).

Fayolle, Gailly ja Lassas-Clerc (2006) puolestaan kyseenalaistavat sen, voiko yrittäjyyskasvatuksen onnistuneisuutta mitata pelkästään sillä, kuinka positiiviset vaikutukset ohjelmalla on yrittäjyysaikomuksiin. Heidän mukaansa omien näkökulmien kyseenalaistaminen ja omien vahvuuksien tunnistaminen ovat tärkeämpiä tuloksia kuin positiiviset vaikutukset yrittäjyysaikomukseen. Myös Johansen ja Schanke (2014) toteavat hyväksi opetusmenetelmäksi sellaiset yrittäjyyskasvatusprojektit, jotka keskittyvät erityisesti henkilökohtaisten ominaisuuksien edistämiseen.

Talous ja nuoret TAT:in tarjoamasta Yrityskylä -oppimisympäristöstä on tehty muutamia pro gradu -tutkielmia työelämätaitojen oppimisen näkökulmasta. Lindholmin (2017) pro gradu -tutkielman mukaan Yrityskylässä työelämätaitojen oppiminen oli vaihtelevaa ja joitakin työelämätaitoja ei opittu lainkaan. Oppilaat kokivat oppineensa Yrityskylässä muun muassa vastuunkantoa, oma-aloitteisuutta, yhteistyötaitoja ja teknologioiden hallintaa. Lisäksi Yrityskylän koettiin lisäävän oppilaiden työelämätuntemusta, kun oppilaat saivat tietoa ja kokemusta oikeista yrityksistä ja niiden työtehtävistä. Ikonen ja Pyykkösen (2014) tutkielman tulokset puolestaan osoittivat, että Yrityskylässä opitaan hyvin niitä taitoja, joita nuoret pitävät tärkeinä työelämässä. Yrityskylässä aiemmin vierailleista 8.-luokkalaisista lähes 90 % oli sitä mieltä, että Yrityskylässä opitaan tulevaisuudessa merkittäviä tietoja ja taitoja ja he pitivät oppimiskokemusta Yrityskylässä merkityksellisenä (Ikonen & Pyykkönen 2014, 51).

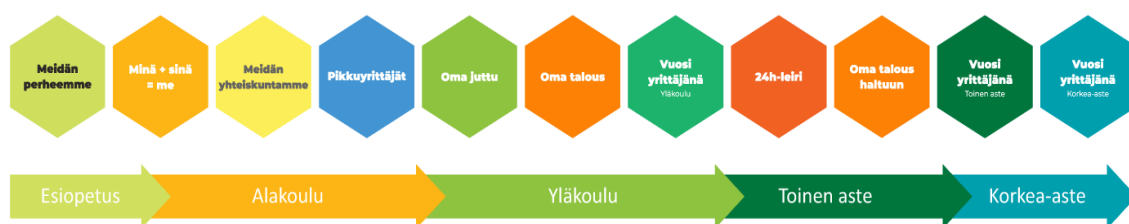
Vaikka erilaisten yrittäjyyskasvatusprojektien ja -ohjelmien vaikutuksia ohjelmaan osallistujiin on tutkittu maailmanlaajuisesti, Suomessa tarjottavia yrittäjyyskasvatusohjelmia on tutkittu verrattain vähän peruskouluikäisillä oppilaille. On syytä tutkia Talous ja nuoret TAT:in lisäksi toisen suosituksen yrittäjyyskasvatusorganisaation, Nuori Yrittäjyys ry:n, tarjoamia ohjelmia. Seuraavaksi perehdytään Nuori Yrittäjyys ry:n toimintaan ja erityisesti 4.-6.-luokkalaisille suunnatun Pikkuyrittäjät-ohjelman sisältöön.

4 PIKKUYRITTÄJÄT-OHJELMA YRITTÄJYYSKASVATUKSEN OPETUSMENETELMÄNÄ

Nuori Yrittäjyys ry (NY) on eri toimijoiden rahoituksella toimiva voittoa tavoittelematon yhdistys, jonka toiminnan tavoitteena on vaikuttaa lasten ja nuorten yrittäjyys-, työelämä- ja taloustaitoihin. NY on osa kansainvälistä Junior Achievement -verkostoa, joka on maailman laajin yrittäjyyskasvatusta nuorille tarjoava organisaatio. JA-verkoston toiminta ylettyy 113 eri maahan ja se tavoittaa vuosittain yli kymmenen miljoonaa nuorta. Euroopan tasolla Nuori Yrittäjyys ry:n kattojärjestönä toimii puolestaan JA Europe -verkosto, joka tavoittaa 39:ssä Euroopan maassa yhteensä yli kolme miljoonaa oppilasta. (NY 2020a.)

NY tukee yrittäjyyskasvatusta tarjoamalla opetussuunnitelman mukaisia yrittäjyysasennetta, työelämätaitoja ja taloudenhallintaa tukevia ohjelmia aina esiopetuksesta korkeakouluun saakka (ks. Kuvio 2). Ohjelmissa painottuu ilmiöpohjaisuus, tekemällä oppiminen ja taitojen soveltaminen käytäntöön. Ohjelmat materiaaleineen ovat täysin maksuttomia lukuun ottamatta korkea-asteelle suunnattua Vuosi Yrittäjänä -ohjelmaa. NY tarjoaa kaikkiin ohjelmiin valmiin opintomateriaalin lisäksi tukea materiaalin käyttöönottoon, kuten maksuttomia opettajien ohjelmakoulutuksia. (NY 2020a.)

KUVIO 2. Nuori Yrittäjyys ry:n yrittäjyyskasvatuksen polku esiopetuksesta korkea-asteelle (NY 2020a).

Tässä pro gradu -tutkielmassa perehdytään siihen, kuinka Nuori Yrittäjyys ry:n Pikkuyrittäjät-ohjelma voi tukea alakoulun yrittäjyyskasvatusta. Pikkuyrittäjät-ohjelma on 4.–6.-luokkalaisille suunnattu yrittäjyyskasvatuksen materiaali, jonka keskeisenä ideana on oppia yrittäjyys- ja työelämätaitoja sekä opetussuunnitel-

man laaja-alaisia taitoja pikkuyrityksen perustamisen kautta. Ohjelma muodostuu yhdeksän teeman ympärille, jotka on suunniteltu käsiteltäväksi 18 oppituntin aikana (ks. Taulukko 2). Ohjelmassa edetään ideoinnista ja suunnittelusta pienryhmien pikkuyritysten perustamiseen ja lopulta loppuhuipennukseen, jossa myydään omia tuotteita tai palveluja oikealla rahalla oikeille asiakkaille. (NY 2020b.) Teemojen käsittelyn lomassa harjoitellaan muun muassa ryhmässä toimimista, esiintymistä ja talousasioita sekä tutustutaan omiin vahvuuksiin, luovaan ideointiin ja eri ammatteihin. Lopuksi harjoitellaan myös itse- ja vertaisarviointia. (NY 2020a; NY 2020b.) Teemat tukevat perusopetuksen opetussuunnitelmassa painotetun laaja-alaisen osaamisen opettamista sekä monialaisen ja eheän oppimispolun suunnittelua ja rakentamista (NY 2020b; Opetushallitus 2014).

TAULUKKO 2. Pikkuyrittäjät-ohjelman teemat tavoitteineen (NY 2020b, 7)

Teema	Tavoitteet
1. Ideoille siivet	Omien taitojen ja vahvuuksien tunnistaminen, eri ammattien ja yrittäjänä toimimiseen tutustuminen, luovan ideoinnin oivaltaminen sekä pikkuyrityksryhmän muodostaminen.
2. Nimet ja suunnitelmat	Pikkuyrityksen nimen ideointi ja toimintasuunnitelman tekeminen
3. Brändäys	Yrityksen graafisen ilmeen, värimaailman ja logon toteuttaminen.
4. Myyntitykit liikkeelle	Ilmaisun ja esiintymisen harjoittelu, hissipuhe ja slogan.
5. Puhutaan rahasta	Hinnaston toteuttaminen, kuitit ja rahan kiertokulkuun tutustuminen.
6. Markkinointi	Eri markkinointikanaviin tutustuminen ja oman pikkuyrityksen mainosten tekeminen.
7. Kohti loppuhuipennusta	Asiakaspalvelutilanteen harjoittelu ja valmistautuminen loppuhuipennukseen.
8. Loppuhuipennus	Myyntitilanteen ja rahankäytön harjoittelu.
9. Tilinpäätösjuhla	Tilinpäätöksen toteuttaminen, omien oppimiskokemuksen jakaminen ja palautteen antaminen.

Pikkuyrittäjät-ohjelmaan kuuluu opettajan opas, jokaiselle oppilaalle oma Pikkuyrittäjän käsikirja ja t-paita, todistukset ohjelmaan osallistumisesta sekä Pikkuyrittäjät-mobiilipeli ja ohjelman toteutusta tukevat verkkomateriaalit. Opettajan opas antaa opetukselle raamit keskeisine tavoitteineen, monipuolisine sisältöineen, opetusvinkkeineen sekä arviointivälineineen (NY 2020b). Pikkuyrittäjän käsikirja sisältää muun muassa erilaisia teemakohtaisia täydennettäviä tehtäviä sekä pikkuyrittäjän tietopankin, johon on tallennettu tärkeää tietoa yrittäjyydestä ja sen onnistumisesta. Tehtävänä on muun muassa pikkuyrittäjän ansioluettelon täyttäminen sekä pikkuyrityksen toimintasuunnitelman ja logon suunnitteleminen ja tekeminen. (NY 2020c.) Verkkomateriaaleista puolestaan löytyy teema-kohtaiset videot sekä lisämateriaalit, jotka auttavat syventymään teemaan paremmin (NY 2020a).

Pikkuyrittäjät-mobiilipeli on Google Play -kaupasta ja AppStoresta ilmaiseksi ladattava yritteliäisyyttä, työelämätaitoja ja talouden hallintaa käsittelevä oppimispeli. Pelin pedagogiikkana on tekemällä oppiminen ja opitun tiedon soveltaminen käytännönläheisissä tehtävissä. Pelin tarkoituksena on syventää ja täydentää ohjelman teemojen käsittelyä, sillä peliympäristössä voi esimerkiksi oppia tuotteiden ja palvelujen suunnittelua, markkinointia, kiertotalouden perusteita ja erilaisia palautteen antamisen tapoja. Teemoja käsitellään erilaisin tietovisoin, eri alojen asiantuntijoiden videoharjoituksin sekä ryhmätehtävin (NY 2020b).

Nuori Yrittäjyys ry järjestää vuosittain Pikkuyrittäjät-finaalin, jossa kruunataan ja palkitaan vuoden paras pikkuyritys. Finaaliin hakeneista pikkuyrityksistä organisaatio valitsee voittajan arvioiden idean innovatiivisuutta, tuotteen tai palvelun toteutusta, myyntitaitoja, muiden innostamista, luovaa ja pitkäjänteistä työskentelyä sekä ryhmän keskinäistä toimintaa. Oppilaiden pikkuyritysryhmän palkitsemisen lisäksi Nuori Yrittäjyys ry antaa tunnustusta myös Vuoden opettajalle, Vuoden kummille sekä Vuoden kunnalle. (Pikkuyrittäjät 2021b.)

Pikkuyrittäjät-ohjelmassa on ollut Suomessa mukana jo noin 50 000 oppilasta yli 500:sta eri koulusta. Lukuvuonna 2019–2020 ohjelmassa oli mukana 12 178 oppilasta. (NY 2020a.) Pikkuyrittäjät-ohjelman vaikuttavuuteen liittyen ei

kuitenkaan ole tehty tarkempaa tutkimusta Nuori Yrittäjyys ry:n keräämien opettajien palautekyselyiden lisäksi. Palautekyselyt kuvaavat opettajien antamia arvioita Pikkuyrittäjät-ohjelman hyödyllisyydestä ja sen valmistamisesta oppilaita työelämään. Palautekyselyiden perusteella 92 % ohjelman vetäneistä opettajista suosittelee ohjelmaa muille (NY 2020a).

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka Nuori Yrittäjyys ry:n Pikkuyrittäjät-ohjelma tukee perusopetuksen yrittäjyyskasvatusta tutkimalla Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumisen yhteyttä 4.-6.-luokkalaisten oppilaiden itsearvioimiin yrittäjyysvalmiuksiin. Yrittäjyysvalmiudet pitävät sisällään yrittäjyystaidot, -tiedot sekä kiinnostuksen yrittäjyyttä kohtaan. Lisäksi kvantitatiivisia vastauksia täydennetään tarkastelemalla laadullisesti sitä, millaisia taitoja oppilaat kokivat oppineensa Pikkuyrittäjät-ohjelmassa.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Onko Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumisella yhteyttä oppilaiden arvioimiin yrittäjyysvalmiuksiin?

1.1 Eroavatko Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden oppilaiden yrittäjyystaidot ohjelmaan osallistumattomien yrittäjyystaidoista?

1.2 Eroavatko Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden yrittäjyystiedot ohjelmaan osallistumattomien tiedoista?

1.3 Eroavatko Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden oppilaiden kiinnostus yrittäjyyttä kohtaan osallistumattomien kiinnostuksesta?

2. Mitä taitoja oppilaat kokivat oppineensa Pikkuyrittäjät-ohjelmassa?

Yrittäjyyskasvatuksella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia yrittäjämäisiin taitoihin, kuten luovuuteen, itseluottamukseen, neuvottelutaitoihin, aloitekykyyn ja sinnikkyYTEEN (ks. Johansen 2018a). Lisäksi erilaisilla yrittäjyyskasvatusohjelmilla on raportoitu olevan positiivinen yhteys opiskelijoiden tietoihin yrit-

täijyydestä, asenteeseen yrittäjyyttä kohtaan sekä aikomukseen perustaa oma yritys (ks. Martin ym. 2013; Peterman & Kennedy 2003; Sánchezin 2013; Joensuu-Salo ym. 2020). Aikaisempaan tutkimustietoon perustuen ensimmäisen tutkimuskysymyksen alakysymyksiin asetettiin seuraavat hypoteesit:

H1: Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneet arvioivat ainakin osan yrittäjäystaidoista ohjelmaan osallistumattomia paremmaksi.

H2: Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneet arvioivat yrittäjäystietonsa ohjelmaan osallistumattomia paremmaksi.

H3: Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneet ovat ohjelmaan osallistumattomia kiinnostuneempia yrittäjyydestä.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

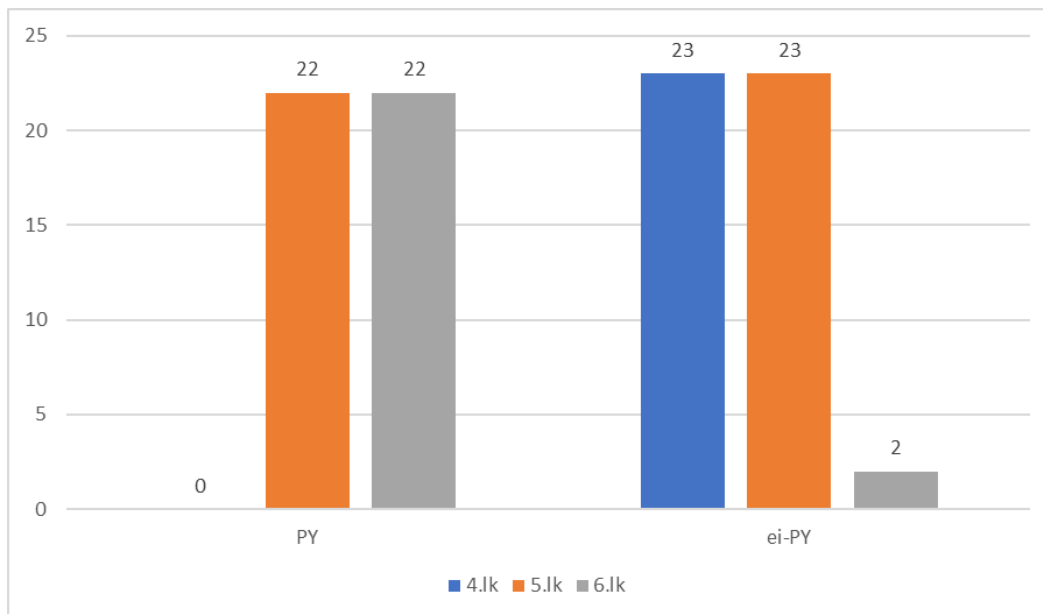
6.1 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimusaineisto kerättiin keskisuuren eteläsuomalaisen kunnan perusopetuksessa vuosiluokilla 4–6. Aineistonkeruu toteutettiin kyseisessä kunnassa, koska Pikkuyrittäjät-ohjelma on ollut siellä tiiviisti käytössä vuosina 2019–2020 erityisesti viidennellä luokalla. Esiselvittelyn jälkeen selvisi, että kunnan koulujen sisältä löytyisi sekä ohjelmaan osallistuneita että osallistumattomia oppilaita.

Otannalla pyritään saamaan suuresta perusjoukosta pienoismalli, joka vastaa mahdollisimman hyvin tutkimuksen perusjoukkoa (Valli 2018). Ositettu otanta perustuu siihen, että populaatio jaetaan jonkin ominaisuuden perusteella ryhmiin eli ositteisiin (Nummenmaa 2009). Ryväs- eli klusteriotannassa puolestaan perusjoukko jaetaan klustereihin, jolloin otokseen valitaan yksittäisten koehenkilöiden sijaan useampia tilastoyksiköitä, kuten koulun luokkia (Nummenmaa 2009; Valli 2018). Tässä tutkimuksessa otoksen poiminnassa hyödynnettiin ositetun otannan ja klusteriotannan yhdistelmää.

Aineistonkeruussa hyödynnettiin luokka-klustereita, jolloin yhden klusterin muodostivat kunnan 4.-, 5.-tai 6.-luokan oppilasryhmä. Lisäksi luokat ositettiin Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneisiin (PY) ja osallistumattomiin oppilaisiin (ei-PY) ja otokseen valittiin satunnaisesti molempia ryhmiä suunnilleen saman verran. Sain selville Pikkuyrittäjät-ohjelman läpikäyneiden opettajien yhteystiedot kunnan yrittäjäkummilta, mikä mahdollisti luokkien osittamisen.

Kyselyyn vastasi yhteensä 92 oppilasta, joista 39 (42,4 %) oli tyttöjä ja 50 (54,3 %) oli poikia. Loput kolme ilmoittivat sukupuolekseen ”muu”. Vastaajista lähes puolet (49 %) oli 5.-luokkalaisia. 4.-luokkalaisia oli 25 % ja loput 26 % oli 6.-luokkalaisia. Kyselyyn vastanneista oppilaista 44 (48 %) oli osallistunut yrittäjyyskasvatuksen Pikkuyrittäjät-ohjelmaan vuosien 2019–2020 aikana. Loput 48 (52 %) ei ollut osallistunut Pikkuyrittäjiin.

KUVIO 3. Vastaajien jakauma Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneista (PY) ja osallistumattomista (ei-PY) vuosiluokittain (N=92)

Yllä oleva kuvio (ks. kuvio 3) havainnollistaa ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien jakaumaa vuosiluokittain. Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden ryhmässä painottui 5.- ja 6.-luokkalaiset vastaajat neljäsluokkalaisten oppilaiden määrän ollessa nolla. Ohjelmaan osallistumattomien ryhmässä puolestaan lähes puolet oli 4.-luokkalaista. Enemmistö (89 %) Pikkuyrittäjät-ohjelman läpikäyneistä oppilaista ilmoitti osallistuneensa kyseiseen ohjelmaan ollessaan 5.-luokalla.

6.2 Tutkimusmenetelmät

Aineisto kerättiin maaliskuussa 2021 tätä tutkimusta varten laaditulla sähköisellä kyselylomakkeella (ks. liite 1), joka oli laadittu SurveyPal-ohjelmistolla. Tutkimusasetelmana oli poikittaistutkimus, mikä tarkoittaa sitä, että aineisto kerätään yhtenä ajankohtana (Vastamäki & Valli 2018). Kysely sisälsi sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä. Strukturoituun kysymykseen vastataan valitsemalla vastaus toisensa poissulkevista vastausvaihtoehdoista, kun taas avoimeen kysymykseen vastataan vapaamuotoisesti (Vehkalahti 2014). Sähköisen kysely-

lomakkeen etuja on visuaalisuus, nopeus, taloudellisuus sekä vastaamisen helpous (Valli & Perkkilä 2018). Internetkyselyssä voidaan asettaa kysymyksiin vastaaminen pakolliseksi, minkä etuna on se, ettei vastauksiin jää puutteita, sillä kaikki vastaavat kaikkiin kysymyksiin. Huono puoli on kuitenkin se, jos vastaaja kokee, ettei hänellä oli varmaa mielipidettä asiasta ja hän joutuu kuitenkin vastaamaan. (Valli 2018.)

Jos kyselylomaketutkimukseen ei ole valmiita sopivia mittareita, ne on mahdollista kehittää itse. Mittarin kehittämässä lähdetään ajatuksesta, mitä pyritään mittaamaan ja tutkimusteema operationalisoidaan pilkkomalla se osakysymyksiksi tai väittämiksi. (Vastamäki & Valli 2018.) Tässä tutkimuksessa kyselylomake laadittiin itse. Kyselylomake sisälsi yhteensä kolme (3) taustakysymystä, joilla selvitettiin sukupuolta, vuosiluokkaa sekä sitä, onko osallistunut Pikkuyrittäjät-ohjelmaan vai ei. Jos oppilas vastasi osallistuneensa ohjelmaan, kysely ohjautui antamaan viisi lisäkysymystä liittyen kokemuksiin Pikkuyrittäjistä. Kokemuksia selvitettiin kahdella avoimella kysymyksellä: ”Millaisen yrityksen perustitte ryhmäsi kanssa?” ja ”Mitä opit Pikkuyrittäjät-ohjelman aikana? Esimerkiksi millaisia tietoja tai taitoja opit?” Lisäksi ohjelmaan osallistuneita pyydettiin ottamaan kantaa siihen, ovatko ohjelmassa opitut tiedot ja taidot heidän mielestään tärkeitä tulevaisuudessa ja suosittelisivatko he ohjelmaa muille ikäisilleen. Mikäli oppilas ei ollut osallistunut kyseiseen ohjelmaan, kysely ohjautui sivulle, jossa kerrottiin lyhyesti Pikkuyrittäjät-ohjelman sisällöstä ja kysyttiin halukkuudesta osallistua Pikkuyrittäjiin. Edellä mainituissa strukturoiduissa kysymyksissä vastausvaihtoehtoja olivat ”Kyllä, ei ja en osaa sanoa”.

Taustakysymysten jälkeen yrittäjyystaitoja mitattiin 28 suljetulla väittämällä, jotka operationalisoitiin seuraavalla tavalla: ”Mieti omaa toimintaasi koulussa ja vapaa-ajalla. Valitse jokaisen väittämän kohdalla se vaihtoehto, joka kuvaa sinua parhaiten.” Vastausvaihtoehtoja oli viisi: ”En koskaan, Harvoin, Joskus, Usein ja Aina”. Yrittäjyystietoja ja kiinnostusta yrittäjyyttä kohtaan mitattiin yhteensä kahdeksalla väittämällä. Tietoja ja kiinnostusta selvitettiin seuraavasti: ”Minkä verran olet samaa tai eri mieltä väittämien kanssa? Valitse itseäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto”. Vastausvaihtoehdot olivat ”Täysin eri mieltä, Osittain

eri mieltä, En samaa enkä eri mieltä, Osittain samaa mieltä ja Täysin samaa mieltä”.

Suljetussa väittämissä vastausvaihtoehdot on annettu valmiiksi, jolloin vastausvaihtoehtojen tulee olla toisensa poissulkevia eli ne eivät saa mennä päällekkäin (Vehkalahti 2014). Vastausvaihtoehtoina käytettiin Likert-tyyppisiä asteikkoja, joissa tyypillisesti viisi vastausvaihtoehtoa muodostavat jatkumon ääripäästä toiseen. Vaikka Likert-asteikko on järjestysasteikko, sitä voidaan tilastollisessa analyysissä pitää ikään kuin välimatka-asteikkolisena, jolloin soveltuvia tilastollisia menetelmiä on enemmän (emt).

Mittarin toimivuus on testattava esitutkimuksessa, jotta saadaan selville, ovatko vastausohjeet ja kysymykset yksiselitteisiä ja selkeitä, ja onko mittari sopivan mittainen (Vastamäki & Valli 2018). Kyselylomake testattiin kahdella (2) oppilaalla, joista toinen oli 4.-luokkalainen ja toinen 6.-luokkalainen. Testauksen jälkeen lomakkeeseen tehtiin muutamia muokkauksia. Esikyselyssä Likert-asteikon vaihtoehdot olivat ”Täysin eri mieltä, Eri mieltä, En samaa enkä eri mieltä, Samaa mieltä, Täysin samaa mieltä”. Vastaajat kommentoivat, että heidän mielestään esimerkiksi vaihtoehdot ”täysin samaa mieltä” ja ”samaa mieltä” tarkoittavat samaa. Likert-asteikkoa tarkennettiin lopulliseen kyselyyn lisäämällä vaihtoehtojen ”samaa mieltä” ja ”eri mieltä” eteen sanan ”osittain”.

Hain tutkimuslupaa (ks. liite 2) tutkimukseen valikoituneen kunnan sivistustoimesta helmikuussa 2021 ja tutkimuslupa myönnettiin maaliskuun alussa 2021 (ks. liite 3). Tutkimusluvan saatuaani hyödynsin aineistonkeruussa luokanopettajia, sillä Vallin (2018) mukaan opettajia voi hyödyntää tutkimusapulaisina, kun aineistonkeruu kohdistuu kouluihin, ja jos tutkija ei itse pääse toteuttamaan aineistonkeruuta. Lähetin 4.-6.-luokkien opettajille sähköpostitse pyynnön osallistua tutkimukseen oman luokkansa kanssa. Sain Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden oppilasryhmien opettajien yhteystiedot kunnan yrittäjäkummilta. Lisäksi selvitin itse samoista kouluista oppilasryhmiä, jotka eivät olleet osallistuneet kyseiseen ohjelmaan.

Tutkimuspyyntö lähetettiin sähköpostitse 24 luokanopettajalle ja siihen vastasi myöntävästi 5 opettajaa. Tutkimuspyynnössä kysyttiin, voisiko luokanopettaja osallistua oppilasryhmänsä kanssa vastaamaan kyselyyn koulupäivän aikana. Tutkimuspyynnössä kuvattiin lyhyesti tutkimuksen tarkoitus, tutkimuskohde sekä se, mitä osallistuminen vaatisi luokanopettajalta. Pyynnössä kerrottiin, että osallistuminen vaatisi suostumuslomakkeen lähettämisen oppilaiden huoltajille esimerkiksi Wilman kautta ja noin 10 minuutin ajanvaraamisen opettajan valitsemalta oppitunnilta kyselyyn vastaamiseen. Lisäksi opettajien tulisi huolehtia, että jokaisella vastaajalla on käytössään älylaite, kuten tietokone, tabletti tai älypuhelin, jotta he saavat sähköisen kyselylomakkeen auki.

Lähetin tutkimukseen lupautuneille opettajille suostumuslomakkeen (ks. liite 4) ja tietosuojalomakkeen (ks. liite 5), jotka he välittivät oppilaiden huoltajille Wilman kautta. Opettajat huolehtivat sähköpostitse antamieni ohjeiden mukaisesti siitä, että jokaisella oppilaalla oli käytössä digilaite, jotta jokainen oppilas pääsi vastaamaan kyselyyn opettajan valitseman oppitunnin aikana. Opettajat huolehtivat luokkansa kanssa kyselyyn vastaamisesta aikataulun mukaisesti ja auttoivat oppilaita pääsemään sähköiseen kyselyyn lähettämäni QR-koodin tai linkin kautta. Luokanopettajat pitivät huolen myös siitä, että kyselyyn vastasivat vain huoltajalta luvan saaneet oppilaat aikataulun mukaisesti.

6.3 Aineiston analyysi

Mixed Methods research -lähestymistapa (MMR) tarkoittaa laadullisen ja määrällisen tutkimuksen yhdistämistä ja sen perusideana on se, että kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta yhdistämällä saadaan laajempaa ymmärrystä tutkimusongelmiin. MRR:ää voi käyttää tutkimuksessa esimerkiksi siten, että kvalitatiivista tai kvantitatiivista osiota täydennetään toisella (Tuomi & Sarajarvi 2018). Tässä tutkimuksessa pyrittiin saamaan laajempaa ymmärrystä tutkittavasta asiasta täydentämällä määrällisiä tuloksia avointen kysymysten laadullisella analyysillä.

Määrällisten tulosten analysointi toteutettiin IBM SPSS Statistics 26 -ohjelmalla. Ensin strukturoitujen kysymysten vastaukset koodattiin numeerisiksi. Likert-asteikollisten väittämien arvot skaalattiin välille 1–5 ja käänteiset väittämät koodattiin päinvastoin. Samaa käsitettä mittaavista väittämistä muodostettiin summamuuttujia. Tähtisen, Laakkosen ja Brobergin (2020) mukaan mittarin luotettavuus paranee, kun yksittäisistä väittämistä muodostetaan summamuuttujia. Tällöin summamuuttujan arvojen lukumäärä muodostuu paljon suuremmaksi kuin yksittäisen muuttujan arvo ja summamuuttujan arvo noudattaa paremmin normaalijakaumaa, mikä on edellytys useiden analyysimenetelmien käytölle (emt).

Muodostettujen summamuuttujien reliabiliteettia arvioitiin Cronbachin alfa -kertoimella. Itselaadituissa mittareissa reliabiliteetti on riittävällä tasolla, jos Cronbachin alfa -arvolla pääsee 0.60–0.85 välimaastoon (Tähtinen ym. 2020). Summamuuttujien muodostaminen ja niiden reliabiliteettia kuvaava Cronbachin alfa (α) -kertoimet on koottu taulukkoon 1. Summamuuttujien arvot skaalattiin samalle vaihteluvälille alkuperäisten muuttujien kanssa, jolloin summamuuttujien arvojen tulkinta on helppoa ja ymmärrettävää. Sekä yksittäiset muuttujat että muodostetut summamuuttujat voivat saada arvoja väliltä 1–5.

TAULUKKO 3. Muodostettujen summamuuttujien nimet ja Cronbachin alfa -kertoimet

Väittämät	Summamuuttujan nimi	Cronbachin alfa (α)
1. Osaan työskennellä itsenäisesti. 2. Olen oma-aloitteinen. Esim. aloitan tehtävän tekemisen itsenäisesti. 3. Huolehdin minulle kuuluvat tehtävät omatoimisesti. 5. Teen aloittamani tehtävät loppuun saakka. 4. Teen oman osuuteni ryhmätyössä.	Aloitteellisuus	.737
4. Työskentelen sinnikkäästi. 1. Yritän parhaani. 3. Jos epäonnistun, yritän uudelleen.	Sisukkuus	.658
1. Tulen hyvin toimeen muiden kanssa. 5. Kannustan muita ryhmän jäseniä. 6. Autan toisia.	Yhteistyötaidot	.757

TAULUKKO 3. Muodostettujen summamuuttujien nimet ja Cronbachin alfa -kertoimet

2. Kysyn ja kuuntelen muiden mielipiteitä.	Neuvottelutaidot	.639
7. Ratkaisen erimielisyydet keskustelemalla.		
1. Keksin helposti uusia ideoita.	Luovuus	.818
2. Keksin luovia ratkaisuja erilaisiin ongelmiin.		
3. Arvioin asioita monipuolisesti eri näkökulmista.		
3. Esitän ryhmässä omia ideoita ja mielipiteitä.		
2. Asetan itselleni sopivia tavoitteita esimerkiksi kouluun tai harrastuksiin liittyen.	Tavoitteellisuus	.711
3. Pyrin työskentelemään kohti tavoitettani.		
1. Osaan luetella erilaisia ammatteja, yrittäjiä ja yrityksiä.	Yrittäjyystiedot	.766
2. Ymmärrän, miksi yrityksiä tarvitaan.		
3. Ymmärrän, miten yritys toimii.		
1. Olen kiinnostunut yrittäjyydestä.	Kiinnostus yrittäjyyttä kohtaan	.788
2. Haluaisin oppia lisää yrittäjyydestä.		

Loput väittämät muodostivat omat muuttujat yksikseen, sillä ne eivät sisällöllisesti muodostaneet järkeviä kokonaisuuksia muiden muuttujien kanssa ja niitä yhdistämällä Cronbachin alfa -kertoimet jäivät alhaisiksi. Taulukkoon 4 on koottu loput väittämät ja niistä muodostettujen muuttujien nimet. Väittämät "Pelkään virheiden tekemistä." ja "Luovutan helposti, jos jokin on mielestäni vaikeaa." jätettiin analyyseista pois, koska ne vääristivät tuloksia. Mainitut väittämät olivat käännteisessä muodossa, joten ne olivat nuorille vastaajille hankalasti ymmärrettävissä. Analyysiin ei myöskään otettu mukaan väittämää "Pidän haasteista.", joka ei sopinut muodostettuihin summamuuttujiin, mutta ei myöskään muodostanut järkevää yksittäistä muuttujaa.

TAULUKKO 4. Yksittäisistä väittämistä muodostetut muuttujat ja muuttujien nimet

Väittämä	Muuttujan nimi
5. Osaan työskennellä muuttuvissa tilanteissa.	Joustavuus
1. Tunnistan, missä asioissa olen hyvä.	Itsetuntemus
5. Luotan siihen, että osaan.	Itseluottamus
4. Osaan arvioida omaa oppimistani.	Itsearviointitaidot
8. Osaan antaa luokkakaverille palautetta kohteliaasti.	Vertaisarviointitaidot
4. Osaan käyttää tietokonetta/tablettia ja erilaisia sovelluksia tehtävien tekemisessä.	TVT-taidot
4. Olen saanut koulussa tarpeeksi tietoa yrittäjyydestä ammattina.	Yrittäjyyskasvatuksen riittävyys
3. Voisin toimia yrittäjänä tulevaisuudessa.	Halukkuus yrittäjäksi
4. Jos minulla olisi yritys, olisin hyvä yrittäjä.	Luottamus omiin taitoihin yrittäjänä

Ensimmäistä tutkimuskysymystä alakysymyksineen analysoitiin parametrisella t-testillä sekä sen epäparametrisella vastineella Mann Whitney U -testillä. Tutkimuskysymyksenä oli kahden ryhmän (PY ja ei-PY) välisten erojen vertailu yrittäjyysvalmiuksissa, johon t-testi soveltuu hyvin, koska sillä vertaillaan numeerisen muuttujan keskiarvoja kaksiluokkaisessa kategorisessa muuttujassa (Tähtinen ym. 2020). Numeerisen muuttujan tulee olla mitta-asteikoltaan välimatka- tai suhdelukuasteikollinen, mutta usein sitä sovelletaan myös Likert-asteikollisille muuttujille (emt; Nummenmaa 2009). Tässä tutkimuksessa kategorinen muuttuja muodostui Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneista (PY) ja osallistumattomista (ei-PY) oppilaista. Numeeriset muuttujat olivat Likert-asteikollisia muuttujia, jotka voidaan analysoida välimatka-asteikollisina muuttujina, joten jakaumien keskiarvojen vertailu t-testillä oli mahdollista.

T-testin toteuttamisen edellytyksenä on testattavan muuttujan normaalijakaumaisuus (Nummenmaa 2009). Tähtisen ja kollegoiden (2020) mukaan T-testin käyttö on kuitenkin mahdollista, vaikka tarkasteltavien ryhmien normaalijakaumaoletus ei täysin toteudu, jos tarkasteltavat ryhmät ovat melko suuret (molempien $n > 30$). Numeeristen muuttujien normaalijakaumia tarkasteltavissa ryhmässä tutkittiin histogrammien ja vinous- ja huipukkuuslukujen avulla. Vaikka normaalijakaumaoletus ei täysin toteutunut, t-testit voitiin toteuttaa, sillä vertailtavat ryhmäkoot olivat riittävän suuria ($n=42$ ja $n=48$). T-testin toteuttamisen

edellytyksenä on myös numeerisen muuttujan populaarivarianssien eli hajontojen yhtäsuuruus eri ryhmissä (Tähtinen ym. 2020). SPSS:llä varianssien yhtäsuuruusoletusta tarkastellaan Levenen testillä (Nummenmaa 2009). Jos Levenen testin arvo on suurempi kuin .05, varianssit ovat yhtä suuret ja t-testi voidaan toteuttaa. Muutoin se toteutetaan vaihtoehtoisella Welchin testillä, jonka tulos automaattisesti tulostuu t-testin yhteyteen (Tähtinen ym. 2020). Hajontojen yhtäsuuruus tutkittiin analyysin yhteydessä Levenen testillä. Lähes kaikissa muuttujissa populaarivarianssit olivat yhtä suuret, joten t-testi voitiin toteuttaa. Mikäli Levenen testin arvo oli alle .05 eli varianssien yhtä suuruus ei toteutunut, tulos tulkittiin Welchin testin avulla.

Tähtisen ja kollegoiden (2020, 134) mukaan toisistaan riippumattomien ryhmien vertailussa voidaan käyttää parametrinen t-testin epäparametrinen vastine, jos muuttuja ei ole normaalijakautunut tai jos muuttujat ovat Likert-asteikollisia eli ei suoraan t-testin edellyttämiä välimatka-asteikollisia muuttujia. Esimerkiksi Likert-asteikollisten muuttujien kohdalla Tähtinen ja kollegat (2020) kehottavat kokeilemaan myös epäparametrisia testejä ja tutkimaan, tapahtuuko merkitsevyystasoa kuvaavissa p-arvoissa muutoksia parametriin testeihin verrattuna. Mikäli ero merkitsevyystasossa on tulkinnan kannalta ratkaiseva, voi p-arvoon perustuvan päätelmän tehdä epäparametristen testien avulla. T-testi perustuu keskiarvojen testaamiseen, kun taas sen epäparametrinen vastine perustuu järjestyslukujen keskiarvon testaamiseen (Nummenmaa 2009).

Yrittäjyyskasvatuksen riittävyttä analysoitaessa t-testin tulos oli lähellä tilastollista merkitsevyyttä, joten analyysi tehtiin kyseisen muuttujan kohdalla myös epäparametrisella Mann Whitney U -testillä. Koska Mann Whitney U -testillä tuloksen merkitsevyystaso muuttui tulkinnan kannalta ratkaisevasti, yrittäjyyskasvatuksen riittävyys raportoitiin epäparametrisen testin tuloksen perusteella. Varianssianalyysi ANOVA ja sen epäparametrinen vastine Kruskal-Wallis -testi antoivat t-testin ja Mann Whitney U -testin kanssa täysin samat tulokset. Tässä analyysissä käytettiin kuitenkin t-testin sovelluksia, koska vertailtavia ryhmiä oli vain kaksi, kun taas ANOVA soveltuu myös useamman vertailtavan ryhmän erojen tutkimiseen (Tähtinen ym. 2020).

Määrällisten tulosten havainnollistamisessa käytettiin boxplot- eli laatikko-jana-kuvaajia havainnollistamaan jakauman sijaintia ja hajontaa. Kuvaajissa keskellä oleva viiva kuvaa mediaania ja laatikko sisältää 50 % havainnoista eli kvartiilivälin. Janan päiden väliin mahtuvat kaikki muut havainnot paitsi hyvin voimakkaasti poikkeavat havainnot. Poikkeavat havainnot merkitään erillisin ympyröin tai laatikoin. (Nummenmaa 2009.) Koska useasta muuttujasta piirrettyjen laatikko-jana-kuvaajien vertaaminen toisiinsa on vaivatonta, myös tässä tutkimuksessa kuvaajia käytettiin havainnollistamaan kahden ryhmän (PY ja ei-PY) välistä eroa (emt).

Toisen tutkimuskysymyksen analysoinnissa hyödynnettiin laadullista sisällönanalyysia. Sisällönanalyysillä pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivis ja selkeä kuvaus kadottamatta kuitenkaan informaatiota (Tuomi & Sarajärvi 2018). Sisällönanalyysissa pyritään uskottaviin tulkintoihin ja perustelemaan tehtyjä ratkaisuja sekä käsitteellistämään aineiston kuvauksia (Puusa 2020). Laadullisen aineiston analysointiin on useita tapoja, kuten aineistolähtöinen, teoriasidonnainen ja teorialähtöinen analyysi. Teorialähtöisessä analyysissa analyysia ohjaa aikaisempi viitekehys, kun taas aineistolähtöisessä ja teoriaohjaavassa analyysissa edetään kerätyn aineiston ehdoilla (Puusa 2020). Samassa tutkimuksessa menetelmiä voidaan myös yhdistää esimerkiksi siten, että muodostaa alaluokkia aineistolähtöisesti, mutta laatii yläluokat teoriasta käsin (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Teoriaohjaavassa analyysissa teoria voi toimia analyysin apuna, mutta analyysi ei pohjaudu suoraan tiettyyn teoriaan. Teoriaohjaavasta analyysista voi tunnistaa aiemman tiedon vaikutuksen, mutta se ei ole kuitenkaan teoriaa testaava, vaan pyrkii luomaan uutta tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Tässä tutkimuksessa avointen kysymysten vastaukset analysoitiin aineistolähtöisesti teoriaohjaavalla analyysilla. Analyysin edetessä analyysia ohjaavia käsitteitä nostettiin teoreettisesta viitekehystä.

Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineiston pelkistämiseen, aineiston ryhmitelyyn ja teoreettisten käsitteiden luomiseen. Aluksi valitaan analyysiyksikkö, joka voi olla yksittäinen sana, lause tai osa siitä tai ajatuskokonaisuus (Tuomi &

Sarajärvi 2009.) Tässä tutkimuksessa laadullinen aineisto oli jo valmiiksi kirjallises-
 ssa muodossa. Aineiston analyysi aloitettiin pelkistämällä/koodaamalla ai-
 neistosta erilaisia taitoja, jolloin analyysiyksikkönä käytettiin sanaa tai lauseen
 osaa. Aineiston ryhmittelyssä aineistoa tiivistetään yhdistämällä samaa asiaa ku-
 vaavat vastaukset luokaksi, joka nimetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä (Tuomi
 & Sarajärvi 2009). Ryhmittelyvaiheessa vastauksista etsittiin yhdistäviä tekijöitä
 ja muodostettiin 12 käsitettä eli alaluokkaa, joista jokainen sisälsi vähintään kaksi
 ilmaisua. Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan sisällönanalyysin kolmas vaihe
 on teoreettisten käsitteiden luominen alaluokkia yhdistelemällä. Alaluokista
 muodostettiin kaksi yläluokkaa eli teemaa aikaisempaan teoriaan liittyen: ulkoi-
 nen ja sisäinen yrittäjyys. Muodostetut ala- ja yläluokat on koottu taulukkoon 5.

TAULUKKO 5. Aineiston ryhmittely alaluokkiin ja teemoihin

Alaluokka	Teema
Yrityksen perustaminen ja yrittäjyys	
Nimen ja toimintasuunnitelman ideointi	
Tuotteiden valmistus	
Markkinointi	Ulkoinen yrittäjyys
Myynti ja asiakaspalvelu	
Rahan käsittely	
Työelämätuntemus	
Yhteistyötaidot	
Suunnittelutaidot	
Aloitteellisuus	Sisäinen yrittäjyys
Yritteliäs asenne	
Ei osaa sanoa	

Aaltion ja Puusan (2020) mukaan tutkija voi vahvistaa tekemiään tulkintoja ai-
 neistositaatein, joten tutkimuksen tulokset -osiossa sisällönanalyysin tuloksia pe-
 rustellaan ja tehdään läpinäkyväsi suorilla lainauksilla oppilaiden vastauksista.
 Aineistositaatteja varten laadullinen aineisto koodattiin vastaamisjärjestyksessä

juoksevin numeroin seuraavasti: Vastaja 1, Vastaja 2, Vastaja 3 ja niin edelleen (n=44).

6.4 Eettiset ratkaisut

Tässä luvussa tuodaan esille eettisyyteen liittyviä ratkaisuja tutkimusprosessin aikana. Tutkijoilla on eettisiä haasteita kaikissa tutkimuksen vaiheissa aina suunnittelusta raportointiin (Sanjari, Bahramnezhad, Fomani, Shoghi & Cheraghi 2014; Cohen, Manion & Morrison 2007). Cohenin ja kollegoiden (2007) mukaan on pohdittava, kuinka tutkimuksen tarkoitukset, sisältö, menetelmät, raportointi ja tulokset noudattavat eettisiä periaatteita ja käytäntöjä.

Jo tutkimustyön aiheen valinta sisältää monia eettisiä kysymyksiä, kuten sen, onko aihe yhteiskunnallisesti hyödyllinen (Clarkeburn & Mustajoki 2007). Tämän tutkimuksen aihe on työn tilaajan, Nuori Yrittäjyys ry:n, valitsema. Yrittäjyyskasvatus tutkimuksen aiheena on eettisesti oikeutettu, sillä se on ajankohdainen niin kansainvälisesti kuin valtakunnallisesti. Lisäksi aihe on hyödyllinen sekä yrittäjyyskasvatuksen että perusopetuksen kehittämisen näkökulmasta.

Tutkimuksen on oltava mahdollisimman objektiivista, mikä edellyttää huolellista suunnittelua, toteuttamista ja raportointia (Cohen ym. 2007; Tuomi & Sarajarvi 2018). Ulkopuolinen työn tilaaja voi vaikuttaa työn objektiivisuuteen valvomalla työn suuntaa ja tuloksia, joten tällaisia tutkimuksia on syytä tarkastella kriittisesti (Clarkeburn & Mustajoki 2007.) Yrityksen kanssa yhteistyönä tehtävä tutkimus ei vapauta tutkijaa eettisestä käyttäytymisestä (Cohen ym. 2007). Yhteistyökumppani Nuori Yrittäjyys ry ei vaatinut tutkimukselta etukäteen tietynlaisia tuloksia, vaan antoi vain aiheen, jota oli tarpeellista tutkia. Eettisyyteen kuuluu myös se, ettei valikoi tai väärennä tietoja, vaan esittää tulokset totuudenmukaisesti (Cohen ym. 2007; Clarkeburn & Mustajoki 2007). Pyrin objektiivisuuteen ja laadukkaan tutkimuksen toteuttamiseen ilman paineita siitä, että tulosten tulisi olla tietynlaisia. Olen rajannut tarkasti tämän tutkimuksen kannalta tärkeimmät käsitteet ja keskittynyt teoriaosassa niihin liittyvään tutkimustietoon.

Kunnioitan ja arvostan muiden tutkijoiden työtä viittaamalla heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla.

Tutkimus on toteutettava siihen soveltuvilla menetelmillä ja menetelmät tulee kuvata tarkasti (Cohen ym. 2007; Tuomi & Sarajärvi 2018). Aineiston analyysin toteutus on kuvattu tarkasti, jotta lukijalle ei jää epäselväksi, miten tuloksiin on päädytty. Koko tutkimusprosessi on pyritty kuvaamaan mahdollisimman läpinäkyväksi, jotta eettisyyden arviointi kaikissa tutkimuksen vaiheissa on mahdollista ja tutkimus voidaan toistaa. Valitsemillani tutkimus- ja analysointimenetelmillä oli mahdollista saada tarkoituksenmukaista dataa tutkimuskysymyksiini.

Pyrin huomioimaan kyselylomakkeen laatimisessa sen, ettei se olisi liian monimutkainen ja asettaisi kohtuuttomia vaatimuksia nuorten lasten osaamiselle ja ymmärrykselle (Cohen ym. 2007). Vallin (2018) mukaan lomakkeen kysymysten laadinnassa täytyy pyrkiä löytämään kohderyhmän kanssa yhteinen kieli ja hän kehottaa muokkaamaan kysymykset ja vastausvaihtoehdot vastaajalle henkilökohtaiseen muotoon. Pyrin muodostamaan väittämät alakouluikäisille selkeiksi ja tarpeeksi yksinkertaisiksi ja muokkasin väittämät ”minä”-muotoon, jotta ne olisivat henkilökohtaisia. Valli (2018) kehottaa huomioimaan lomaketta laatiessa vastaajien lukutaidon ja sen, kuinka pitkään henkilöt jaksavat vastata huolellisesti. Yleinen ohje on, ettei vastaaminen kestäisi yli 15 minuuttia (emt). Suhteutin lomakkeen pituuden vastaajille soveltuvaksi ja arvioin vastaamisen kestävän noin 10 minuuttia.

Kyselylomakkeen täyttämisen tulisi olla helppoa kaikilla teknologisilla laitteilla ja vastauslogiikkaa miettiessä tulee huomioida se, minkä verran kysymyksiä mahtuu yhdelle näytölle. Vastaaminen hankaloituu, jos lomaketta joutuu vierttämään paljon alaspäin. (Valli & Perkkilä 2018.) Huomioin nämä näkökulmat suunnitteleamalla lomakkeen niin, että siihen vastaaminen onnistuu niin tietokoneella, tabletilla kuin puhelimella. Jaottelin kyselyn kysymyksiä usealle eri sivulle, jotta selaaminen sivuilla vähenee.

Epäsuorassa tutkimusmenetelmässä tutkija ei kohtaa tutkittavia suoraan, vaan epäsuorasti tilastojen analysoinnin kautta. Epäsuorassa kohtaamisessa korostuu eettisyys aineiston keräämisessä, tulkitsemisessä ja käyttämisessä. (Kallio 2010.) En tutkijana kohdannut vastaajia, joten kiinnitin erityistä huomiota aineiston keräämisen ja hyödyntämisen eettisyyteen. Pääsääntöisesti tutkimukseen osallistumisen tulee perustua vapaaehtoisuuteen. Lisäksi tutkimuskentällä alaikäisiä suojaa täysi-ikäisiä tarkemmat tutkimuseettiset periaatteet. (Mäkelä 2010; Cohen 2007.) Yleisenä periaatteena on ollut, että alle 15-vuotiaalla tulee olla oman suostumuksensa lisäksi hänen huoltajansa suostumus tutkimukseen osallistumisesta (Mäkelä 2010; Rutanen & Vehkalahti 2019). Koska tutkimukseen osallistuneet oppilaat olivat 4.-6.-luokkalaisia eli alle 15-vuotiaita, heidän huoltajaltaan pyydettiin suostumus osallistua tutkimukseen (ks. liite 4). Ennen tätä hain tutkimuslupaa tutkimukseen valikoituneen kunnan sivistystoimesta, josta myönnettiin lupa tutkimuksen toteuttamiselle (ks. liite 2 ja 3).

Tietoon perustuva suostumus on erottamaton osa etiikkaa eri tutkimusaloilla. Tietoon perustuva suostumus korostaa tutkijan vastuuta tiedottaa tutkimukseen osallistuvalla kaikista tutkimuksen eri näkökohdista ymmärrettävällä kielellä. (Sanjari ym. 2014; Cohen ym. 2007.) Tietoon perustuva suostumus vaatii kuvauksen muun muassa tutkimuksen tarkoituksesta, menetelmistä, tutkimukseen osallistumisen seurauksista, tutkimuksesta koituvista eduista ja osallistumisen vapaaehtoisuudesta (Cohen ym. 2007). Huoltajalta pyydetävän suostumuksen liitteenä olevassa tietosuojalomakkeessa (ks. liite 5) tuotiin ilmi se, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja suostumukseen perustuvaa. Tietosuojalomakkeessa kerrottiin tarkasti myös tutkimuksesta vastaavista tahoista, tutkimuksen luonteesta, tarkoituksesta, toteuttamisesta, julkaisusta, tietojen suojaamisesta, tutkittavan oikeuksista sekä kerätyn aineiston säilyttämisestä.

Lapsuudentutkimus on ollut vahvistamassa lasten oikeuksia tulla kuuluksi ja osallistua tutkimuksiin, joten osallistuminen tutkimukseen ei saisi olla ainoastaan huoltajan päätös. Oikeutus tutkimuksiin osallistumisesta tulee saada myös tutkittavilta lapsilta itseltään ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. (Rutanen

& Vehkalahti 2019; Cohen ym. 2007.) Lapsen oikeus päättää tutkimukseen osallistumisesta huomioitiin mainitsemalla osallistumisen vapaaehtoisuudesta sähköisen kyselylomakkeen alkutekstissä (ks. liite 1).

Tutkimushenkilöiden vahingoittamista voidaan välttää käsittelemällä tietoja nimettömänä niin, että osallistujan antama tieto ei paljasta osallistujan henkilöllisyyttä (Cohen ym. 2007; Puusa & Julkunen 2020). Täydellinen anonymiteetti taataan esimerkiksi silloin, jos vastaaja täyttää kyselylomakkeen, jossa ei kysytä lainkaan henkilöiviä tietoja, kuten nimiä, osoitetta tai ammatillisia yksityiskohtia (Cohen ym. 2007). Tutkimuksessa kerättyjä tietoja ja tutkimustuloksia käsiteltiin anonymisti ja luottamuksellisesti tietosuojalainsäädännön edellyttämällä tavalla, mikä kerrottiin tutkittavalle tietosuojalomakkeessa. Sanjarin ja kollegoiden (2014) mukaan tutkijoiden ei tulisi kysyä tutkittavilta sellaisia yksityisiä tietoja, jotka eivät ole läheisesti sidoksissa tutkimuskysymykseen. Taatakseni täydellisen anonymiteetin, tutkittavilta ei kysytty henkilöivistä tiedoista muuta kuin sukupuoli, luokka-aste ja se, onko osallistunut Pikkuyrittäjät-ohjelmaan vai ei.

Eettisyyden tarkastelu ulottuu myös tutkimusaineiston arkistointiin tutkimuksen päätyttyä. Kuulan (2010) mukaan tutkimusaineiston huolellista arkistointia voidaan perustella aineistojen tieteellisellä ja kulttuurisella ainutkertaisuudella. Arkistoidut aineistot vähentävät tarvetta kerätä samankaltaista aineistoa ja vähentävät samaan tutkimuskohteeseen kohdistuvaa tutkimuspainetta (emt). Pikkuyrittäjät-ohjelman vaikuttavuutta ei ole aiemmin tutkittu, joten aineisto on ainutkertainen, ja siksi se on hyödyllistä arkistoida mahdollista jatko-tutkimusta ja kehittämistyötä varten. Tutkittavalle kerrottiin tietosuojalomakkeessa, että tutkimusaineistoa säilytetään tutkimuksen tekijän U-asemalla tunnuksen ja salasanan takana, josta ne poistetaan tutkimuksen valmistuttua. Lisäksi tutkittavalle kerrottiin, että kyselyn vastauksia säilytetään Nuori Yrittäjyys ry:n tunnusten ja salasanan takana Surveypal-ohjelmistossa, jotta niitä voidaan hyödyntää myöhemmin yrittäjyyskasvatusohjelmien kehittämistyössä. Eettisiä ratkaisuja pohditaan vielä lopuksi tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa.

7 TULOKSET: PIKKUYRITTÄJÄT-OHJELMASSA OPITUT YRITTÄJYYSVALMIUDET

Tämän luvun alussa esitellään määrälliset tulokset Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumisen yhteydestä oppilaiden arvioimiin yrittäjyysvalmiuksiin. Tämän jälkeen määrällisiä tuloksia täydennetään avointen vastausten sisällönanalyysillä Pikkuyrittäjät-ohjelmassa opituista taidoista. Lopuksi esitellään vielä oppilaiden näkemys Pikkuyrittäjät-ohjelmassa opittujen taitojen tärkeydestä tulevaisuudessa ja ohjelman suosittelusta muille ikäisilleen.

7.1 Pikkuyrittäjät-ohjelman yhteys yrittäjyysvalmiuksiin

Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumisen yhteyttä yrittäjyysvalmiuksiin analysoitiin vertailemalla Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden itsearvioimia yrittäjyysvalmiuksia ohjelmaan osallistumattomien valmiuksiin. Tutkimuskysymys jaoteltiin kolmeen alakysymykseen, joissa selvitettiin eroa yrittäjyystaidoissa, -tiedoissa sekä kiinnostuksessa yrittäjyyttä kohtaan. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tulokset esitellään alakysymysten mukaisessa järjestyksessä.

7.1.1 Pikkuyrittäjät-ohjelman yhteys yrittäjyystaitoihin

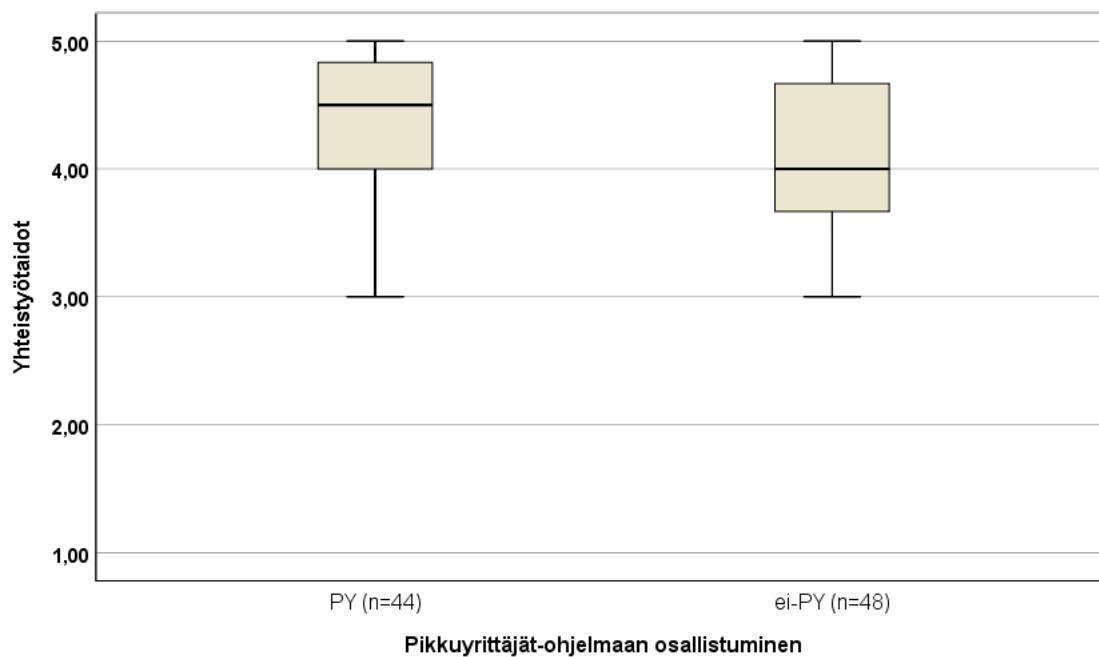
Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumisen yhteyttä yrittäjyystaitoihin tutkittiin riippumattomien otosten t-testillä. Tulokset osoittivat, että yhteistyötaidoissa Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden keskiarvo (4.38) oli ohjelmaan osallistumattomien keskiarvoa (4.11) tilastollisesti merkitsevästi korkeampi $t(90) = 2.329$; $p = .022$. Itsetuntemuksessa puolestaan ohjelmaan osallistumattomien keskiarvo (4.35) oli Pikkuyrittäjiin osallistujien keskiarvoa (3.98) tilastollisesti merkitsevästi korkeampi $t(90) = -3.033$; $p = .003$. Muiden yrittäjyystaitojen keskiarvoissa ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa, kun testeissä käytettiin 5 %:n erehtymisriskiä eli $p < .05$ (ks. taulukko 6).

TAULUKKO 6. T-testin tulokset Pikkuyrittäjät-ohjelman yhteydestä yrittäjyystaitoihin (N = 92)

Yrittäjyystaidot	PY / ei-PY	ka (kh)	t	df	p
Sisukkuus	PY	4.37 (0.47)	1.389	88	.168
	ei-PY	4.22 (0.60)			
Aloitteellisuus	PY	4.41 (0.39)	1.508	90	.135
	ei-PY	4.27 (0.50)			
Yhteistyötaidot	PY	4.41 (0.39)	2.205	90	.030
	ei-PY	4.17 (0.53)			
Neuvottelutaidot	PY	4.22 (0.72)	.811	90	.419
	ei-PY	4.10 (0.60)			
Luovuus	PY	3.93 (0.58)	.666	90	.507
	ei-PY	3.84 (0.68)			
Joustavuus	PY	4.16 (0.61)	1.385	83	.170
	ei-PY	3.94 (0.91)			
Tavoitteellisuus	PY	4.05 (0.63)	-.226	82	.822
	ei-PY	4.08 (0.96)			
Itsetuntemus	PY	3.98 (0.59)	-3.033	90	.003
	ei-PY	4.35 (0.60)			
Itseluottamus	PY	4.00 (0.68)	.617	86	.539
	ei-PY	3.90 (0.93)			
Itsearviointitaidot	PY	3.84 (0.71)	-1.268	90	.208
	ei-PY	4.04 (0.80)			
Vertaisarviointitaidot	PY	4.36 (0.72)	1.427	90	.157
	ei-PY	4.15 (0.74)			
TVT-taidot	PY	4.68 (0.52)	.140	90	.889
	ei-PY	4.67 (0.52)			

Huom. $p < .01$ tai $p < .05$ ka = keskiarvo, kh = keskihajonta

Laatikko-jana -kuvio (ks. kuvio 1) selventää ryhmien välistä eroa yhteistyötaitoissa. Kuvioista nähdään, että Pikkuyrittäjiin osallistujien mediaani on 4.50 osallistumattomien mediaanin ollessa 4.00. Lisäksi Pikkuyrittäjiin osallistuneiden kvartiiliväli eli 50 % havainnoista asettuu janalla korkeammalle kuin osallistumattomien havainnot.

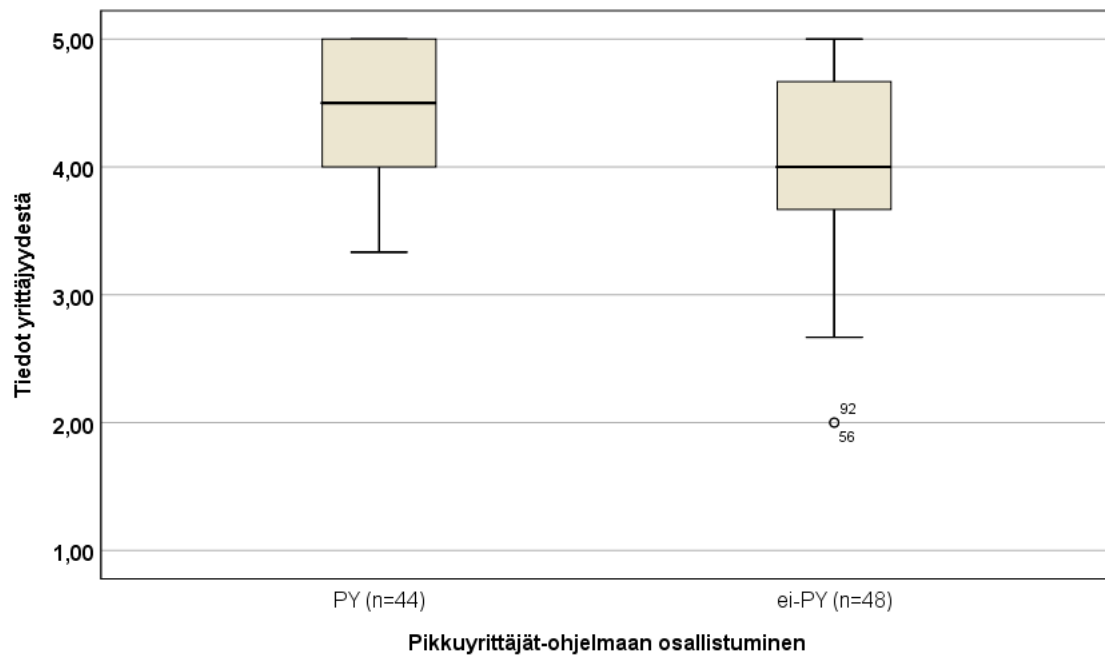
KUVIO 4. Pikkuryrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden (PY) ja osallistumattomien (ei-PY) jakauma yhteistyötaidoissa (N = 92)

Ensimmäinen hypoteesi (H1) siitä, että Pikkuryrittäjät-ohjelmaan osallistuneet arvioivat ainakin osan yrittäjyystaidoista ohjelmaan osallistumattomia paremmaksi toteutui, sillä ohjelmaan osallistuneiden keskiarvo yhteistyötaidoissa oli tilastollisesti merkitsevästi korkeampi. Ohjelmaan osallistuneet eivät kuitenkaan saaneet kaikissa yrittäjyystaidoissa parempia tuloksia, vaan päinvastoin Pikkuryrittäjät-ohjelmaan osallistumattomat arvioivat itsetuntemuksensa tilastollisesti merkitsevästi paremmaksi.

7.1.2 Pikkuryrittäjät-ohjelman yhteys yrittäjyystietoihin

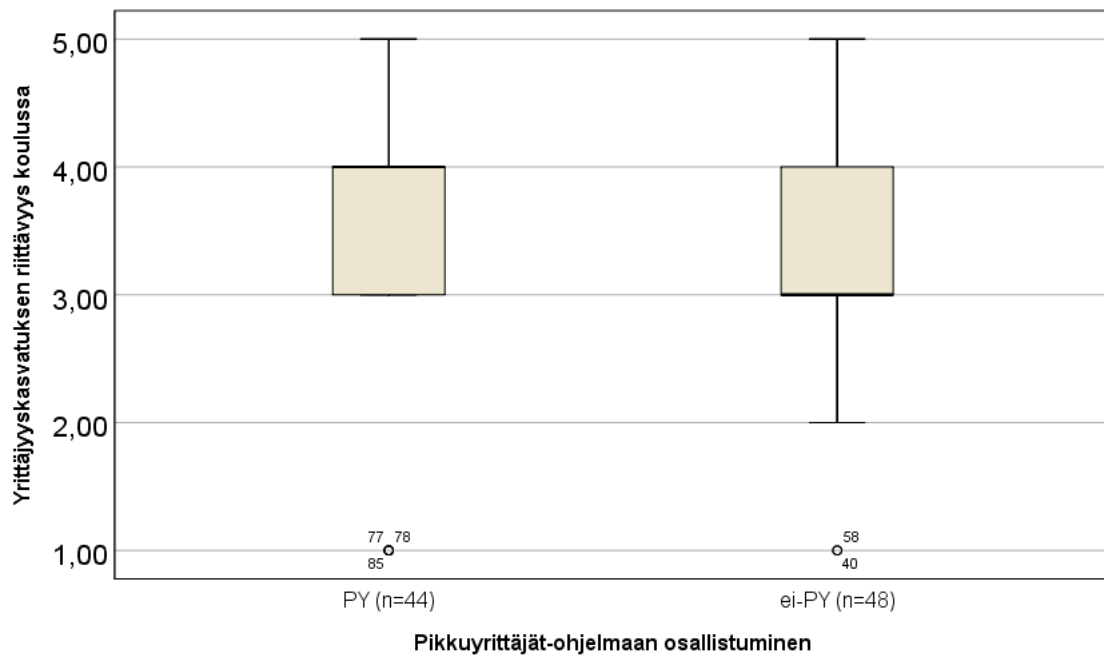
Pikkuryrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien oppilaiden välistä eroa yrittäjyystiedoissa selvitettiin riippumattomien otosten t-testillä. Tarkasteltaessa yrittäjyystietoja mittaavaa summamuuttujaa, Pikkuryrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden oppilaiden keskiarvo (4.45) oli tilastollisesti merkitsevästi ohjelmaan osallistumattomien keskiarvoa (4.03) korkeampi $t(90) = 3.21$; $p = .002$. Boxplot-kuvio (ks. kuvio 5) selventää yrittäjyystietojen eroa ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien välillä.

KUVIO 5. Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden (PY) ja osallistumattomien (ei-PY) oppilaiden jakauma yrittäjyystiedoissa (N = 92)

Yrittäjyyskasvatuksen riittävyyttä koulussa mitattiin väittämällä "Olen saanut koulussa tarpeeksi tietoa yrittäjyydestä". Ryhmien välisiä eroja tutkittiin epäparametrisella Mann Whitney U -testillä, jonka mukaan ohjelmaan osallistuneiden keskiarvo (3.74) oli ohjelmaan osallistumattomien keskiarvoon (3.31) verrattuna tilastollisesti merkitsevästi korkeampi $U = 745$, $z = -2.23$; $p = .026$. Ryhmät erosivat toisistaan siten, että Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneet oppilaat arvioivat olevansa enemmän samaa mieltä väittämän kanssa kuin ohjelmaan osallistumattomat oppilaat. Ohjelmaan osallistumattomat oppilaat eivät siis olleet yhtä tyytyväisiä koulun tarjoamiin tietoihin yrittäjyydestä. Boxplot-kuvio (ks. kuvio 6) selventää ryhmien välistä eroa tyytyväisyydessä koulun tarjoaman yrittäjyyskasvatuksen riittävyyteen.

KUVIO 6. Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden (PY) ja osallistumattomien (ei-PY) jakauma tyytyväisyydessä koulun tarjoaman yrittäjyyskasvatuksen riittävyteen (N = 92)

Toinen hypoteesi (H2) siitä, että Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneet arvioivat yrittäjyystietonsa ohjelmaan osallistumattomia paremmaksi toteutui, sillä ohjelmaan osallistuneiden keskiarvo yrittäjyystiedoissa oli tilastollisesti merkitsevästi korkeampi. Lisäksi ohjelmaan osallistuneet olivat tyytyväisempiä koulun tarjoamaan yrittäjyyskasvatuksen riittävyteen eli siihen, että on saanut koulussa tarpeeksi tietoa yrittäjyydestä.

7.1.3 Pikkuyrittäjät-ohjelman yhteys kiinnostukseen yrittäjyyttä kohtaan

Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien oppilaiden välistä eroa kiinnostuksessa yrittäjyyttä kohtaan ja halukkuudessa toimia yrittäjänä tulevaisuudessa tutkittiin riippumattomien otosten t-testin avulla. Lisäksi selvitettiin luottamusta omiin taitoihin yrittäjänä. Taulukosta 6 nähdään, että Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumattomien keskiarvo on kaikissa kolmessa muuttujassa hieman ohjelmaan osallistuneita korkeampi. Erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä ($p > .05$).

TAULUKKO 7. T-testin tulokset kiinnostuksessa yrittäjyyttä kohtaan, halukkuudessa toimia yrittäjänä sekä luottamuksessa omiin taitoihin yrittäjänä (N = 92).

	PY/ei-PY	ka (kh)	t	df	p
Kiinnostus yrittäjyyttä kohtaan	PY ei-PY	3.83 (0.88) 3.91 (0.97)	-.395	90	.694
Halukkuus yrittäjäksi	PY ei-PY	3.55 (1.25) 3.60 (1.21)	-.229	90	.820
Luottamus omiin taitoihin yrittäjänä	PY ei-PY	3.70 (1.10) 3.85 (0.97)	-.697	90	.487

Huom. $p < .05$, ka = keskiarvo, kh = keskihajonta

Kolmas hypoteesi (H3) oli se, että Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneet ovat ohjelmaan osallistumattomia kiinnostuneempia yrittäjyydestä. Hypoteesi ei toteutunut, sillä kiinnostuksen osa-alueissa ei havaittu tilastollista eroa ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien välillä.

7.2 Kokemukset Pikkuyrittäjät-ohjelmasta

Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneita (n = 44) pyydettiin kertomaan kokemuksiaan Pikkuyrittäjät-ohjelmasta sekä siellä oppimiaan taitoja kahdella avoimella kysymyksellä: ”Millaisen yrityksen perustitte ryhmäsi kanssa?” ja ”Mitä opit Pikkuyrittäjät-ohjelman aikana? Esimerkiksi, millaisia tietoja tai taitoja opit?”. Avoimista vastauksista löydettiin 12 alaluokkaa, joita yhdistämällä muodostettiin kaksi teemaa: ulkoinen yrittäjyys ja sisäinen yrittäjyys. Oppilaat kuvasivat oppineensa niin yrityksen perustamiseen ja liiketoimintaan oleellisesti liittyviä taitoja (ulkoinen yrittäjyys) kuin yleisiä, tulevaisuudessa hyödyllisiä taitoja ja ominaisuuksia (sisäinen yrittäjyys).

7.2.1 Ulkoinen yrittäjyys

Oppilaat kuvasivat oppineensa Pikkuyrittäjät-ohjelmassa monipuolisesti pienyrityksen perustamiseen ja yritystoiminnan harjoittamiseen liittyviä taitoja eli ulkoista yrittäjyyttä. Ensinnäkin oppilaat kuvasivat oppimiaan taitoja niin yrittäjäksi ryhtymiseen ja menestyvän yrityksen perustamiseen. Tästä taidosta käytetään nimitystä **yrityksen perustaminen ja yrittäjyys**.

minä opin yrityksen tekoa. (Vastaja 11)

Opin firman perustamisesta ja muista siihen liittyvistä asioista. (Vastaja 14)

opin miten tulla yrittäjäksi (Vastaja 13)

- - miten aloittaa hyövä yritys (Vastaja 24)

Yrittäjäksi ryhtymisen ja yrityksen perustamisen lisäksi vastauksissa toistui taidot yrityksen liiketoiminnan pyörittämiseen ja yrityksen eri asioiden hoitamiseen liittyen. Oppilaat kuvasivat oppineensa ”yrittämistä” (Vastaja 30) sekä yrityksen harjoittamisessa tarvittavia taitoja, kuten erään oppilaan sanoin ”yrittäjyys taitoja” (Vastaja 20). Vastauksissa kuvattiin opituiksi taidoiksi yleisesti yrittäjyys erittelemättä taitoja sen tarkemmin.

Opin yrittäjyyttä ja muuta (Vastaja 12)

- - yrityksessä toimimisessa oloa (Vastaja 8)

Osa oppilaista tarkensi vastauksissaan sen, kuinka paljon oli oppinut kyseisiä taitoja. Eräs oppilas esimerkiksi kertoi oppineensa ”aika paljon yrityksen hoitamisesta” (Vastaja 37). Opittujen taitojen suurta määrää kuvaa myös toisen oppilaan vastaus, jossa hän kertoi oppineensa ”kaikkea yritys juttuja” (Vastaja 34).

Yrityksen perustamiseen liittyy olennaisesti omaperäisen liikeidean ja toimintasuunnitelman ideointi ja kehittäminen. Vaikka oppilaat eivät itse maininneet oppineensa ideoimaan yritykselle nimeä tai toimintasuunnitelmaa, vastauksista selvisi, että oppilaat olivat keksineet toimivia ja hyvin erilaisia nimiä ja toimintasuunnitelmia pikkuyrityksilleen, joten oppilaat oppivat yrityksen **nimen ja toimintasuunnitelman ideointia**. Oppilaiden perustamissa yrityksissä oli nähtävissä luovia ja ajankohtaisia liikeideoita tuotteineen ja palveluineen, sillä toimintasuunnitelmassa oli otettu huomioon esimerkiksi maailmanlaajuinen koronaviruspandemia. Eräs vastaja kuvasi, että ”Oltaisiin tehty käsitöitä ja leivottu” (Vastaja 3), mikä kertoo Pikkuyrittäjät-ohjelman varsinaisen loppuhuipennuksen eli tuotteiden myyntitapahtuman jääneen vallitsevan pandemiatilanteen

vuoksi pitämättä. Osa perustetuista pienyrityksistä valmisti ja myi erilaisia elintarvikkeita, kuten leivonnaisia, kuluttajien tarpeisiin.

Smoothie kioskin (Vastaaja 6)

me perustettiin leipäpojat yritys ja se leipoo leipiä. (Vastaaja 11)

me tehtiin scrunhieita ja pipareita tai keksejä (Vastaaja 28)

Yrityksemme myi herkkuja ja juotavaa. (Vastaaja 2)

Elintarvikkeiden lisäksi yritysten liikeideat keskittyivät monipuolisesti erilaisten käyttötavaroiden valmistamiseen ja myyntiin. Pikkuyrityksissä valmistettiin ja myytiin muun muassa ajankohtaisia kasvomaskeja, seuraavan vuoden seinäkalentereita, klapiakoreja klapeineen, pelejä, säilytyslaatikoita, joulukoristeita sekä heijastimia.

Kun korona-aika vallitsee, päätimme kahden ystäväni kanssa ommella itse kasvomaskeja. (Vastaaja 21)

Yrityksen nimi oli Cute calendar ja teimme 2021-vuoden kalentereja. (Vastaaja 36)

clever klapi nimisen yrityksen joka myy klapiakoreja (Vastaaja 37)

Säilytys latikko kaupan (Vastaaja 43)

Suurin osa oppilaista kuvasti yleisesti oppineensa perustamaan yrityksen erittelmättä taitoa sen tarkemmin. Eräs oppilas puolestaan kuvasi oppineensa ”paljon erilaista” (Vastaaja 21) ja toinen kertoi oppineensa ”jotain randomia” (Vastaaja 19). Osa oppilaista kuitenkin eritteli ja sanoitti tarkemmin, millaisia menestyvän yritystoiminnan harjoittamiseen liittyviä taitoja oli oppinut ohjelman aikana.

Muutammat oppilaat tarkensivat oppineensa Pikkuyrittäjät-ohjelmassa myytävien **tuotteiden valmistamista**. Eräs oppilas kertoi opituksi taidoksi, että ”Ei tule muuta mielen kuin kasvomaskejen teko” (Vastaaja 21) ja toinen kuvasti oppineensa ”tuotteiden tekoa” (Vastaaja 27). Yrityksensä liikeideasta riippuen oppilaat oppivat monenlaisia kädentaitoja, kuten leipomista, käsitöitä tai askartelua.

Lisäksi oppilaat kuvasivat oppineensa pienyrityksensä tuotteiden ja palvelujen **markkinointia**, kuten myytävien tuotteiden ”mainontaa” (Vastaaja 5) ja yrityksen nettisivujen kehittämistä. Mainontaan liittyen oppilaat mainitsivat oppineensa luomaan yritykselleen nettisivut kuvaamalla vastauksessaan oppineensa ”Kuinka tehdään netti sivut” (Vastaaja 23) ja ”netti sivujen käyttämistä” (Vastaaja 35). Nettisivujen luominen liittyy markkinoinnin lisäksi tiiviisti tieto- ja viestintäteknologian taitoihin.

Avoimissa vastauksissa toistui useasti maininnat siitä, että oppilaat kokivat oppineensa Pikkuyrittäjät-ohjelman aikana **myyntiä ja asiakaspalvelua**. Myyntitapahtumassa opittiin myymään onnistuneesti oman yrityksen tuotteita ja palveluja sekä palvelemaan oikeita asiakkaita ystävällisesti. Oppilaat kuvasivat oppineensa esimerkiksi ”millä tavalla myydä hyvin” (Vastaaja 25), ”myynti taitoja” (Vastaaja 40), ”Asiakaspalvelua” (Vastaaja 43) sekä pitämään hyvän myyntipuheen. Tuotteiden myyntiin liittyen vastauksissa mainittiin opituiksi taidoiksi myös rahan käsittelyyn ja käyttöön liittyviä taitoja, kuten raha-asioiden hoitamista ja myytävien tuotteiden hinnoittelua. Oppilaat mainitsivat **rahan käsitteilyyn** liittyen oppineensa ”raha-asioita” (Vastaaja 1), ”rahan käyttöä” (Vastaaja 4) sekä ”Hinnoittelua” (Vastaaja 9).

7.2.2 Sisäinen yrittäjyys

Toinen teema, johon liittyviä taitoja oppilaat kuvasivat oppineensa Pikkuyrittäjät-ohjelmassa, on sisäinen yrittäjyys ja siihen liittyvät ominaisuudet. Sisäisen yrittäjyyden taidot eivät suoraan liity yrityksen liiketoiminnan harjoittamiseen, vaan ovat yleisiä, jokaiselle kansalaiselle tarpeellisia tietoja ja taitoja ja esimerkiksi Opetussuunnitelman (2014) laaja-alaisen osaamisen *Työelämätaidot ja yrittäjyys* tavoitteita.

Yrityksen perustamisen myötä oppilaat kokivat ohjelman lisänneen heidän **työelämäntuntemustaan**. Oppilaat kuvasivat oppineensa oivaltamaan työn ja yrittäjyyden merkityksen, kuten sen, kuinka tärkeää yrittäjyys on ja kuinka työllistävää yrityksen pyörittäminen on yrittäjälle itselleen. Lisäksi eräs oppilas ker-

toi oppineensa työn monipuolisuudesta sen, ”kuinka paljon pitää miettiä kaikkea” (Vastaja 28). Yksi oppilas puolestaan kertoi ohjelman lisänneen ymmärrystä siitä, millaista työ ja työn tekeminen on.

Opin yrittäjyyttä - - ja sen tärkeyttä, kuinka työllistä yrittäjänä on. (Vastaja 29)

Tajusin jopa vähän millaista työ on, sekä tekemään oman pikkuyrityksen. (Vastaja 36)

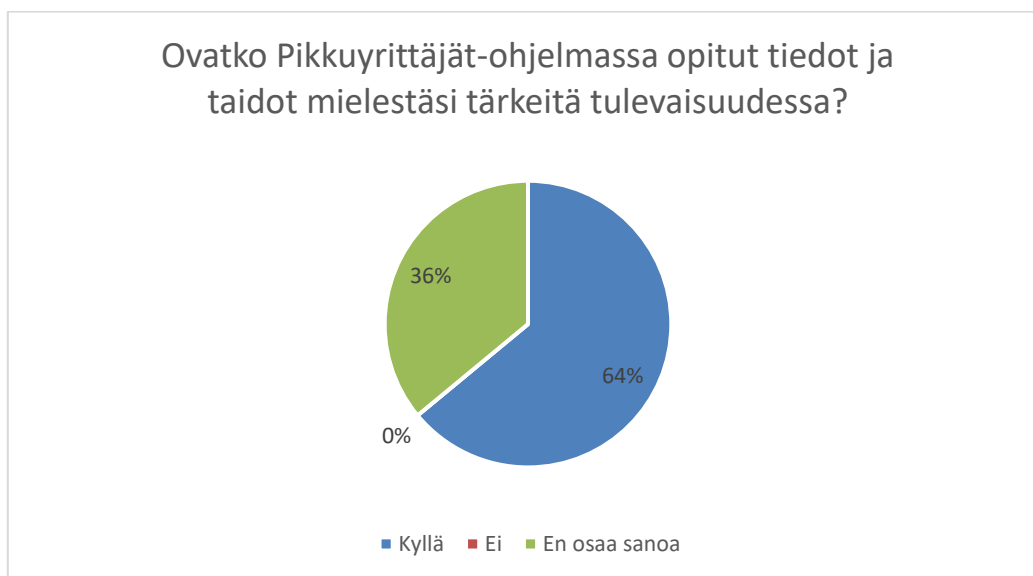
Kaksi oppilasta kuvasi avoimessa vastauksessaan Pikkuyrittäjät-ohjelman kehittäneen taitoa toimia toisten kanssa eli **yhteistyötaitoja**. Oppilaat kertoivat oppineensa yrityksen perustamisen myötä ”Parityö taitoja” (Vastaja 22) sekä ”yhteistyötä” (Vastaja 8). Lisäksi kaksi oppilasta kuvasi Pikkuyrittäjät-ohjelman kehittäneen **aloitteellisuutta**, kuten vastuun kantamista sekä taitoa toimia omaaloitteisesti. Eräs oppilas kuvasi oppineensa aloitteellisuutta sanoin ”vastuu” ja ”oma-aloitteisuus” (Vastaja 9). Vastauksissa kuvattiin myös sitä, että Pikkuyrittäjät-ohjelma kehitti oppilaiden **suunnittelutaitoja**, sillä eräs oppilas kirjoitti oppineensa ”erilaista suunnittelua” (Vastaja 1). Toinen puolestaan kertoi oppineensa erityisesti ”Yrityksen suunnittelua” (Vastaja 5).

Osa oppilaista kuvasi Pikkuyrittäjät-ohjelman vaikuttaneen heidän asenteeseensa ja suhtautumistapaansa. Eräs oppilas kertoi oppineensa **yritteliästä asennetta**, jota hän kuvasi sanoin ”että kannattaa” (Vastaja 18). Lisäksi Pikkuyrittäjät-ohjelman kuvattiin lisäävän ”rohkeutta” (Vastaja 39), mikä liitettiin yritteliäiseen asenteeseen, koska myös yritteliäisyys vaatii rohkeutta.

Kaikki vastaajat eivät osanneet eritellä, mitä olivat oppineet yrittäjyyskasvatuksen Pikkuyrittäjät-ohjelmassa. Muutama oppilas **ei osannut sanoa**, mitä oli oppinut yrittäjyyskasvatusohjelmassa vastaamalla kysymykseen lyhyesti ”En tiedä” (Vastaja 3). Yksi oppilas puolestaan kertoi, ettei ollut oppinut ohjelmassa ”oikeen mitään” (Vastaja 7).

7.2.3 Taitojen tärkeys ja Pikkuyrittäjien suosittelu

Oppilailta selvitettiin, ovatko Pikkuyrittäjät-ohjelmassa opitut tiedot ja taidot heidän mielestään tärkeitä tulevaisuudessa. Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneista 64 % arvioi ohjelmassa opittujen tietojen ja taitojen olevan tärkeitä tulevaisuudessa ja loput 36 % eivät osanneet ottaa kantaa siihen, ovatko opitut asiat tärkeitä (ks. kuvio 7). Kukaan vastaajista ei kieltänyt sitä, etteivätkö taidot olisi tärkeitä tulevaisuudessa.

KUVIO 7. Vastaajien jakauma Pikkuyrittäjät-ohjelmassa opittujen tietojen ja taitojen tärkeydestä tulevaisuudessa (n = 44)

Lisäksi ohjelmaan osallistuneilta oppilaita kysyttiin, suosittelisivatko he ohjelmaa ikäisilleen. Vastaajista 79,5 % suosittelisi Pikkuyrittäjiä muille saman ikäisille oppilaille. Loput 20,5 % eivät osanneet sanoa, suosittelisivatko ohjelmaa vai eivät. Yksikään oppilaista ei valinnut sitä vaihtoehtoa, että ei suosittelisi Pikkuyrittäjiä muille (ks. kuvio 8).

KUVIO 8. Vastaajien jakauma Pikkuryrittäjät-ohjelman suosittelemisesta ikäisilleen (n = 44)

Vastaavasti Pikkuryrittäjät-ohjelmaan osallistumattomille kerrottiin kyselyssä lyhyesti, millainen Pikkuryrittäjät-ohjelma on ja kysyttiin halukkuudesta osallistua ohjelmaan, jossa perustetaan pienryhmissä pikkuryritys ja tutustutaan yrittäjyyteen. 65 % kertoi haluavansa osallistua ohjelmaan ja 27 % ei osannut ottaa kantaa siihen, haluaisiko osallistua vai ei (n = 48). Loput neljä oppilasta vastasi kysymykseen kieltävästi.

8 POHDINTA

8.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimuksessa selvitettiin, onko Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumisella yhteyttä oppilaiden itsearvioimiin yrittäjyysvalmiuksiin eli yrittäjyystaitoihin, -tietoihin ja kiinnostukseen yrittäjyyttä kohtaan. Lisäksi määrällisiä tuloksia täydennettiin tarkastelemalla laadullisesti, millaisia taitoja oppilaat kokivat oppineensa Pikkuyrittäjät-ohjelmassa. Tutkimustulosten mukaan Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneet arvioivat yhteistyötaitonsa ja tietonsa yrittäjyydestä ohjelmaan osallistumattomia paremmaksi. Lisäksi ohjelmaan osallistuneet olivat tyytyväisempiä koulun tarjoaman yrittäjyyskasvatuksen riittävyteen. Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumattomat puolestaan arvioivat itsetuntemuksen osallistujia paremmaksi. Kiinnostuksessa yrittäjyyttä kohtaan ja halukkuudessa toimia yrittäjänä tulevaisuudessa ei havaittu ryhmien välillä eroa. Avoimissa vastauksissa Pikkuyrittäjiin osallistuneet kuvasivat oppineensa yrittäjyyskasvatusohjelmassa monipuolisesti tulevaisuudessa hyödyllisiä sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden taitoja.

Martinin ja kollegoiden (2013) ja Johansenin (2018a) tutkimuksissa yrittäjyyskasvatuksella todettiin olevan positiivisia vaikutuksia yrittäjyyteen liittyviin taitoihin. Esimerkiksi Vuosi Yrittäjänä -ohjelman todettiin vaikuttavan positiivisesti suomalaisten nuorten luovuuteen, itseluottamukseen, päätöksentekoon, johtajuustaitoihin, neuvottelutaitoihin ja sitoutumiseen (Johansen 2018b). Tässä tutkimuksessa Pikkuyrittäjät-ohjelmalla todettiin olevan valikoituneista yrittäjyystaidoista positiivinen yhteys vain parempiin yhteistyötaitoihin. Tätä määrällistä tulosta tukee myös ohjelmaan osallistuneiden oppilaiden avoimet vastaukset, joissa oppilaat kuvasivat ohjelman kehittäneen heidän yhteistyötaitojaan. Pikkuyrittäjät-ohjelmaan verrattuna Vuosi Yrittäjänä -ohjelman läpikäymiseen käytetään paljon enemmän aikaa ja siinä itseperustetun yrityksen hoitaminen on pitkäkestoisempaa, mikä saattaa osittain selittää Vuosi Yrittäjänä -ohjelman parempia oppimistuloksia.

Tässä tutkimuksessa saatiin saman suuntainen tulos Martinin ja kollegoiden (2013) tutkimuksen kanssa, jossa yrittäjyyskasvatuksen todettiin vaikuttavan positiivisesti yrittäjyyteen liittyviin tietoihin. Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumisen todettiin olevan yhteydessä parempiin yrittäjyystietoihin, sillä ohjelmaan osallistuneet arvioivat osaavansa luetella erilaisia ammatteja, yrityksiä ja yrittäjiä ohjelmaan osallistumattomia paremmin. Lisäksi Pikkuyrittäjissä mukana olleet arvioivat ymmärtävänsä ohjelmaan osallistumattomia paremmin, mihin yrityksiä tarvitaan, ja miten yritys toimii. Avoimet vastaukset täydentävät tätä tulosta, sillä ohjelmaan osallistuneet oppilaat kuvasivat Pikkuyrittäjien lisänsä heidän työelämäntuntemustaan ja auttaneen oivaltamaan yrittäjyyden merkityksen, kuten oivaltamaan sen, millaista työntekeminen on, ja kuinka työllistävää yrittäminen on. Edellä mainittujen tulosten perusteella voidaan todeta, että Pikkuyrittäjät-ohjelmassa on mahdollista oppia voimassa olevan opetussuunnitelman laaja-alaisen osaamistavoitteen, *L6 Työelämätaidot ja yrittäjyys*, sisältöjä. Pikkuyrittäjät-ohjelmassa on mahdollista oivaltaa työn ja yrittäjyyden merkitys, kartuttaa työelämäntuntemusta sekä oppia ryhmässä toimimista ja yhteistyötaitoja, jotka ovat keskeisiä *Työelämätaidot ja yrittäjyys* -taidon tavoitteita. (Opetushallitus 2014.)

Useissa tutkimuksissa yrittäjyyskasvatuksella on todettu olevan positiivinen vaikutus aikomukseen perustaa oma yritys (esim. Martin ym. 2013; Joensuu-Salo ym. 2020) ja asenteeseen yrittäjyyttä kohtaan (Peterman & Kennedy 2003). Päinvastoin Oosterbeekin ja kollegoiden (2010) Alankomaissa tehdyn tutkimuksen mukaan yrittäjyyskasvatusohjelma vaikutti negatiivisesti yrittäjyysaikomuksiin. Tämän tutkimuksen kohdejoukon nuori ikä huomioiden ei selvitetty aikomusta perustaa oma yritys, vaan kiinnostusta yrittäjyyttä kohtaan, halukkuutta toimia tulevaisuudessa yrittäjänä sekä luottamusta omiin taitoihin yrittäjänä. Näissä ei havaittu eroa Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien välillä eli yrittäjyyskasvatuksella ei ollut vaikutusta edellä mainittuihin seikkoihin. Saman suuntainen tulos saatiin Johansenin (2018b) tutkimuksessa, jonka mukaan Vuosi Yrittäjänä -ohjelman ei havaittu kasvattavan yrittäjyyden vetovoimaa suomalaisten nuorten keskuudessa.

Vuosi Yrittäjänä -ohjelmaan osallistuneiden suomalaisten nuorten osalta tulosta selitetään sillä, että nuoret jatkavat opintojaan vielä ohjelmaan osallistumisen jälkeen (emt). Tämän tutkimuksen vastaajat olivat vasta 4.-6.-luokkalaaisia, joten myös heillä on vielä useita vuosia opintoja jäljellä, ja heidän voi olla haastavaa miettiä omia tulevaisuuden urahaaveita pitkälle vuosien päähän. Mikäli yrittäjyyskasvatuksen yhtenä tavoitteena nähdään yrittäjyysaikomusten ja yritysten perustamisen lisääntyminen, tämän tutkimuksen tulos siitä, että yrittäjyyskasvatus ei lisää yrittäjyyden houkuttelevuutta eikä kiinnostusta yrittäjyyttä kohtaan tulisi huomioida yrittäjyyskasvatusta kehitettäessä. Yrittäjyyskasvatusta toteutettaessa olisi tärkeää, että yrittäjyydestä, kuten pienyrityksen perustamisesta, jäisi jokaiselle positiivinen kokemus.

Ristimäki (2007) ja Oosterbeek kollegoineen (2010) ovat todenneet, että yrittäjyyskasvatusohjelman kautta oppilaat saavat realistisen kuvan yrittäjyydestä, omista taidoistaan ja sopivuudestaan yrittäjäksi, jolloin yrittäjyyttä ei välttämättä koeta enää kiinnostavana vaihtoehtona. Tulosten perusteella oletan, että Pikku-yrittäjät-ohjelmaan osallistuneet saivat realistisen kuvan yrittäjyydestä, sen mahdollisuuksista ja haasteista, minkä myötä yrittäjyyttä ei koeta enää niin kiinnostavana vaihtoehtona tai itselleen soveltuvana. Sen lisäksi, että ohjelmaan osallistuminen ei lisännyt kiinnostusta yrittäjyyttä kohtaan, oppilaat kuvasivat avoimissa vastauksissa oppineensa esimerkiksi sitä, kuinka työllistävää yrittäminen on yrittäjälle itselleen. Realistisen kuvan saaminen yrittäjyydestä kertoo oikeanlaisesta ja onnistuneesta yrittäjyyskasvatuksesta (Ristimäki 2007).

Fayolle kollegoineen (2006) painottaa, ettei yrittäjyyskasvatuksen onnistuneisuutta voi mitata pelkästään sen positiivisilla vaikutuksilla yrittäjyysaikomuksiin. Hyvissä yrittäjyyskasvatusprojekteissa keskitytään yrittäjyysaikomusten sijaan henkilökohtaisten taitojen tunnistamiseen ja kehittämiseen (emt; Johansen & Schanke 2014). Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat näin ollen onnistuneeseen yrittäjyyskasvatukseen, sillä Pikku-yrittäjät-ohjelmalla ei todettu olevan positiivista yhteyttä halukkuuteen toimia yrittäjänä tulevaisuudessa, mutta sen sijaan ohjelmaan osallistuminen oli positiivisesti yhteydessä henkilökohtaisista ominaisuuksista yhteistyötaitoihin sekä tietoihin yrittäjyydestä.

Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneet olivat tyytyväisempiä koulun tarjoaman yrittäjyyskasvatuksen riittävyyteen eli siihen, että ovat saaneet koulussa tarpeeksi tietoa yrittäjyydestä. Tämä viittaisi siihen, että kaikki peruskoulun 4.-6.-luokkalaiset eivät ole saaneet opetussuunnitelman (2014) kuudennen laaja-alaisen tavoitteen mukaista yrittäjyyskasvatusta riittävästi, jos eivät ole olleet mukana erillisessä yrittäjyyskasvatusohjelmassa. Yrittäjyyskasvatuksen tarpeellisuuteen viittaa myös se, että Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumattomien oppilaiden keskiarvo kiinnostuksessa yrittäjyyttä kohtaan oli hieman ohjelmaan osallistuneiden oppilaiden keskiarvoa korkeampi, vaikkakaan ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Lisäksi kysyttäessä ohjelmaan osallistumattomilta oppilailta halukkuudesta osallistua Pikkuyrittäjiin, 48 vastaajasta vain neljä vastasi kysymykseen kieltävästi, joten selvä enemmistö oli kiinnostunut Pikkuyrittäjät-ohjelman sisällöstä. Yrittäjyyskasvatusohjelman ulkopuolelle jääneet oppilaat ovat kiinnostuneita yrittäjyydestä ja haluaisivat oppia lisää yrittäjyydestä, joten yrittäjyyskasvatukselle alakoulussa on selvästi tarvetta myös oppilaiden näkökulmasta.

Kunnat ja koulut voisivat kehittää yrittäjyyskasvatusstrategiaansa niin, että jokaiselle oppilaalle mahdollistettaisiin peruskoulun aikana Euroopan komission (2013) laatiman Yrittäjyys 2020 -strategian mukainen käytännön yrittäjyyskokeemus. Yksi ehdotus alakouluun soveltuvasta opetussuunnitelman mukaisesta yrittäjyyskasvatusohjelmasta on Pikkuyrittäjät, sillä ohjelman läpikäyneistä oppilaista 80 % suosittelisi ohjelmaa muille ikäisilleen ja loput eivät olleet varmoja suosittelusta. Oppilaiden suositteluprosentti on hieman Pikkuyrittäjät-ohjelmaa toteuttaneiden opettajien suositteluprosenttia matalampi, sillä Nuori Yrittäjyys ry:n (2020a) teettämän palautekyselyn mukaan Pikkuyrittäjät-ohjelmaa omassa luokassaan toteuttaneista opettajista 92 % suosittelee ohjelmaa muille oppilasryhmille. Ero suositteluprosenteissa saattaa johtua siitä, että opettajat ymmärtävät paremmin yrittäjyyskasvatuksen tärkeyden osana koulun opetus- ja kasvatustyötä.

Avoimissa vastauksissa Pikkuyrittäjiin osallistuneet oppilaat kuvasivat oppineensa yrittäjyyskasvatusohjelmassa monipuolisesti tulevaisuudessa hyödyllisiä sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden taitoja. Verrattaessa tuloksia Lindholmin

(2017) pro gradu -tutkielman laadullisiin tuloksiin 6.-luokkalaisten kokemuksista Yrityskylä-oppimisympäristöstä, voidaan todeta, että Pikkuyrittäjät-ohjelmassa on mahdollista oppia osittain samoja taitoja kuin Talous ja Nuoret TAT:in Yrityskylässä. Yrityskylässä 6.-luokkalaiset oppilaat kokivat oppineensa muun muassa vastuun kantamista, oma-aloitteisuutta, yhteistyö- ja tiimityöskentelytaitoja, teknologioiden hallintaa sekä työelämätuntemusta. Tämän tutkimuksen avointen vastausten perusteella oppilaat kokivat oppineensa juuri samanlaisia taitoja, sillä vastauksissa kuvattiin opituiksi taidoiksi aloitteellisuuteen liittyvää vastuunkantoa ja oma-aloitteista työskentelyä, yhteistyötaitoja ja yrityksen nettisivujen laatimista, mikä viittaa läheisesti teknologioiden hallintaan. Lisäksi Pikkuyrittäjät-ohjelmassa on mahdollista kartuttaa Yrityskyläkokemusten tavoin työelämätuntemusta, jota kuvaa hyvin erään oppilaan vastaus siitä, kuinka hän tajusi ”jopa vähän millaista työ on” (Vastaja 36). Pikkuyrittäjät-ohjelmassa on mahdollista oppia myös sellaisia taitoja, joita ei tullut ilmi Lindholmin (2017) Yrityskylätutkimuksessa. Pikkuyrittäjien koettiin kehittävän ulkoisen yrittäjyyden eli yrityksen perustamiseen liittyvien taitojen lisäksi suunnittelutaitoja ja yritteliästä asennetta.

Tämän tutkimuksen tulokset siitä, että oppilaat kokivat oivaltaneensa Pikkuyrittäjät-ohjelmassa yrittäjyyden merkityksen, kuten sen, kuinka tärkeää ja työllistävää yrittäjyys on, ovat hyvin samansuuntaisia kuin kokemukset Yrityskylästä. Lindholmin (2017) mukaan Yrityskylässä oppilaat kokivat saaneensa tietoa oikeista yrityksistä ja niiden työtehtävistä, mikä lisäsi heidän työelämätuntemustaan. Yrityskylässä oppilaita yllätti se, että työn tekeminen ei olekaan niin helppoa kuin luulisi ja se, että työskentely vaatii kärsivällisyyttä. Yrityskylässä ei kuitenkaan opittu kaikkia työelämätaitoja lainkaan, vaan taitoja opittiin vaihtelevasti (emt). Myöskään tässä tutkimuksessa ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien yrittäjyysvalmiudet eivät eronneet kaikissa kyselyyn valituissa yrittäjyysvalmiuksissa, joten yrittäjyysvalmiuksia opittiin vaihtelevasti.

Pikkuyrittäjät-ohjelmassa on mahdollista oppia tulevaisuudessa tärkeitä ja hyödyllisiä taitoja samoin kuin Yrityskylä-oppimisympäristössä. Ikosen ja Pyykösen (2014, 51) tutkimuksen mukaan nuoret kokivat oppineensa Yrityskylässä

hyvin sellaisia taitoja, joita he pitävät tärkeinä tulevaisuuden työelämässä, sillä vajaa 90 % oli sitä mieltä, että Yrityskylässä opitut tiedot ja taidot ovat merkittäviä tulevaisuuden kannalta. Myös Pikkuyrittäjät-ohjelmassa opitaan melko hyvin tulevaisuudessa tärkeitä taitoja, sillä ohjelmaan osallistuneista 64 % vastasi ohjelmassa opittujen taitojen olevan tärkeitä tulevaisuudessa. Loput eivät osanneet ottaa kantaa opittujen taitojen hyödyllisyyteen, mutta kukaan ei kuitenkaan kieltänyt, etteivätkö taidot olisi tärkeitä tulevaisuudessa. Tämän tutkimuksen vastaajat olivat Ikosen ja Pyykkösen (2014) tutkimuksen kohdejoukkoa nuorempia, mikä saattaa selittää sitä, että nuoremmat oppilaat eivät hahmota yhtä hyvin taitojen hyödyllisyyttä oman tulevaisuuden ja työelämän kannalta.

Avointen vastausten perusteella Pikkuyrittäjät-ohjelmassa toteutuu Bacigalupon ja kollegoiden (2016) sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön (2017) yrittäjyyden määritelmä, jolla tarkoitetaan kykyä tunnistaa mahdollisuuksia ja muuttaa ideat toiminnaksi ja arvoksi muille. Oppilaat kuvasivat oppineensa suunnittelemaan yrityksen toimintasuunnitelman, muuttamaan idean aidoksi pienyritystoiminnaksi sekä myymään tuotteita ja palveluja asiakkaille eli muuttamaan ne taloudelliseksi arvoksi. Tulosten perusteella voidaan todeta, että Pikkuyrittäjät-ohjelmassa toteutuu yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet oppia yrittäjyydestä (*about*) sekä oppia yrittäjyyden kautta (*through*) (ICEE 2018; Gibb 2008). Sekä määrälliset että laadulliset tulokset osoittivat, että pienyrityksen perustamisen kautta oppilaat kokivat oppineensa monia hyödyllisiä tietoja ja taitoja yrittäjyyteen liittyen.

Avoimissa vastauksissa oli myös paljon yhteneväisyyksiä eurooppalaisen yrittäjyystaitojen määritelmän, EntreCompin, kanssa. Oppilaiden vastauksissa oli mainintoja esimerkiksi suunnittelusta, toisten kanssa työskentelystä, aloitteellisuudesta sekä rahoituksellisesta käsityskyvystä, jotka ovat EntreCompin yrittäjyyden rakennuspalikoita. (McCallum ym. 2018; Bacigalupo ym. 2016.) Lisäksi mahdollisuuksien havaitseminen ja luovuus toteutuivat yrityksen liikeidean suunnittelussa. Kokemuksen kautta oppimista kuvasivat havainnot yrittäjyyden merkityksestä ja työllistävyydestä. Oppilaat eivät kuitenkaan maininneet kaikkiin EntreCompin osa-alueisiin liittyviä taitoja. Oppilaiden avoimissa vastauk-

sisä ei ollut mainintoja esimerkiksi eettisyydestä, itsetuntemuksesta tai sinnikkyyydestä. Pikkuyrittäjät-ohjelmaa voitaisiin kehittää niin, että sen tavoitteissa ja sisällöissä otettaisiin vahvemmin huomioon kaikki EntreCompin osa-alueet.

Pikkuyrittäjissä opittujen taitojen perusteella ohjelmassa on mahdollista saavuttaa ohjelman omia teemakohtaisia tavoitteita. Pikkuyrittäjät-ohjelma koostuu yhdeksästä teemasta tavoitteineen ja oppilaiden avoimissa vastauksissa oli löydettävissä taitoja seitsemän teeman sisältöihin liittyen (ks. NY 2020b). Oppilaat eivät maininneet opituiksi taidoiksi teemojen ”Brändäys” ja ”Tilinpäätösjuhla” sisältöjä, kuten yrityksen graafisen ilmeen toteuttamista, tilinpäätöksen tai itse- ja vertaisarvioinnin tekemistä. Erityisesti näiden kahden teeman käsittelyä tulisi syventää, jotta kaikkien teemojen sisällöistä jäisi oppilaille muistijälkiä.

Koska oppilaiden vastaukset avoimiin kysymyksiin olivat melko lyhyitä, Pikkuyrittäjät-ohjelmaa voisi kehittää niin, että materiaaleihin lisättäisiin enemmän itsearviointiosioita, jolloin oppilaat oppisivat tunnistamaan oppimiaan taitoja ja refleктоimaan omaa oppimistaan paremmin. Jokaisen teeman kohdalla voitaisiin vahvemmin painottaa kyseisen teeman tavoitteita sekä kirjata ylös omia henkilökohtaisia oppimistavoitteita, jotta oppimisen reflektionia voi tehdä myös omiin tavoitteisiin peilaten. Lisäksi tavoitteissa olisi hyvä painottaa erityisesti jokaiselle kansalaiselle tarpeellisia sisäisen yrittäjyyden taitoja, jotta ohjelmaa ei nähdä pelkästään yrityksen perustamisen oppimisena.

8.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet

Tässä luvussa pohditaan ja tuodaan esille tehtyjä ratkaisuja tutkimusprosessin luotettavuuteen liittyen. Luotettavuutta tarkastellaan kriittisesti ensin määrällisen tutkimuksen toteuttamisen osalta, minkä jälkeen edetään laadullisen tutkimuksen tarkasteluun ja jatkotutkimushaasteisiin. Luotettavuutta tulee arvioida kaikissa tutkimuksen vaiheissa aina suunnittelusta raportointiin (Sanjari ym. 2014; Cohen ym. 2007). Ensinnäkin tutkimus on toteutettava siihen soveltuvilla menetelmillä (Cohen ym. 2007; Tuomi & Sarajärvi 2018). Tässä tutkimuksessa

luotettavuutta lisäsi se, että tutkimuskysymykset olivat selkeät, ja vastaukset niihin oli löydettävissä tutkimukseen valituilla tutkimus- ja analyysimenetelmillä.

Reliabiliteetti kuvaa tutkimustulosten toistettavuutta, kyselylomakkeen toimivuutta ja sitä, kuinka vähän tuloksiin sisältyy mittausvirhettä (Nummenmaa 2009; Vilkka 2007; Tuomi & Sarajärvi 2018). Määrällisen tutkimuksen toteuttaminen analyysineen on kuvattu tarkasti, jotta tutkimuksen toistaminen olisi mahdollista. Tutkimuksen vahvuutena oli summamuuttujien vahvat reliabiliteetit eli muuttujien väliset Cronbachin α -kertoimet, joiden avulla arvioidaan, ovatko summamuuttujan väittämät sisäisesti yhteneväisiä eli homogeenisia (Tähtinen ym. 2020). Muodostettujen summamuuttujien Cronbachin alfa -kertoimet sijoittuivat välille 0.60–0.85, mikä on riittävä taso itselaadituille mittareille (emt). Tutkimuksen vahvuus on myös se, että tulokset eivät sisältäneet puuttuvia vastauksia, sillä kyselylomakkeessa väittämiin vastaaminen oli merkitty pakolliseksi. Lisäksi määrällisen analysoinnin eteneminen on kuvattu tarkasti, mikä mahdollistaa tutkimuksen toistettavuuden (Cohen ym. 2007; Tuomi & Sarajärvi 2018).

Validiteetti kuvaa tutkimuksen ja sen mittareiden kykyä mitata sitä, mitä niiden on ollut tarkoitus tutkia (Tuomi & Sarajärvi 2018; Tähtinen ym. 2020; Vilkka 2007). Validiudella arvioidaan esimerkiksi sitä, kuinka onnistuneesti teoreettiset käsitteet on operationalisoitu arkikielelle ja mitattavaan muotoon (Vilkka 2007). Kyselyä laatiessa pyrittiin huomioimaan vastaajien ikä ja luomaan yksinkertaisia ja ymmärrettäviä väittämiä. Lisäksi oppilaille avattiin se, mitä yrittäjällä tarkoitetaan, sillä Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumattomien olisi voinut olla hankala ymmärtää kyseistä käsitettä.

Oppilaat saattoivat ymmärtää kyselyn strukturoidut väittämät ja niiden vastausvaihtoehdot hieman eri tavalla kuin tutkija oli ne tarkoittanut. Yrittäjyysvalmiuksia mittaavien väittämien vastausvaihtoehtoina käytettiin kahta erilaista Likert-asteikollista skaalaa: "en koskaan, harvoin, joskus, usein, aina" sekä "täysin eri mieltä, osittain eri mieltä, en samaa enkä eri mieltä, osittain samaa mieltä, täysin samaa mieltä". Esimerkiksi vaihtoehdot "harvoin" ja "joskus" voi olla hankala erottaa toisistaan ja hahmottaa se, kumpi on ns. parempi vaihtoehto.

Nuorten vastaajien voi olla myös hankala määritellä, kuinka paljon on samaa tai eri mieltä väittämän kanssa. Kysymysten ja vastausvaihtoehtojen eritulkintaisuuden mahdollisuus olisi voinut tulla paremmin esille laajemmassa esitestauksessa. Likert-asteikkoja käytetään kuitenkin paljon tieteessä ja Tähtisen ja kollegoiden (2020) mukaan mielipidettä mittaavissa väittämässä on hyvä käyttää 5-portaista Likert-asteikkoa, jos väittämistä on tarkoitus muodostaa summamuuttujia. Tässä tutkimuksessa väittämistä muodostettiin summamuuttujia, joten Likert-asteikkojen käyttäminen oli perusteltua.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on tarkasteltava kriittisesti tutkimukseen osallistuvien henkilöiden valintaa ja määrää, jotta tutkimus olisi tieteellistä ja yleistettävää (Tuomi & Sarajarvi 2018; Clarkeburn & Mustajoki 2007). Clarkeburnin ja Mustajoen (2007) mukaan ei ole olemassa yksiselitteistä määrittelyä siitä, kuinka suuri otanta edustaa riittävällä tarkkuudella todellisuutta, vaan tutkija joutuu pohtimaan otoskoko suuruutta tutkimuksen laadun sekä ajan ja resurssien rajallisuuden näkökulmasta. Jotta otos olisi edustava, sitä ei tulisi perustella pelkästään aineistonkeräämisen helppoudella tai nopeudella (emt). Tutkimukseen pyrittiin saamaan mahdollisimman edustavan otos ja aineistonkeruuseen käytettiin paljon aikaa. Tutkimuksen tulokset eivät ole kovin helposti yleistettävissä, sillä vastaajien määrä jäi melko pieneksi (N=92). Vastajamäärä jäi puoleen tavoitteena olevasta kahdesta sadasta vastaajasta. Pikkuyrittäjät-ohjelmasta ei ole myöskään tehty aiemmin tutkimusta, ja tämä tutkimus on tapaustutkimus, joten tulosten yleistettävyydessä on oltava kriittinen. Aaltion ja Puusan (2020) mukaan tutkimuksen luotettavuutta lisää kuitenkin se, jos tuloksia voidaan vertailla muihin samasta ilmiöstä tehtyihin tutkimuksiin. Määrällisiä tuloksia verrattiin kattavasti samantyyppisiin yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuutta mittaaviin tutkimuksiin, mikä lisää tämän tutkimuksen tulosten luotettavuutta.

Määrällisten tulosten vahvuutena oli lähes samankokoiset vertailtavat ryhmät (PY ja ei-PY), mutta toisaalta tulosten yleistettävyyttä arvioitaessa on huomioitava se, että vertailtavat ryhmät olivat ikäjakaumaltaan erilaisia. Ohjelmaan osallistumattomien ryhmässä lähes puolet vastaajista oli 4.-luokkalaisia, kun taas

Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuneissa kaikki vastaajat olivat joko 5.- tai 6.-luokkalaisia. Vastauksista oli havaittavissa, että nuoremmat oppilaat arvioivat omia taitojaan vanhempia vastaajia paremmiksi. Jos vastaajien ikäjakauma eri ryhmissä olisi ollut samanlainen, erot ohjelmaan osallistuneiden ja osallistumattomien yrittäjyysvalmiuksissa olisivat saattaneet olla suurempia.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on arvioitava reliabiliuden ja validiuden käsitteitä laajemmin. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa pohditaan sitä, onko aiheen uudelleen tutkiminen mahdollista, ja ovatko tulokset toistettavissa (Aaltio & Puusa 2020). Tutkijan on kuvattava huolellisesti tutkimuksessa käytetyt analyysimenetelmät etenemisvaiheineen, jotta eri vaiheissa tehtyjen ratkaisujen luotettavuuden arviointi on mahdollista (Puusa & Julkunen 2020). Koko tutkimusprosessi on kuvattu tarkasti ja tutkijan tekemät päätelyt niin analysoinnissa kuin tulosten tulkinnassa on kuvattu mahdollisimman läpinäkyväksi, jotta tutkimuksen toistaminen on mahdollista. Tutkittavaa ilmiötä on pyritty ymmärtämään mahdollisimman syvällisesti ja monipuolisesti. Sisällönanalyysin tuloksia perustellaan aineistositaatein, jotka vahvistavat tutkijan tekemien tulkintojen läpinäkyvyyttä ja tulosten uskottavuutta (Aaltio & Puusa 2020).

Tutkimuksen objektiivisuutta arvioitaessa on syytä huomioida havaintojen puolueettomuus, kuten se, vaikuttaako tutkija itse siihen, mitä hän havainnoi (Tuomi & Sarajärvi 2018). Tutkimuksen toteuttamisessa ja tulosten analysoinnissa on pyritty objektiivisuuteen, eikä tuloksia ole valikoitu tai väärennetty ”parempien” tulosten toivossa. Tuomi ja Sarajärvi (2018) muistuttavat, että laadullisen tutkimuksen tekijä ei voi olla täysin puolueeton tutkimusasetelman luoja ja tulkitsijana. Laadullisessa tutkimuksessa havainnot ja niiden käsitteellistäminen ei voi koskaan olla täysin vapaa tutkijan esitiedosta (Aaltio & Puusa 2020). Myös tässä tutkimuksessa teoreettinen tieto yrittäjyyskasvatuksesta on voinut osaltaan vaikuttaa sisällönanalyysin tulkintoihin. Laadullisten vastausten sisällönanalyysin tulokset ovat tutkijakohtaista tulkintaa, joten joku toinen olisi voinut teemoitella taidot eri tavalla. Lisäksi tutkija on voinut tulkita oppilaiden vas-

tauksia eri tavalla kuin oppilaat olivat itse ne tarkoittaneet, sillä kyselylomaketehtävissä ei ole mahdollista tehdä tarkentavia lisäkysymyksiä. Toisaalta laaja esiymmärrys tutkittavasta aiheesta lisää tutkimuksen luotettavuutta, sillä Aaltion ja Puusan (2020) mukaan tutkimuksen luotettavuutta parantaa huolellinen perehtyminen kohdeilmiöön.

Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan kyselyn avointen kysymysten heikkoutena on se, että vastaukset voivat jäädä lyhyiksi ja niukkasanaisiksi. Lyhytsanaisuus saattaa johtua siitä, ettei vastaajalla ole kokemusta tutkittavasta asiasta tai hän ei kykene ilmaisemaan niitä kirjallisesti yhtä hyvin kuin esimerkiksi haastattelussa (emt). Tämän tutkimuksen laadulliset vastaukset jäivät melko lyhyiksi, mutta niistä oli kuitenkin löydettävissä sisällönanalyysin keinoin useita laajempia kokonaisuuksia ohjelmassa opituista taidoista. Vastaajilla oli kokemusta tutkittavasta asiasta, mutta he eivät välttämättä osanneet tunnistaa ja eritellä oppimiaan taitoja, mikä saattaa osittain johtua vastaajien nuoresta iästä. Oman oppimisen tiedostaminen voi tuottaa vielä 4.–6.-luokkalaisille haasteita, joten voi olla hankalaa myös sanoittaa oppimiaan taitoja. Lisäksi osalla vastaajista Pikkuryrittäjät-ohjelmaan osallistumisesta oli kulunut jo paljon aikaa, joten he eivät välttämättä muistaneet täysin ohjelman sisältöjä.

Laadullisen tutkimuksen tarkoitus ei ole saada yleistettävää tietoa, vaan sen tarkoitus on lisätä ymmärrystä ja tuottaa hyödyllistä tietoa tutkittavasta ilmiöstä kuvaamalla tutkittavien käsityksiä ja kokemuksia mahdollisimman hyvin (Aaltio & Puusa 2020). Tämän tutkimuksen laadulliset tulokset kertovat erityisesti tähän tutkimukseen osallistuvien oppilaiden kokemuksista Pikkuryrittäjät-ohjelmassa opituista taidoista, mutta ne eivät välttämättä kata kaikkea Pikkuryrittäjissä opittua. Oppilaiden erilaisiin kokemuksiin saattaa vaikuttaa myös se, että oppilaat käyvät Pikkuryrittäjät-ohjelman läpi oman opettajansa johdolla, joten ohjelmaan käytetty aika ja panostus voivat vaihdella oppilasryhmien välillä. Tuloksiin saattaa osaltaan vaikuttaa myös se, että osalla tutkimukseen osallistuneilla oli jäänyt Pikkuryrittäjät-ohjelman toteuttaminen kesken maailmanlaajuisen koronaviruspandemian vuoksi. Suurella osalla oli jäänyt juuri ohjelman loppuhuipennus eli

tuotteiden ja palveluiden myyntitapahtuma toteuttamatta. Näiden edellä mainittujen erityistekijöiden kuvaaminen lisää tutkimuksen luotettavuutta, sillä Aaltio ja Puusa (2020) kehottavat avaamaan kaikki sellaiset tekijät, jotka ovat saattaneet vaikuttaa tutkimustuloksiin.

Vaikka tutkimusaineiston laatua voidaan arvioida kriittisesti, tämän tutkimuksen vahvuutena on aineiston monipuoliset analysointitavat. Tutkimuksen luotettavuutta lisää kahden rinnakkaisen tutkimusmenetelmän käyttö, sillä määrällisen ja laadullisen analysointitavan yhdistäminen luo parempaa ymmärrystä tutkimusongelmiin kuin jompikumpi yksin (Tuomi ja Sarajärvi 2018; Aaltio & Puusa 2020). Tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä metodisella triangulaatiolla, jolla voidaan tarkoittaa tietojen selvittämistä sekä suljetuin että avoimin kysymyksin (Tuomi & Sarajärvi 2018). Kahden tutkimusmenetelmän avulla saadut tulokset voivat tukea toisiaan tai avoimet vastaukset voivat tuoda tutkimukseen tärkeää lisätietoa, mikä saattaisi jäädä pelkästään suljetuin vastausvaihtoehtoin mitattaessa havaitsematta (Aaltio & Puusa 2020; Vehkalahti 2014). Tässä tutkimuksessa määrällisin ja laadullisin menetelmin saatiin samansuuntaisia ja toisiaan täydentäviä tuloksia. Esimerkiksi Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistumisella todettiin olevan yhteys parempiin yhteistyötaitoihin, minkä lisäksi laadullisin menetelmin tutkittaessa oppilaat kuvasivat Pikkuyrittäjät-ohjelman kehittäneen heidän yhteistyötaitojaan. Avoimet vastaukset myös täydensivät määrällisiä tuloksia ja antoivat lisätietoa tutkittavasta ilmiöstä, sillä oppilaat kuvasivat avoimissa vastauksissa oppineensa sellaisia taitoja, joita ei otettu huomioon strukturoiduissa kysymyksissä.

Monipuolisten menetelmien lisäksi tutkimuksen vahvuus on eettisyydestä huolehtiminen kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Tutkimuksen toteuttamiseksi haettiin tutkimukseen osallistuneelta kunnalta asianmukainen lupa, minkä lisäksi vastaajien nuori ikä huomioitiin pyytämällä tutkimukseen osallistumiseen huoltajan suostumus tietosuojalomakkeineen. Tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta painotettiin niin suostumuskirjeessä kuin kyselylomakkeessa.

Yrittäjyyskasvatuksen kehittämisen näkökulmasta yrittäjyyskasvatusinterventoiden, kuten Nuori Yrittäjyys ry:n tarjoamien yrittäjyyskasvatusohjelmien,

vaikuttavuuden tutkiminen on tärkeää myös tulevaisuudessa. Tämän tutkimuksen tuloksia täydentääkseen voisi olla hyödyllistä tutkia kokemuksia Pikkuyrittäjät-ohjelmassa opituista taidoista syvällisemmin esimerkiksi haastattelemalla oppilaita pian ohjelmaan osallistumisen jälkeen. Tulosten laajemman yleistettävyyden kannalta yrittäjyyskasvatustutkimusta olisi hyödyllistä tehdä myös alakoulussa suurella vastaajajoukolla, kuten Lappeenrannan teknillinen yliopisto (2020) tutkii parhaillaan koko Suomen laajuisesti yhdeksäsluokkalaisten yrittäjyysvalmiuksia. Yksi mielenkiintoinen näkökulma olisi tutkia mahdollisia eroja yrittäjyydessä sukupuolten tai eri alueiden välillä, jolloin saataisiin tietää, mihin yrittäjyyskasvatusta tulisi erityisesti kohdentaa.

Lasten ja nuorten kanssa kasvatus- ja opetustyössä työskenteleviä ammattilaisia hyödyttäisi tutkimustieto siitä, millaiset interventiot ja opetusmenetelmät tukevat parhaiten yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita. Tätä voisi tutkia selvittämällä yrittäjyyskasvatusta toteuttaneiden opettajien kokemuksia yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisesta. Koska maailman ja yhteiskunnan nopean muuttumisen myötä tulevaisuuden työelämän tarpeet muuttuvat, laaja-alaiselle yrittäjyyskasvatustutkimukselle on selvästi tarvetta myös tulevaisuudessa (ks. Arola 2017).

LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, 177–188.
- Arola, M. (toim.) 2017. Eväitä työelämään. Kuusi tapaa lisätä korkeakouluopiskelijoiden työelämävalmiuksia. Sitran selvityksiä 123. Helsinki: Erweko.
- Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y. & Van den Brande, G. 2016. EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Luxembourg: Publication Office of the European Union.
- Chiu, R. 2012. Entrepreneurship education in the Nordic countries. Strategy implementation and good practices. Nordic Innovation Publication 2012: 24. Oslo: Nordic Innovation.
- Clarkeburn, H. & Mustajoki, A. 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. 2007. Research methods in education (6.painos). London and New York: Routledge.
- European Commission. 2013. ENTREPRENEURSHIP 2020 ACTION PLAN. Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe. Brussels.
- European Commission. 2015. Entrepreneurship Education: A road to success. A compilation of evidence on the impact of entrepreneurship education strategies and measures. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission. 2019. Key competences for lifelong learning. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission/EACEA/Eurydice. 2016. Entrepreneurship Education at School in Europe. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eteläpohjalainen perusopetuksen opetussuunnitelma. 2016. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-ylops-service/api/dokumentit/8835870> [Viitattu 27.01.2021]
- Fayolle, A., Gailly, B. & Lassas-Clerc, N. 2006. Assessing the impact of entrepreneurship education programmes: a new methodology. Journal of European Industrial Training 30 (9), 701–720.

- From, J. 2009. Entreprenörskapsutbildning. Teoksessa A. Olofsson (toim.) Entreprenörskapsutbildning i skola och samhälle – Formering an en ny pedagogisk identitet? Utbildningsvetenskapliga studier 2009: 1. Härnösand: Mittuniversitetet, 42–80.
- Gibb, A.A. 2002. Creating Conducive Environments for Learning and Entrepreneurship: Living with, Dealing with, Creatig and Enjoying Uncertainty and Complexity. *Industry and Higher Education* 16 (3), 135–148.
- Gibb, A.A. 2008. Entrepreneurship and Enterprise Education in Schools and Colleges: Insight from UK Practice. *International Journal of Entrepreneurship Education* 6 (2), 1–48.
- Haanpää, L. & Tuppurainen, S. 2012. Nuoret yrittävät. Vastuullisuus, joustavuus ja mahdollisuudet yrittäjydessä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 122. Helsinki: Hakapaino.
- Hannula, H. 2015. Yrittäjyyskasvatus ammatillisen opettajakoulutuksen opetussuunnitelmassa. Tapaustutkimus HAMK Ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Akateeminen väitöskirja.
- Harni, E. & Pyykkönen, M. 2018. Yrittäjyyskasvatus ja kansalaisuuden eetos. *Sosiologia* 55 (3), 281–297.
- Hietanen, L. 2012. ”Tänään soitin vain kitaraa, koska innostuin.” Tapaustutkimus yrittäjämäisestä toiminnasta perusopetuksen 7. luokan musiikin oppimisympäristössä. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja.
- Hietanen, L. & Kesälahti E. 2015. Mistä alkaisin? Miten kehittäisin? Käsikirja yrittäjyys- ja työelämätaitojen harjoittelemiseksi peruskoulussa ja lukiossa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Huusko, M., Vettenniemi, J., Hievanen, R., Tuurnas, A., Hietala, R., Kolhinen, J. & Ruskovaara, E. 2018. Yrittämään oppii yrittämällä. Yrittäjyys ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakoulussa -arviointi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 2018: 25.
- Hytti, U. 2011. Yrittäjyys perus- ja toisen asteen yrittäjyyskasvatuksessa. Teoksessa T. Rytkölä, E. Ruskovaara & M. R. Järvinen (toim.) Yrittäjyyskasvatus perus- ja toisella asteella – näkökulmia pedagogiikan kehittämiseen. Kerhokeskus – koulutyön tuki ry. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy, 77–90.
- Hägg, O. & Peltonen, K. 2014. Towards conceptual understanding of entrepreneurial pedagogy. *Yrittäjyyskasvatuksen aikakauskirja* 2013: 1, 21–44.

- ICEE. 2018. News. ICEE PROGRESSION MODEL: From EntreComp to Practice in Schools. <http://icee-eu.eu/news.html> [Viitattu 15.01.2021]
- ICEE. 2020. The Research. <http://icee-eu.eu/the-research.html> [Viitattu 12.12.2020]
- Ikonen, R. 2006. Yrittäjyyskasvatus. Kansalaisten taloudellista autonomiaa etsimässä. Jyväskylä: Kopijyvä Oy. SoPhi 102.
- Ikonen, A-M. & Pyykkönen, P. 2014. Kokemuksia Yrityskylä-oppimisympäristöstä – Työelämätaitoja kokemuksellisesti. Itä-Suomen yliopisto. Soveltavan kasvatustieteen osasto. Pro gradu -tutkielma.
- Joensuu-Salo, S., Viljamaa, A. & Varamäki, E. 2020. Mikä saa opiskelijan ryhtymään yrittäjäksi? Tuloksia toiselta asteelta ja korkeakouluista kuudesta maasta. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 22 (4), 26–41.
- Johansen, V. 2018a. Innovation Cluster for Entrepreneurship Education. ICEE research project on the impact on entrepreneurship education. ENRI - tutkimusmuistio 1/2018. Lillehammer: Eastern Norway Research Institut.
- Johansen, V. 2018b. Innovation Cluster for Entrepreneurship Education (ICEE). Määrällisen tutkimuksen tulokset – Suomi. ENRI - tutkimusmuistio 1/2018. Lillehammer: Eastern Norway Research Institut.
- Johansen, V. & Schanke, T. 2014. Entrepreneurship Project and Pupils' Academic Performance: a study of Norwegian secondary schools. European Educational Research Journal 13 (2), 155–166.
- Kallio, K. P. 2010. Lasten ja nuorten epäsuoran kohtaamisen etiikka. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 101. Helsinki: Yliopistopaino, 163–187.
- Kolho, P. & Silvennoinen, P. (toim.) 2020. Entrepreneurship education Guide and Recommendations. Developing an Inclusive and Innovative Entrepreneurship education in Europe 2017–2020. JAMK University of Applied Sciences 280, Jyväskylä.
- Komulainen, K., Keskitalo-Foley, S., Korhonen, M. & Lappalainen, S. (toim.) 2010. Yrittäjyyskasvatus hallintana. 1. painos. Jyväskylä: Vastapaino.
- Kuula, A. 2010. Alaikäisiltä kerätyn aineiston arkistoinnin ja jatkokäytön etiikka. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 101. Helsinki: Yliopistopaino, 213–235.

- Kyrö, P. & Ripatti, A. 2006. Yrittäjyyden opetuksen uudet tuulet. Teoksessa Kyrö, P. & Ripatti, A. (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, 10–31.
- Lackéus, M. 2015. Entrepreneurship in Education. What, Why, When, How. OECD.
- Lepistö, J. 2011. Tarvitseeko opettajankoulutus yrittäjyyskasvatusta vai yrittäjyyskasvatus opettajankoulutusta. Luokanopettaja- ja käsityön aineenopettajaopiskelijoiden näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksesta. Teoksessa T. Rytkölä, E. Ruskovaara & M. R. Järvinen (toim.) Yrittäjyyskasvatus perus- ja toisella asteella – näkökulmia pedagogiikan kehittämiseen. Kerhokeskus – koulutyön tuki ry. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy, 13–30.
- Lindholm, H. 2017. "Kaikki ei oo ilmasta ja -on se aika rankkaa se -aikuisten elämä" Tapaustutkimus kuudesluokkalaisten työelämätaitojen oppimiskokemuksista Yrityskylässä. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma.
- LUT. 2020. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Ysimittari – tutkimus yhdeksäsluokkalaisten yrittäjyysvalmiuksista. <https://www.lut.fi/school-of-engineering-science/tutkimusryhmat/yrittajyyskasvatus> [Viitattu 01.12.2020]
- Luukkainen, O. & Wuorinen, J. 2002. Yrittävä elämänsäsenne. Kasvaminen yksilönä ja yhteisönä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Martin, B. C., McNally, J. J. & Kay, M. J. 2013. Examining the formation of human capital in entrepreneurship: A meta-analysis of entrepreneurship education outcomes. *Journal of Business Venturing* 28 (2), 211–224.
- McCallum, E., Weicht, R., McMullan, L. & Price, A. 2018. *EntreComp into Action: get inspired, make happen*. Luxembourg: Publication Office of the European Union.
- Morris, M. H., Webb, J. W., Fu, J. & Singhal, S. 2013. A Competency-Based Perspective on Entrepreneurship Education: Conceptual and Empirical Insights. *Journal of Small Business Management* 51 (3), 352–369.
- Mäkelä, K. 2010. Alaikäisiä koskevan yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettinen ennakkosäätely. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 101. Helsinki: Yliopistopaino, 67–88.

- Neck, H. M. & Greene, P. G. 2011. Entrepreneurship Education: Known Worlds and New Frontiers. *Journal of Small Business Management* 49 (1), 55–70.
- Norrena, J. 2015. *Innostava koulun muutos. Opas laaja-alaisen osaamisen opetukseen*. 1. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nummenmaa, L. 2009. *Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Tammi.
- NY. Nuori Yrittäjyys ry. 2020a. <https://nuoriyrittajyys.fi/> [Viitattu 10.11.2020]
- NY. Nuori Yrittäjyys ry. 2020b. *Pikkuyrittäjät. Opettajan opas*.
- NY. Nuori Yrittäjyys ry. 2020c. *Pikkuyrittäjät. Pikkuyrittäjän käsikirja*.
- Olofsson, A. (toim.) *Entreprenörskapsutbildning i skola och samhälle – Formering an en ny pedagogisk identitet? Utbildningsvetenskapliga studier 2009: 1*. Härnösand: Mittuniversitetet.
- Oosterbeek, H., Van Praag, M. & Ijsselstein, A. 2010. The impact of entrepreneurship education on entrepreneurship skills and motivation. *European economic Review* 54 (3), 442–454.
- Opetushallitus. 2014. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Next Print Oy. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2010. *Perusopetus 2020 – yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010: 1. Helsinki: Yliopistopaino.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. *Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset 2017*. <https://minedu.fi/yrittajyyslinjaukset> [Viitattu 05.02.2021.]
- Opetusministeriö. 2004. *Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma*. Opetusministeriön julkaisuja 2004: 18. Helsinki: Yliopistopaino.
- Opetusministeriö. 2009. *Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat*. Opetusministeriön julkaisuja 2009: 7. Helsinki: Yliopistopaino.
- Paajanen, P. 2001. *Yrittäjyyskasvattaja. Ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkemykset itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana*. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Business and Economics*. Väitöskirja.
- Parkkari, P. 2020. Yrittäjyyskasvatuksen ”ehjän polun” rakentuminen yrittäjyyskasvatuksen strategioissa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 22 (4), 9–25.

- Peltonen, K. 2014. Opettajien yrittäjyyskasvatusvalmiuksien kehittyminen ja siihen vaikuttavat tekijät. Väitöskirja. Helsinki: Aalto-yliopiston johtamisen laitos.
- Peltonen, K., Ikäheimo, T., Niiranen, S. & Oikkonen, E. 2020. Yrittäjyyskasvatus ja yrittäjämäinen oppiminen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 22 (4), 4–9.
- Peterman, N. E. & Kennedy, J. 2003. Enterprise Education: Influencing students' perceptions of Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice* 28 (2), 129–144.
- Pikkuyrittäjät. 2021a. Pikkuyrittäjät ja kunnat. <https://pikkuyrittajat.fi/kunnat/> [Viitattu 14.06.2021]
- Pikkuyrittäjät. 2021b. Pikkuyrittäjät-finaali. <https://pikkuyrittajat.fi/finaali/> [Viitattu 14.06.2021]
- Pittaway, L., Ferrier, M., Aissaoui, R. & Mass, P. 2017. Trends in Entrepreneurship Education: Innovation Infrastructure. *Entrepreneurship Education and Pedagogy*.
- Puusa, A. 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus, 145–156.
- Puusa, A. & Julkunen, S. 2020. Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus, 189–201.
- Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019. Valtioneuvoston kanslia. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma> [Viitattu 27.01.2021]
- Ristimäki, K. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen osalliset. Teoksessa P. Kyrö, H. Lehtonen & K. Ristimäki (toim.) *Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 32–43.
- Ruskovaara, E. 2007. Opettajien yrittäjyys- ja yrittäjyyskasvatusasenteita. Teoksessa P. Kyrö, H. Lehtonen & K. Ristimäki (toim.) *Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 128–159.
- Rutanen, N. & Vehkalahti, K. 2019. Lasten ja nuorten tutkimusetiikan muuttuvat kentät. Teoksessa N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen*

- etiikka II. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 218. Helsinki: Unigrafia, 7–31.
- Römer-Paakkanen, T., Suonpää, M. & Hermiö, A. (toim.) 2019. Yrittäjyyskasvatuksen kaari. Lapsuudesta tulevaisuuden työhön. Haaga-Helian julkaisut 12/2019. Helsinki: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu.
- Sánchez, J. C. 2013. The Impact of an Entrepreneurship Education Program on Entrepreneurial Competencies and Intention. *Journal of Small Business Management* 51 (3), 447–465.
- Sanjari, M., Bahramnezhad, F., Fomani, F.K., Shoghi, M. & Cheraghi, M.A. 2014. Ethical challenges of researchers in qualitative studies: the necessity to develop a specific guideline. *Journal of Medical Ethics and History of Medicine* 7 (14).
- Saravathy, S. D. & Venkataraman, S. 2011. Entrepreneurship as Method: Open Questions for an Entrepreneurial Future. *Entrepreneurship Theory and Practice* 35 (1), 113–135.
- Seikkula-Leino, J. 2007. Opetussuunnitelmauudistus ja yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen. Opetusministeriön julkaisuja 2007: 28.
- Shane, S. & Venkataraman, S. 2000. The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review* 25 (1), 217–226.
- Suonpää, M. & Römer-Paakkanen, T. 2018. Minä pystyn! Pitkäkestoinen yrittäjyyskasvatus nuorten tulevaisuuden hyvinvoinnin perustana. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Haaga-Helia julkaisut 6/2018.
- TAT. 2020. Yrityskylä. <https://www.tat.fi/info/yrityskylä/> [Viitattu 05.12.2020]
- Tiikkala, A. 2013. Yrittäjyyskasvatuksen arvoja etsimässä. Design-tutkimus opettajankoulutuksen opetussuunnitelmien kehittämässä. Turun yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Väitöskirja.
- Tiikkala, A. & Seikkula-Leino, J. 2011. Yrittäjyyskasvatuksen arviointi sen kehittämisen näkökulmasta. Teoksessa T. Rytkölä, E. Ruskovaara & M. R. Järvinen (toim.) Yrittäjyyskasvatus perus- ja toisella asteella – näkökulmia pedagogiikan kehittämiseen. Kerhokeskus – koulutyön tuki ry. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy, 161–171.
- Tiikkala, A., Ruskovaara, E., Rytkölä, T., Seikkula-Leino, J., Jussila, I. & Troberg, E. 2010a. Entrepreneurship education in Finnish basic level education: who, how, and what to evaluate? Teoksessa M-L. Neuvonen-Rauhala (toim.) Innovation and entrepreneurship in Universities. The Proceedings

- of the 3rd International FINPIN 2010 Conference. Tampere: Tampereen Yliopistopaino, 139–148.
- Tiikkala A., Ruskovaara E., Rytkölä, T., Seikkula-Leino, J. & Troberg E. 2010b. Evaluation and values of entrepreneurship education. Teoksessa The 7th ESU Conference on Entrepreneurship 2010. Conference proceedings of ESU Conference 2010. University of Tartu, 45–67.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tähtinen, J., Laakkonen, E. & Broberg, M. 2020. Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja C: 22.
- Valli, R. 2018. Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 92–116.
- Valli, R. & Perkkilä, P. 2018. Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 117–128.
- Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta. 2012. 3 § - Tarpeelliset tiedot ja taidot. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120422> [Viitattu 05.02.2021]
- Varsinais-Suomen maakunnallinen yrittäjyyskasvatuksen strategia ja toimintaohjelma 2020. https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/vs_yrittajyyskasvatuksen_strategia_2020_raportti.pdf [Viitattu 05.05.2021]
- Vastamäki, J. & Valli, R. 2018. Tutkimusasetelman ja mittareiden valinta kyselylomaketutkimuksessa. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 129–141.
- Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Oy Finn Lectura Ab.
- Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Vuosi Yrittäjänä. 2021. <https://vuosiyrittajana.fi/ohjelma/> [Viitattu 28.01.2021]

YES. 2021. Mikä on YES? <https://yesverkosto.fi/yes> [Viitattu 05.02.2021]

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

Kysely

Tällä kyselyllä kerätään tietoa 4.-6.luokkalaisten oppilaiden yrittäjyyteen liittyvistä tiedoista, taidoista ja asenteista. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10 minuuttia.

Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Vastaamalla tähän kyselyyn, annat luvan hyödyntää vastauksia pro gradu -tutkielmassa. Kaikki vastaukset käsitellään nimettömästi. Kyselyssä ei ole oikeita ja vääriä vastauksia, eikä vastaaminen vaikuta mitenkään sinun kouluarvosanoihisi.

Lue kysymykset ja vastausvaihtoehdot huolellisesti. Voit liikkua kyselyssä "Seuraava" ja "Edellinen" -painikkeilla. Paina lopuksi "Lähetä vastaukset".

Vastaathan rehellisesti!

Jos et ymmärrä jotain kohtaa, pyydäthän opettajaltasi apua.

Kiitos, kun osallistut tutkimukseen! 😊

Ystävällisin terveisin,
Vuokko Salin

A. Taustatiedot

1. Sukupuoli*

Tyttö

Poika

Muu

2. Vuosiluokka*

4.lk

5.lk

6.lk

3. Oletko ollut mukana Pikkuryttäjät-ohjelmassa?

Varmistathan opettajaltasi, jos et ole varma.

*

Kyllä

En

Kokemukset Pikkuyrittäjistä

4. Millä vuosiluokalla osallistuit Pikkuyrittäjät-ohjelmaan?*

4.lk

5.lk

6.lk

5. Millaisen yrityksen perustitte ryhmäsi kanssa?

---

6. Mitä opit Pikkuyrittäjät-ohjelman aikana?

Esimerkiksi millaisia tietoja tai taitoja opit?

---

7. Ovatko Pikkuyrittäjät-ohjelmassa opitut tiedot ja taidot mielestäsi tärkeitä tulevaisuudessa? *

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

8. Suositteisitko Pikkuyrittäjät-ohjelmaa muille sinun ikäisillesi? *

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

Pikkuyrittäjät-ohjelmassa keksitään ja perustetaan pienryhmissä oma pikkuyritys ja tutustutaan yrittäjyyteen.

4. Haluaisitko osallistua koulussa tällaiseen ohjelmaan? *

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

B. Yrittäjyystaidot

1. Mieti **omaa työskentelyäsi** koulussa ja vapaa-ajalla.

Valitse jokaisen väittämän kohdalla se vaihtoehto, joka kuvaa sinua parhaiten.

En koskaan tarkoittaa, että väittämä **ei pidä koskaan paikkaansa**.

Aina tarkoittaa, että väittämä **pitää aina paikkaansa**.

	En koskaan	Harvoin	Joskus	Usein	Aina
1. Osaan työskennellä itsenäisesti.*	☐	☐	☐	☐	☐
2. Olen oma-aloitteinen. Esim. Aloitan tehtävien tekemisen itsenäisesti.*	☐	☐	☐	☐	☐
3. Huolehdin minulle kuuluvat tehtävät omatoimisesti.*	☐	☐	☐	☐	☐
4. Työskentelen sinnikkäästi.*	☐	☐	☐	☐	☐
5. Teen aloittamani tehtävät loppuun saakka.*	☐	☐	☐	☐	☐

2. Valitse itseäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

	En				
	koskaa	Harvoi	Joskus	Usein	Aina
	n	n			
1. Yritän parhaani. *	☐	☐	☐	☐	☐
2. Pelkään virheiden tekemistä. *	☐	☐	☐	☐	☐
3. Jos epäonnistun, yritän uudelleen. *	☐	☐	☐	☐	☐
4. Luovutan helposti, jos jokin on mielestäni vaikeaa. *	☐	☐	☐	☐	☐
5. Luotan siihen, että osaan. *	☐	☐	☐	☐	☐
6. Pidän haasteista. *	☐	☐	☐	☐	☐

3. Valitse itseäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

	En				
	koskaa	Harvoi	Joskus	Usein	Aina
	n	n			
1. Keksin helposti uusia ideoita. *	☐	☐	☐	☐	☐
2. Keksin luovia ratkaisuja erilaisiin ongelmiin. *	☐	☐	☐	☐	☐
3. Arvioin asioita monipuolisesti eri näkökulmista. *	☐	☐	☐	☐	☐
4. Osaan käyttää tietokonetta/tablettia ja erilaisia sovelluksia tehtävien tekemisessä. *	☐	☐	☐	☐	☐

4. Valitse itseäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

	En				
	koskaa	Harvoi	Joskus	Usein	Aina
	n	n			
1. Tunnistan, missä asioissa olen hyvä.*	☐	☐	☐	☐	☐
2. Asetan itselleni sopivia tavoitteita esimerkiksi kouluun tai harrastuksiin liittyen.*	☐	☐	☐	☐	☐
3. Pysin työskennelemään kohti tavoitteitani.*	☐	☐	☐	☐	☐
4. Osaan arvioida omaa oppimistani.*	☐	☐	☐	☐	☐
5. Osaan työskennellä muuttuvissa tilanteissa.*	☐	☐	☐	☐	☐

5. Arvioi omaa työskentelyäsi ryhmässä.

Valitse **itseäsi parhaiten** kuvaava vaihtoehto.

	En				
	koskaa	Harvoi	Joskus	Usein	Aina
	n	n			
1. Tulen hyvin toimeen muiden kanssa.*	☐	☐	☐	☐	☐
2. Kysyn ja kuuntelen muiden mielipiteitä.*	☐	☐	☐	☐	☐
3. Esitän ryhmässä omia ideoita ja mielipiteitä.*	☐	☐	☐	☐	☐
4. Teen oman osuuteni ryhmätyössä.*	☐	☐	☐	☐	☐
5. Kannustan muita ryhmän jäseniä.*	☐	☐	☐	☐	☐
6. Autan toisia.*	☐	☐	☐	☐	☐
7. Ratkaisen erimielisyydet keskustelemalla.*	☐	☐	☐	☐	☐
8. Osaan antaa luokkakaverille palautetta kohteliaasti.*	☐	☐	☐	☐	☐

C. Yrittäjyys ammattina

Minkä verran olet **samaa** tai **eri mieltä** väittämien kanssa?

Valitse itseäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

Yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, jolla on oma yritys. Yrittäjä on vastuussa oman yrityksensä toiminnasta ja hän on itsensä pomo. Yritys voi olla esimerkiksi oma kauneushoitola tai autokorjaamo.

1. Tiedot yrittäjyydestä

	En samaa				
	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	enkä eri mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Osaan luetella erilaisia ammatteja, yrittäjiä ja yrityksiä.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Ymmärrän, miksi yrityksiä tarvitaan.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ymmärrän, miten yritys toimii.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Olen saanut koulussa tarpeeksi tietoa yrittäjyydestä ammattina.	☐	☐	☐	☐	☐

2. Kiinnostus yrittäjyyttä kohtaan

	En samaa				
	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	enkä eri mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Olen kiinnostunut yrittäjyydestä. *	☐	☐	☐	☐	☐
2. Haluaisin oppia lisää yrittäjyydestä. *	☐	☐	☐	☐	☐
3. Voisin toimia yrittäjänä tulevaisuudessa. *	☐	☐	☐	☐	☐
4. Jos minulla olisi oma yritys, olisin hyvä yrittäjä. *	☐	☐	☐	☐	☐

Liite 2. Tutkimuslupahakemus

XXXXXX kunta

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS 18.2.2021

Olen luokanopettaja- ja erityisopettajaopiskelija Jyväskylän yliopistosta ja teen yhteistyössä Nuori Yrittäjyys ry:n kanssa pro gradu -tutkielmaa yrittäjyyskasvatuksen Pikkuyrittäjät-ohjelman vaikuttavuuteen liittyen. Haen tutkimuslupaa pro gradu -tutkielmani aineistonkeruun toteuttamiseksi XXXXX kunnan perusopetuksessa.

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää 4.-6.luokkalaisten oppilaiden käsityksiä omista yrittäjyysvalmiuksistaan sekä tutkia, miten Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuminen näkyy oppilaiden yrittäjämäisissä tiedoissa, taidoissa ja asenteissa. Tutkimustulokset valmistuvat kevään 2021 aikana. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää monella tapaa yrittäjyyskasvatuksen ja perusopetuksen kehittämisessä.

Tutkimuskohteena on 4.-6.luokkalaiset oppilasryhmät. Oppilasryhmistä osa on osallistunut Pikkuyrittäjiin ja osa ei ole ollut mukana kyseisessä ohjelmassa. Tutkimus toteutetaan kertaluontoisena vastaamalla sähköiseen kyselylomakkeeseen yhden oppitunnin aikana maaliskuun 2021 loppuun mennessä. Oppilaalta kuluu vastaamiseen aikaa noin 10 minuuttia. Tavoitteenani on saada noin 200 vastaajaa XXXXX kunnan kouluista.

Tutkijana sitoudun noudattamaan tutkimusaineiston säilyttämiseen ja tietosuojalainsäädäntöön liittyviä ohjeita. Yksittäiset vastaajat ja koulut eivät ole tunnistettavissa tutkimustuloksista. Vastauksia säilytetään tutkimuksen tekijän U-asemalla tunnuksen ja salasanan takana. Tutkimukseen osallistujille ei ole kielteisiä seurauksia kyselyyn vastaamisesta. Jokaisen oppilaan huoltajalta pyydetään myös lupa osallistua tutkimukseen.

Mikäli haluatte tietää lisää tutkimuksestani, voitte olla minuun yhteydessä sähköpostitse tai puhelimitse.

Ystävällisin terveisin,

Vuokko Salin

Sähköposti:

Puh.

Tutkielman ohjaaja: Hely Innanen

Sähköposti:

Puh.

Liite 3. Tutkimuslupa

██████ kunta

Viranhaltijapäätös 92/13.00.00/2021

Sivistys- ja hyvinvointijohtaja

03.03.2021

§ 3/2021

Asia	Tutkimusluvan myöntäminen opinnäytetyöhön liittyvän tutkimuksen tekemiseen
Hakijat/asianosaiset	Hakija
Selostus asiasta	<p>Nuori Yrittäjyys ry tekee yhteistyötä tutkimuksen tekijän kanssa liittyen Pikkuyrittäjät-ohjelman vaikuttavuuteen.</p> <p>Tutkielman tarkoituksena on selvittää 4.-6. luokkalaisten oppilaiden käsityksiä omista yrittäjyysvalmiuksistaan sekä tutkia, miten Pikkuyrittäjät ohjelmaan osallistuminen näkyy oppilaiden yrittäjämäisissä tiedoissa, taidoissa ja asenteissa. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää monella tapaa yrittäjyyskasvatuksen ja perusopetuksen kehittämisessä.</p> <p>Tutkimuskohteena on 4.-6. luokkalaisten oppilasryhmät. Oppilasryhmissä osa on ollut ja osa ei ole ollut mukana kyseisessä ohjelmassa. Tutkimus toteutetaan kertaluonteisena vastaamalla sähköiseen kyselylomakkeeseen yhden oppitunnin aikana maaliskuun 2021 loppuun mennessä. Tavoitteena on saada 200 vastaajaa ████████ kunnan kouluista.</p>
Toimivalta	██████ kunnan toimintasääntö 32 § kohta 6
Päätös	<p>Myönnän Vuokko Salinille luvan tehdä luokanopettaja- ja erityisluokanopettajan opintoihin liittyvän pro gradu-tutkielman ████████ kunnan perusopetuksessa vuosiluokille 4-6.</p> <p>Tutkimukseen osallistuvien oppilaiden huoltajilta on pyydettävä kirjallinen lupa tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimukseen osallistuminen on oppilaille vapaaehtoista.</p> <p>Tutkimuksen tietoja kerätessä, käsiteltäessä, raportoitaessa ja säilyttämisessä on noudatettava voimassa olevaa tietosuojalakia ja EU:n yhteistä tietosuoja-asetusta (GDPR). Tutkimukseen osallistuvien tietoja ja vastauksia on käsiteltävä anonyymeinä.</p>
Allekirjoitus	<p>Päätös on allekirjoitettu järjestelmässä sähköisesti ██████████ Sivistys- ja hyvinvointijohtaja</p>

Liite 4. Huoltajan suostumus

Hyvä huoltaja,

Lapsenne opetusryhmä on osallistumassa pro gradu -tutkielmaani Pikkuyrittäjät-ohjelman vaikuttavuudesta. Pikkuyrittäjät on 4.-6.luokkalaisille suunnattu Nuori Yrittäjyys ry:n yrittäjyyskasvatusohjelma, jossa oppilaat perustavat pienryhmissä oman pikkuyrityksensä, ja oppivat sitä kautta hyödyllisiä taitoja. Tutkielman tarkoituksena on selvittää oppilaiden käsityksiä omista yrittäjyysvalmiuksistaan sekä tutkia, miten Pikkuyrittäjiin osallistuminen näkyy oppilaiden yrittäjyyteen liittyvissä tiedoissa, taidoissa ja asenteissa. Tutkimukseen osallistuu Pikkuyrittäjissä mukana olleita oppilaita sekä oppilaita, jotka eivät ole olleet mukana ohjelmassa. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää monella tapaa yrittäjyyskasvatuksen ja perusopetuksen kehittämisessä.

Oppilaat täyttävät sähköisen kyselyn koulupäivän aikana oman luokanopettajan johdolla. Kyselyyn vastaamiseen menee aikaa noin 10 minuuttia. Kyselyyn ei tallenneta oppilaiden nimiä eikä muitakaan henkilöiviä tietoja. Vastaukset tullaan käsittelemään anonymisti ja luottamuksellisesti siten, ettei yksittäisten oppilaiden vastaukset ole tunnistettavissa. Tarkempaa lisätietoa: [Tietosuojailmoitus](#)

Pyydän teiltä lupaa siihen, että lapsenne saisi osallistua kyselyn täyttämiseen. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, mutta aineiston riittävyyden kannalta olisi erittäin tärkeää saada mahdollisimman paljon vastauksia.

Vastaathan mahdollisimman pian joko vaihtoehdon a) tai b) mukaisesti:

- a) **lapsen nimi** saa osallistua tutkimukseen.
- b) **lapsen nimi** ei saa osallistua tutkimukseen.

Mikäli haluatte lisää tietoa, voitte olla minuun yhteydessä puhelimitse tai sähköpostitse.

Lämmin kiitos teille jo etukäteen ja mukavaa kevään jatkoa! 😊

Ystävällisin terveisin,

Vuokko Salin

Luokanopettaja- ja erityisopettajaopiskelija, Jyväskylän yliopisto

Sähköposti:

Puh.

Liite 5. Tietosuojailmoitus

TIETOSUOJAILMOITUS TUTKIMUKSESTA TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVALLE

1.3.2021

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistuminen perustuu suostumukseen.

TUTKIMUKSEN NIMI, LUONNE JA KESTO

Pro gradu -tutkielma yrittäjyyskasvatuksen Pikkuyrittäjät-ohjelman vaikuttavuudesta. Tutkimus toteutetaan yhteistyössä yrittäjyyskasvatusorganisaatio Nuori Yrittäjyys ry:n kanssa.

Tutkimus on luonteeltaan kertatutkimus, jossa oppilaat vastaavat sähköiseen kyselylomakkeeseen SurveyPal-ohjelmistossa. Kyselyyn vastaamiseen menee aikaa noin 10 minuuttia.

TUTKIMUKSESTA VASTAAVAT TAHOT

Tutkimuksen tekijä: Vuokko Salin
Sähköposti:
Puh.

Tutkimuksen ohjaaja: Hely Innanen
Sähköposti:
Puh.

Yhteistyökumppani: Nuori Yrittäjyys ry

TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää 4.-6.luokkalaisten oppilaiden käsityksiä omista yrittäjyysvalmiuksistaan sekä tutkia, miten Pikkuyrittäjät-ohjelmaan osallistuminen näkyy oppilaiden yrittäjämäisissä tiedoissa, taidoissa ja asenteissa. Pikkuyrittäjät on Nuori Yrittäjyys ry:n kehittämä 4.-6.luokkalaisille suunnattu yrittäjyyskasvatusohjelma, jossa oppilaat perustavat pienryhmissä miniryityksen, ja oppivat sitä kautta työelämässä ja yrittäjyydessä tarvittavia taitoja. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää monella tapaa perusopetuksen ja yrittäjyyskasvatuksen kehittämisessä.

Tutkimukseen osallistuu 4.-6.luokkalaisia oppilaita. Noin puolet tutkimukseen osallistuvista oppilaista on käynyt Pikkuyrittäjät-ohjelman läpi vuosien 2019-2020 aikana. Puolet osallistujista toimii verrokiryhmänä eli ei ole osallistunut kyseiseen ohjelmaan. Tutkimukseen osallistuu noin 200 tutkittavaa.

TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ

Tutkimus toteutetaan sähköisellä kyselylomakkeella, joka sisältää taustakysymyksiä, monivalintakysymyksiä ja muutamia avoimia kysymyksiä. Kyselyyn vastaaminen toteutetaan koulupäivän aikana luokanopettajan johdolla ja sen täyttämiseen menee aikaa noin 10 minuuttia.

TUTKIMUKSEN MAHDOLLISET HYÖDYT JA HAITAT TUTKITTAVILLE

Osallistumisesta ei aiheudu tutkittaville haittaa. Vastaajia ei voi tunnistaa tutkimustuloksista, selvityksistä ja julkaisuista.

KERÄTTYJEN TIETOJEN SUOJAAMINEN

Tutkimuksessa kerättyjä tietoja ja tutkimustuloksia käsitellään anonyymisti ja luottamuksellisesti tietosuojalainsäädännön edellyttämällä tavalla. Yksittäisen vastaajan antamia vastauksia ei voi tunnistaa tutkimukseen liittyvistä tutkimustuloksista, selvityksistä tai julkaisuista. Tutkimusaineistoa säilytetään tutkimuksen tekijän U-asetella tunnuksen ja salasanan takana.

TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksesta valmistuu pro gradu -tutkielma keväällä 2021.

TUTKITTAVAN OIKEUDET JA NIISTÄ POIKKEAMINEN

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, joten tutkimukseen osallistumisen voi peruuttaa tai keskeyttää.

Tutkittavalla on oikeus tehdä valitus Tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli tutkittava katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä. (lue lisää: <http://www.tietosuoja.fi>). Tutkimuksessa ei poiketa muista tietosuojalainsäädännön mukaisista tutkittavan oikeuksista.

TUTKIMUSAINEISTON SÄILYTTÄMINEN JA ARKISTOINTI

Tutkimusaineistoa säilytetään Jyväskylän yliopiston tutkimusaineiston käsittelyä koskevien tietoturvakäytänteiden mukaisesti. Aineistoa säilytetään tutkimuksen tekijän U-asetella tunnuksen ja salasanan takana, josta se poistetaan tutkimuksen valmistuttua. Tämän jälkeen kyselyn vastauksia säilytetään Nuori Yrittäjyys ry:n tunnusten ja salasanan takana Surveypal-ohjelmistossa, jotta niitä voidaan hyödyntää myöhemmin yrittäjyyskasvatusohjelmien kehittämistyössä.